

2021

$\beta\ddot{y} \text{ — } 1 \tilde{A} \gg \pm \frac{1}{4} 1 \tilde{A} \ddot{A} 1^0 \textcircled{R} \ddot{A} \acute{A} \text{ ; } \frac{1}{4} \text{ ; } 0 \acute{A} \pm \ddot{A}^- \pm$
 $\beta\ddot{y} \grave{A} \grave{I} \gg \mu \frac{1}{4} \text{ ; } \hat{A} 0 \pm \ddot{A} \neg \ddot{A} \cdot \hat{A} \ddot{A} \acute{A} \text{ ; } \frac{1}{4} \text{ ; } 0 \acute{A} \pm$
 $\beta\ddot{y} \ddot{A} \cdot \frac{1}{2} 1 1 \cdot \text{£} \mu \grave{A} \ddot{A} \mu \frac{1}{4} 2 \acute{A}^- \text{ ; } \acute{A} \text{ , } \tilde{A} \ddot{A} \acute{A} \pm \ddot{A}$
 $\beta\ddot{y} \pm \frac{1}{2} \text{ , } \acute{A} \acute{E} \grave{A} 1 \tilde{A} \ddot{A} 1^0 - \hat{A} \mu \grave{A} \mu \frac{1}{4} 2 \neg \tilde{A} \mu 1 \hat{A}$

$\beta\ddot{y} ' \pm \text{Æ} \mu^- \cdot \hat{A} \text{ , } \sim \mu \grave{I} \acute{E} \acute{A} \text{ ; } \hat{A}$

$\beta\ddot{y} \acute{A} \grave{I}^3 \acute{A} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm " 1 \mu \text{ , } \frac{1}{2} \hat{I} \frac{1}{2} \text{£} \text{Ç} - \tilde{A} \mu \acute{E} \frac{1}{2} \text{ , } \text{£} \ddot{A} \acute{A} \pm \ddot{A} \cdot 3 1^0 \textcircled{R} \hat{A} 0 \pm 1 ' \tilde{A} \text{Æ} \neg \gg \mu 1 \pm \hat{A} \text{ , } \text{£} \text{Ç} \text{ ; } \gg \textcircled{R} \cdot \acute{A} 1 \tilde{A} \ddot{A}$
 $\beta\ddot{y} \pm \frac{1}{2} \mu \acute{A} 1 \tilde{A} \ddot{A} \textcircled{R} \frac{1}{4} 1 \text{ ; } \cdot \mu \neg \grave{A} \text{ ; } \gg 1 \hat{A} \neg \text{Æ} \text{ ; } \acute{A}$

<http://hdl.handle.net/11728/11828>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«Η ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ
ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ,
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ / ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ»**

Του

ΒΑΦΕΙΔΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ,
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«Η ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ
ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ,
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ / ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ»**

Του

ΒΑΦΕΙΔΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ του Χρήστου

**Υποβληθείσα στη σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τεχνών και
Ανθρωπιστικών Σπουδών σε μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για την
απόκτηση του Μεταπτυχιακού Τίτλου στις Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική
και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου**

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © ΒΑΦΕΙΔΗΣ Θεόδωρος, 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος ALL rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή: ΒΑΦΕΙΔΗΣ Χ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής:

«Η ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ / ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ»

Όνοματεπώνυμο επιβλέποντος καθηγητή: κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ Ιωάννης

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου και εγκρίθηκε στις ..... από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος).....

[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:.....

[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:.....

[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα, υπογραφή]

Ἡ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο ΒΑΦΕΙΔΗΣ Θεόδωρος, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο Η ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ / ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή / και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

ΒΑΦΕΙΔΗΣ Χ. Θεόδωρος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι μέσω κριτικής ανάλυσης και ανασκόπησης δευτερογενούς βιβλιογραφίας σε συνδυασμό με μελέτη περιπτώσεων να διαφανεί η συσχέτιση της αναδύμενης ισλαμιστικής τρομοκρατίας και των αιτιών αυτής, ως αλληλουχίας πολιτικών εξελίξεων στο εσωτερικό του Ισλάμ, που οδήγησε στην 9/11. Ταυτόχρονα επιχειρείται να προσδιοριστεί και να αξιολογηθεί, υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου, η αλληλουχία διεθνών εξελίξεων που προκάλεσε η 9/11 και ειδικότερα η στρατηγική των Η.Π.Α. και η καταπολέμηση της τρομοκρατίας με στρατιωτικές εισβολές σε εδάφη ξένων κρατών. Τέλος, η ασύδοτη χρήση ανθρωπιστικών αιτιολογήσεων στο Αφγανιστάν και Ιράκ, κατέστρεψε το αναδύμενο πρότυπο «ανθρωπιστικής επέμβασης», τονίζοντας τη δυνατότητα να γίνει υπερβολική κατάχρηση αυτού.

ABSTRACT

The purpose of this dissertation thesis is through critical analysis and review of secondary literature in conjunction with a case study to show the correlation between emerging Islamist Terrorism and its causes, as a sequence of political developments within Islam, which led to 9/11. At the same time, it is attempted to identify and evaluate, in the light of International Law, the sequence of international developments caused by 9/11, in particular the US strategy and the fight against terrorism through military invasions into the territories of foreign states. Finally, the overuse of humanitarian justifications in Afghanistan and Iraq has destroyed the emerging model of 'humanitarian intervention', stressing the possibility of over-abusing it.

Συντομογραφίες

- ✓ **AQI** - al-Qaeda in Iraq
- ✓ **AU** - Αφρικανική Ένωση
- ✓ **GIR** - Global Islamic Resistance, Παγκόσμια Ισλαμική Αντίσταση
- ✓ **OMK** - Όπλα μαζικής καταστροφής
- ✓ **ISAF** - Διεθνής Δύναμη Ασφάλειας και Βοήθειας στο Αφγανιστάν από το NATO
- ✓ **ISIL ή ISIS** - Islamic State of Iraq and Levant - Islamic State of Iraq and Syria, Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και Λεβάντε (ανακριβής γεωγραφικός όρος που προσδιορίζει μεγάλη περιοχή της Μέσης Ανατολής) ή Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και της Συρίας, γνωστό με το ακρωνύμιο DAESH
- ✓ **ICISS** - Διεθνής Επιτροπή για την Επέμβαση και την Κρατική Κυριαρχία
- ✓ **UNAMID** - Επιχείρηση Συνεργασίας της Αφρικανικής Ένωσης και των Ηνωμένων Εθνών
- ✓ **R2P** - Responsibility to Protect, Η αρχή της Ευθύνης Προστασίας που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2005
- ✓ **O.H.E.** - Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
- ✓ **H.E.** - Ηνωμένα Έθνη
- ✓ **MKO** - Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
- ✓ **ΣΑ** - Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών
- ✓ **9/11** - Αναφέρεται στην 11^η Σεπτεμβρίου 2001, ημέρα κατά την οποία σημειώθηκαν οι τρομοκρατικές επιθέσεις στις Η.Π.Α.

Ευχαριστίες

Επιθυμώ να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και τις θερμότερες ευχαριστίες μου, στον κύριο **ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟ Ιωάννη, Επιβλέποντα Καθηγητή** μου στην παρούσα διπλωματική διατριβή, ο οποίος από την πρώτη στιγμή που ορίστηκε επιβλέπωντας, μου παρείχε εξαιρετικής σημασίας βοήθεια στο πλαίσιο βιβλιογραφίας, πηγών και πονημάτων. Επίσης, συνέβαλε ουσιωδώς με τις επισημάνσεις του και διορθώσεις του στην ολοκλήρωση της διπλωματικής διατριβής και στάθηκε αρωγός στην προσπάθειά μου.

Θα ήθελα επίσης να μνημονεύσω τη συμβολή της συζύγου μου, **ΣΦΥΡΗ Μαργαρίτας** και των γονέων μου, **ΒΑΦΕΙΔΗ Χρήστου** και **ΝΤΟΥΜΑ Άννας**, οι οποίοι με στήριξαν ψυχολογικά και υλικά και συνέβαλαν με τον τρόπο αυτό όχι μόνο στην ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής διατριβής, αλλά και στην επιτυχή ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος στις Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθώ τέλος στον επιστήθιο φίλο μου και συνάδελφο, **ΒΑΓΓΕΛΗ Γεώργιο**, ο οποίος με παρότρυνε και με συμβούλεψε σχετικά με τις μεταπτυχιακές μου σπουδές και συνέβαλε ουσιωδώς στην απόφαση μου να διευρύνω τους γνωστικούς μου ορίζοντές και να επιλέξω ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα, επίκαιρο σε σχέση με τις διεθνείς εξελίξεις και εξαιρετικά ενδιαφέρον.

Περιεχόμενα

Μεθοδολογία Έρευνας, Αντικείμενο, Σκοπός & επί μέρους Στόχοι της διπλωματικής εργασίας.....	1
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ.....	3
ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ.....	3
1.1. Εισαγωγή.....	3
1.2. Τρομοκρατία. Η επίπτωση της παγκοσμιοποίησης.....	4
1.2.1. Η διαδικτυακή επικοινωνιακή πολιτική των ομάδων τρομοκρατικής και εξτρεμιστικής δράσης στην παγκοσμιοποιημένη εποχή. Al-Qaeda & ISIS.....	6
1.3. Θρησκευτικός φονταμενταλισμός και πολιτικοποίηση της θρησκείας. Οι απαρχές του ριζοσπαστικού Ισλάμ.....	7
1.4. Η ανάδυση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας μέσω της πολιτικοποίησης του Ισλάμ. Ο δρόμος προς την εξτρεμιστική βία και ο παράγοντας της «θρησκευιολατρείας».....	9
1.5. Η Al Qaeda και οι γενιές ισλαμιστών εξτρεμιστών τρομοκρατών.....	11
1.5.1. Πρώτη γενιά ισλαμιστών τρομοκρατών. Η γενιά μετά τον Αφγανό-Σοβιετικό πόλεμο.....	13
1.5.2. Δεύτερη γενιά ισλαμιστών τρομοκρατών. Mustafa Setmariam Nasar.....	14
1.5.3. Τρίτη γενιά ισλαμιστών τρομοκρατών. Younis Tsouli.....	15
1.6. Από την al-Qaeda στο Ισλαμικό Κράτος. Τρομοκρατικά και εξτρεμιστικά δίκτυα των Τζιχαντιστών μετά την 9/11.....	16
1.6.1. Βασικά επιχειρησιακά χαρακτηριστικά της επικοινωνίας, προπαγάνδας και στρατολόγησης που χαρακτηρίζουν το ISIS και η συμβολή στη διασφάλισή τους της χρήσης του Διαδικτύου.....	18
(I) Επικοινωνία.....	18
(II) Προπαγάνδα.....	18
(III) Στρατολόγηση και το φαινόμενο Lone Wolf Terrorism που “αγκάλιασε” ο ISIS.....	20
1.7. Υφίσταται τελικά η «νέα» τρομοκρατία της βιβλιογραφίας; Κριτική ανάλυση.....	20
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ.....	22
Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11 ^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ & ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	22
2.1. Εισαγωγή.....	22
2.2. Η 9/11 2001. Ανασκόπηση των βασικών γεγονότων και των άμεσων συνεπειών της.....	22
2.3. Η ένοπλη εισβολή των Η.Π.Α. και του Ηνωμένου Βασιλείου στο Αφγανιστάν, 2001-2002. Κριτική προσέγγιση των ενεργειών του ΣΑ του Ο.Η.Ε.	24
2.4. Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» και το «Δόγμα Bush».	26
2.5. «Δόγμα Bush» & Διεθνές Δίκαιο.....	28
2.5.1. «Δόγμα Bush» και η έννοια της αυτοάμυνας στο Διεθνές Δίκαιο.....	28
2.5.2. Η κυριαρχία, ερμηνείες κυριαρχίας και το «Δόγμα Bush».....	30

2.5.3. Σύνοψη	32
2.6. Η περίπτωση του Ιράκ	33
2.6.1. Ήταν ο πόλεμος στο Ιράκ ένας «δίκαιος» πόλεμος; Κριτική ανάλυση	34
2.7. Έχει τελικά αποτέλεσμα η στρατιωτική καταστολή ενάντια στην τρομοκρατία;	35
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	38
Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ	38
3.1. Εισαγωγή.....	38
3.2. Η ανθρωπιστική επέμβαση και η παγκόσμια πολιτική.....	38
3.2.1. Η δημιουργική ερμηνεία της ανθρωπιστικής επέμβασης κατά το Διεθνές Δίκαιο	41
3.2.2. Η συνιστώσα της πιθανής στρατιωτικής επέμβασης για ανθρωπιστικούς λόγους σε σχέση με τη διευκόλυνση είτε της απόσχισης είτε της απαίτησης εδαφικού τμήματος.....	41
3.3. Η ανθρωπιστική επέμβαση και ο «πόλεμος κατά του τρόμου».....	43
3.4. Η περίπτωση του Αφγανιστάν. Σύγκρουση ανθρωπιστικής και στρατιωτικής επέμβασης που εκπορεύονται από την ίδια δύναμη.....	44
3.4.1. Ανθρωπιστική επέμβαση στο Αφγανιστάν. Μια διαφορετική προσέγγιση	46
3.5. Η περίπτωση του Ιράκ το 2003. Ήταν ανθρωπιστική επέμβαση;.....	47
3.6. Η περίπτωση του Νταρφούρ ως πρώτο παράδειγμα της καταστροφής της ανθρωπιστικής επέμβασης που επέφερε το Ιράκ	48
4. Συμπεράσματα	50
Βιβλιογραφία ξενόγλωσση	52
Βιβλιογραφία ελληνική.....	58
Ιστοσελίδες - Διαδικτυακοί τόποι - Ηλεκτρονικές πηγές.....	58

Μεθοδολογία Έρευνας, Αντικείμενο, Σκοπός & επί μέρους Στόχοι της διπλωματικής εργασίας

Ο απώτερος σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να διαφανεί η συσχέτιση (*correlation*) της αναδυόμενης ισλαμιστικής τρομοκρατίας που οδήγησε στην 9/11 και της καταπολέμησής της με στρατιωτική επέμβαση και εισβολή σε Αφγανιστάν και Ιράκ, καθώς και η ποικιλία και αλληλόδραση των παραγόντων που προσδιορίζουν την επιλογή στρατιωτικής επέμβασης στο έδαφος ξένου κράτους, δεδομένου ότι, οι τάσεις αλληλεγγύης μεταξύ θρησκευτικών ομάδων κατά ορισμένους μελετητές (Duffield, 2001), οδήγησαν στην έκρηξη του ισλαμιστικού φονταμενταλισμού με αποκορύφωμα τις τρομοκρατικές ενέργειες της 9/11. Επιπρόσθετα, η χρήση ανθρωπιστικών αιτιολογήσεων στο Αφγανιστάν και Ιράκ, κατέστρεψε το αναδυόμενο πρότυπο «ανθρωπιστικής επέμβασης» (*humanitarian intervention*), τονίζοντας τη δυνατότητα να γίνει υπερβολική κατάχρηση αυτού. Αποτελεί πρόκληση η διακρίβωση αφενός κατά πόσο οι στρατιωτικές επεμβάσεις των Η.Π.Α. σε Αφγανιστάν και Ιράκ αντιμετώπισαν επιτυχώς τις προκλήσεις ασφαλείας και αφετέρου, κατά πόσο ήταν πράγματι ανθρωπιστικές υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου.

Επιδιώκεται να οδηγηθώ αναπόδραστα με **κριτική ανάλυση** και **ανασκόπηση δευτερογενούς βιβλιογραφίας** σε συνδυασμό με **μελέτη περιπτώσεων** (*case studies*) ως **μεθοδολογίες**, στη συσχέτιση αίτιου και αποτελέσματος, υπό το πρίσμα μελέτης στέρεων βιβλιογραφικών αναφορών για τα ανωτέρω ζητήματα (Ζαφειρόπουλος, 2015). Οι δε ερευνητικές προσεγγίσεις ως πλάνο και διαδικασία της παρούσας έρευνας που θα καλύψουν τα βήματα από την υπόθεση των ερευνητικών ερωτημάτων έως τις λεπτομερείς μεθόδους για τη συλλογή, ανάλυση και ερμηνεία των φαινομένων επικεντρώνονται στην κριτική μελέτη και ανάλυση δευτερογενών πηγών (Creswell & Creswell, 2019). Η παρούσα διπλωματική θα είναι σε θέση να απαντήσει μεταξύ άλλων στα κάτωθι ερευνητικά ερωτήματα:

- Τι είναι αυτό που αποκαλείται ισλαμιστική τρομοκρατία; Ποια η πορεία της και μετεξέλιξή της μέχρι την 9/11;
- Η «κήρυξη του πολέμου κατά της τρομοκρατίας» ως απάντηση στην 9/11 με τις εισβολές σε Αφγανιστάν 2001 και Ιράκ 2003 και το Δόγμα Bush πέτυχαν το στόχο τους; Ήταν επιβεβλημένες εν όψει των απειλών της αναδυόμενης ισλαμιστικής διεθνικής τρομοκρατίας; Κριτική αξιολόγηση.
- Ποια επίδραση είχαν οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 9/11 στην ανθρωπιστική επέμβαση; Έχει μειώσει ο «πόλεμος κατά του τρόμου» τις πιθανότητες να χρησιμοποιήσουν τα ισχυρά κράτη τις στρατιωτικές τους δυνάμεις για να σώσουν ξένους ανθρώπους ενθαρρύνοντάς τα να δώσουν προτεραιότητα στο στρατιωτικό πλεονέκτημα έναντι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

- Ποιά η πραγματική έννοια των ανθρωπιστικών επεμβάσεων κατά τη δημιουργική ερμηνεία του Διεθνούς Δικαίου; Ήταν οι επεμβάσεις σε Αφγανιστάν και Ιράκ ανθρωπιστικές;

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

1.1. Εισαγωγή

Κρίνεται δόκιμο αφετηρία της παρούσας εργασίας να αποτελέσουν οι **ορισμοί** της **τρομοκρατίας** και της **παγκοσμιοποίησης** ως ανεξάρτητες μεταβλητές, οι οποίες λογίζεται ότι **επηρεάζουν πλέον την ανάπτυξη μίας ανεπίσημης οργανωμένης βίας**: βίας, η οποία στο παρελθόν αποτελούσε μονοπώλιο των κρατών.

Οι ορισμοί της τρομοκρατίας διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό, πλην όμως όλοι ξεκινούν από μία κοινή αφετηρία. Η **τρομοκρατία** χαρακτηρίζεται πρώτα και κύρια από τη **χρήση βίας**, η οποία λαμβάνει πολλές μορφές και συχνά δεν κάνει διακρίσεις σε αμάχους. Ιστορικά ο όρος τρομοκρατία περιέγραφε την κρατική βία προς τους πολίτες στη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια οι ορισμοί της τρομοκρατίας συγκλίνουν στη χρήση βίας από **μη κρατικούς δρώντες** για την επίτευξη διαφορετικών στόχων ανάλογα με τα κίνητρά τους και την ιδεολογία τους και διακρίνεται από την εγκληματική βία του κοινού ποινικού δικαίου. (Cronin, 2002/2003, pp. 30-58) & (Μπόση, 1996) & (Μπόση, 2000).

Ως **παγκοσμιοποίηση** μπορεί να οριστεί η ανάπτυξη, η διασυνδεσιμότητα και η επέκταση κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών δραστηριοτήτων πέρα από πολιτικά σύνορα, έτσι ώστε τα γεγονότα, οι αποφάσεις και οι δραστηριότητες που συμβαίνουν σε περιοχή του κόσμου να επηρεάζουν άτομα και κοινότητες σε απομακρυσμένες περιοχές. Ο επιταχυνόμενος ρυθμός των παγκόσμιων αλληλεπιδράσεων και διαδικασιών, καθώς και η εξέλιξη των συστημάτων μεταφοράς και επικοινωνίας σε συνδυασμό με την αυξανόμενη έκταση, ένταση και ταχύτητα των παγκόσμιων αλληλεπιδράσεων συνδέεται με την ολοένα και βαθύτερη εμπλοκή του τοπικού με το παγκόσμιο. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η αυξανόμενη συλλογική συνειδητοποίηση ή/και επίγνωση ότι ο κόσμος μας συνιστά έναν κοινωνικό χώρο, μία παγκοσμιότητα (Giplin, 2001) & (Hirst & Thompson, 1999).

Η ριζοσπαστικοποίηση στην **ισλαμιστική τρομοκρατία** όπως είναι ορθό να αναφερόμαστε σε αντίθεση με τη χρήση του επιθέτου 'ισλαμική', αποτελεί ένα δυναμικά εξελισσόμενο φαινόμενο και αναμφίβολα καταλαμβάνει ιδιαίτερη θέση στο δημόσιο λόγο ιδία δε μετά την 9/11 2001. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που συνδέεται άρρηκτα με τη διεθνή τρομοκρατία και ιδίως με το δίκτυο της al-Qaeda αρχικά και τον ISIS μέχρι και σήμερα, την παγκοσμιοποίηση, με ιδιαίτερα επιθετικές μορφές θρησκευτικού φονταμενταλισμού, καθώς και με ποικίλες εκφράσεις βίαιου κοινωνικού και πολιτικού ακτιβισμού με ισλαμιστικό υπόβαθρο. Ωστόσο, ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός έχει κάνει την

εμφάνισή του στον πυρήνα πολλών διαφορετικών θρησκειών ως ισχυρή αντίδραση σε ερμηνείες θρησκευτικές και συνάμα φιλελεύθερες, αποτέλεσμα της νεωτερικότητας. (Mahmood, 2005)

Οι βίαιες επιθέσεις στο παγκόσμιο κέντρο εμπορίου της Νέας Υόρκης το πρωινό της 9/11 2001, συνιστούν ένα γεγονός ορόσημο για την πρόσληψη και τον ορισμό του φαινομένου και τη στενή του πλέον διασύνδεση με εξτρεμιστικές εκφράσεις ένοπλων πολεμιστών του Τζιχάντ. Η ισλαμιστική τρομοκρατία μπορεί να λεχθεί ότι συνδέεται άρρηκτα με φαινόμενα μαζικής ακραίας ισλαμιστικής βίας που εκτός από δογματικό σχίσμα ακόμα και στο εσωτερικό του Ισλάμ, αποτυπώνουν με τον πλέον εμφατικό τρόπο πολιτισμικές και εθνικιστικές συγκρούσεις στην περιφέρεια του δυτικού κόσμου. Έχει βαρύνουσα σημασία ότι, καθώς εντείνονται τα χαρακτηριστικά του κόσμου που ζούμε και όσο οι διεργασίες της παγκοσμιοποίησης βαθαίνουν, ιστορικές εμπειρίες όπως οι επεμβατικοί πόλεμοι και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις σε ξένα εδάφη, δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την ανάδειξη και επιτάχυνση διεργασιών ριζοσπαστικοποίησης στην τρομοκρατία γενικότερα (Neumann, 2016).

Αν και οι αιτίες που προκαλούν τη ριζοσπαστικοποίηση στην εξτρεμιστική και τρομοκρατική βία είναι ιστορικές και κοινωνικοοικονομικές, η ισλαμιστική τρομοκρατία ταυτίζεται με διεργασίες που εκπορεύονται από τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό με έντονα τα στοιχεία της πολιτικοποίησης (Bayat, 2013). Έχει βαρύνουσα σημασία όμως να αναφερθεί ότι, ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός που οδηγεί σε πράξεις τρομοκρατικής δράσης και θα αναλυθεί παρακάτω, συνιστά φαινόμενο παγκόσμιο και σε καμία περίπτωση δεν περιορίζεται στον ισλαμικό κόσμο. Η παρούσα διπλωματική, εστιάζει στον πολιτικοποιημένο θρησκευτικό φονταμενταλισμό και ειδικότερα στον ισλαμιστικό φονταμενταλισμό που χαρακτηρίζει και διέπει τα δίκτυα των ομάδων τρομοκρατικής δράσης, την πορεία τους στο χρόνο την ανάπτυξη της ανεπίσημης οργανωμένης βίας και τους τρόπους που σχετίζονται με το χτύπημα της 9/11.

1.2. Τρομοκρατία. Η επίπτωση της παγκοσμιοποίησης

Η διεθνική τρομοκρατία σε όλες τις εκφάνσεις της και ανεξάρτητα από τα κίνητρά της, γεννήθηκε μετά το 1968 και σε αυτό συνέβαλαν ουσιαστικά τρεις παράγοντες, **α)** η ευρεία επέκταση των αερομεταφορών, **β)** η ευρύτερη διαθεσιμότητα τηλεοπτικής και συνάμα ειδησεογραφικής κάλυψης και **γ)** τα κοινά πολιτικά και ιδεολογικά συμφέροντα μεταξύ των τρομοκρατών που είχαν κοινό σκοπό. Το αποτέλεσμα αυτών των τριών παραγόντων ήταν η μετουσίωση της τρομοκρατίας από τοπική σε ένα διεθνικό απειλητικό μόρφωμα με δυναμική εξέλιξη. Ο δε τομέας των αερομεταφορών προσέφερε σταδιακά στις ομάδες τρομοκρατικής δράσης πρωτοφανή κινητικότητα και φονικότητα στα χτυπήματά τους. Ως αποτέλεσμα ήταν πλέον εφικτό τρομοκράτες να εκπαιδεύονται στο έδαφος μίας χώρας και να διεξάγουν επιχειρήσεις τρομοκρατικής δράσης στο έδαφος άλλων χωρών (Hoffman B. , 2006).

Επιπρόσθετα, διαφαίνονταν με τον πλέον εμφανικό τρόπο ότι τα κράτη δεν είχαν πλέον το μονοπώλιο της άσκησης οργανωμένης βίας.

Τα υψηλά επίπεδα επιτυχίας της τακτικής αεροπειρατειών παρακινούσαν σταδιακά ολοένα και περισσότερες ομάδες τρομοκρατικής δράσης να ενστερνίζονται την τακτική αυτή. Από τα τηρούμενα στατιστικά στοιχεία προκύπτει ότι τα περιστατικά αεροπειρατειών από πέντε το 1966 εκτοξεύτηκαν σε 94 το 1969 (Hoffman B. , 2006). Την περίοδο αυτή και μέχρι περίπου την «Ισλαμική Επανάσταση» του 1979, οι αριστερές και οι εθνικιστικές / απελευθερωτικές ομάδες τρομοκρατικής δράσης κυριαρχούσαν στο παγκόσμιο προσκήνιο και απαιτούσαν κυρίως την απελευθέρωση «ομοϊδεατών επαναστατών» σε διαφορετικά κράτη, παρέχοντας την εικόνα των πρώτων συντονισμένων τρομοκρατικών δικτύων, που ενεργούσαν για την επίτευξη κυρίως πολιτικών και ιδεολογικών στόχων (Hoffman B. , 2006).

Ο Hoffman διακριβώνει ότι, η Ιρανική «Ισλαμική Επανάσταση» του 1979 συνιστά κομβικό σημείο για τη διεθνή τρομοκρατία δεδομένου ότι παρότι οι στόχοι ισραηλινών συμφερόντων παρέμεναν στην κορυφή της λίστας στοχοθεσίας τρομοκρατικών ομάδων, ίδια δε λόγω της συμπαράστασης στο παλαιστινιακό ζήτημα, ομάδες τρομοκρατικής δράσης έδωσαν βαρύτητα σε επιθέσεις κατά συμβολικών έμψυχων και άψυχων στόχων σχετιζόμενων με τις Η.Π.Α. Τα χρόνια που ακολούθησαν την «Ισλαμική Επανάσταση» και μέχρι τη δεκαετία του 1990, σηματοδοτήθηκαν από βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας και αεροπειρατείες. Από ανασκόπηση των τρομοκρατικών δράσεων μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1990 διακριβώνεται με τον πλέον εμφανικό τρόπο ότι οι τρομοκρατικές επιθέσεις, μολονότι ήταν λιγότερες αριθμητικά, χαρακτηρίζονταν από μεγάλο ποσοστό φονικότητας και οι δράστες αποδεικνύονταν εκ του αποτελέσματος ικανοί και πρόθυμοι να θυσιάσουν τη ζωή τους στο βωμό της ιδεολογίας τους και των πάσης φύσεως συμφερόντων τους (Hoffman B. , 2006) & (Kiras, 2013).

Η al-Qaeda, ως δίκτυο τρομοκρατικής δράσης έλαβε παγκόσμια και ταχεία συνάμα αναγνώριση εξαιτίας των τρομοκρατικών επιθέσεων που εξαπέλυσε εναντίον των Η.Π.Α. Παρουσιάστηκε ως μια παγκόσμια ομάδα τρομοκρατικής δράσης που εναντιώνονταν και απειλούσε το δυτικό πολιτισμό στο σύνολό του. Η al-Qaeda σε μία βαθύτερη ανάλυση αποδείχθηκε ότι αποτελούσε έναν υποκρατικό φορέα που χρηματοδοτούσε και παρείχε πόρους και εκπαίδευση σε τρομοκρατικές ομάδες με παρόμοια ιδεολογία, παρέχοντας ένα υποστηρικτικό πλαίσιο ιδεολογίας και μέσων, η οποία θα μπορούσε να παρομοιαστεί με ένα τρομοκρατικό νεφέλωμα κεντρικών και περιφερειακών ομάδων που συνδέονταν με τον πυρήνα της οργάνωσης με στενές και πιο χαλαρές σχέσεις. Ορισμένες από τις κυριότερες ομάδες αυτού του δικτύου είναι οι: (*Al-Itihaad al-Islami Σομαλία, Dhamat Houmet Daawa Salafia Αλγερία, Egyptian Islamic Jihad Αίγυπτος, Moroccan Islamic Combatant Group Μαρόκο, Salafist Group for Preaching and Combat, Harakat-ul-Jihad Islami Bangladesh Μπανγκλαντές, Harakat-ul-Mujahideen Πακιστάν και Κασμίρ, Islamic Movement of Uzbekistan Ουζμπεκιστάν, Jaish-e-Muhammad Πακιστάν,*

Laskar-e-jhangvi Πακιστάν, Laskar-e-Taiba Πακιστάν, Chechen Jihadists Ρωσία και Τσετσενία, Libyans, Tunisians, Abu Sayyaf, Al Zarquawi network, Hujl B, Saudi Jihadists Jemaah Islamiyah, al-Qaeda in Maghreb Μαγκρέμπ, Boko Haram Νιγηρία) (Rabasa, et al., 2006).

Αναλυτές και διεθνολόγοι διαφωνούν ακόμα και σήμερα σχετικά με το τι ήταν η al-Qaeda, τι εκπροσωπούσε και ποιες απειλές έθετε για την παγκόσμια ασφάλεια. Ο βασικός πυρήνας αυτής της διαφωνίας έγκειται στο γεγονός ότι, η al-Qaeda ως δίκτυο και ως φορέας του μαχητικού ριζοσπαστικού Ισλάμ εξελίχθηκε σημαντικά κατά την πάροδο των χρόνων με σημείο αφετηρίας την εισβολή στο Αφγανιστάν. Αμέσως μετά την 9/11, διαφάνηκε ότι ο πυρήνας της οργάνωσης ως κέντρο ενός παγκόσμιου ιστού τρομοκρατίας είχε διασυνδέσεις με πάρα πολλές τρομοκρατικές οργανώσεις που παρουσίαζαν ένα κοινό στοιχείο, τις ριζοσπαστικές ισλαμιστικές πεποιθήσεις. Πολλές δε από τις ομάδες που συνδέονταν ιδεολογικά μαζί της είχαν το δικαίωμα να ενεργούν χτυπήματα τρομοκρατικής και εξτρεμιστικής δράσης στο όνομά της, γεγονός πρωτόγνωρο για τα πλαίσια δράσης τρομοκρατικών οργανώσεων του παρελθόντος. Ανεξάρτητα από τις διαφορετικές προσεγγίσεις αναλυτών, δεν αμφισβητείται η επιρροή και η γοητεία που ασκούσε το μήνυμά της στους πυρήνες εξτρεμιστικής και τρομοκρατικής δράσης τόσο στις διάφορες χώρες, όσο και σε ανεξάρτητα άτομα, τα οποία ριζοσπαστικοποιούνταν και με τη συμβολή των διαδικτυακών της μηνυμάτων. (Rabasa, et al., 2006) & (Sageman, 2004).

1.2.1. Η διαδικτυακή επικοινωνιακή πολιτική των ομάδων τρομοκρατικής και εξτρεμιστικής δράσης στην παγκοσμιοποιημένη εποχή. Al-Qaeda & ISIS

Η al-Qaeda επεδίωξε μια πρωτοφανή για τα δεδομένα των ομάδων τρομοκρατικής δράσης εξωστρέφεια στην επικοινωνιακή της στρατηγική, χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες που προσέφερε το διαδίκτυο για τη διασπορά του επικοινωνιακού της υλικού και των ριζοσπαστικών της μηνυμάτων, μηνύματα τα οποία παρήγαγε μέσω οργανωμένων τμημάτων επικοινωνίας όπως το «Global Islamic Media Front», το «Al-Sahab», το διαδικτυακό περιοδικό «Muaskar al-Battar» κ.α. (Seib, 2008, pp. 74-80). Η Al-Sahab αποτελεί μέρος του τμήματος ενημέρωσης και επικοινωνίας του Osama Bin Laden και ιδρύθηκε μαζί με την οργάνωση το 1988. Το πρώτο δε μήνυμα που διέδωσε στον μουσουλμανικό κόσμο ήταν το γεγονός ότι η al-Qaeda αντιμετώπιζε με θάρρος και επιτυχία τον τη Σοβιετική Ένωση. Λίγο αργότερα, η al-Qaeda ανακοίνωσε την αποφασιστικότητά της να αναλάβει δράση απέναντι σε άλλους υποτιθέμενους εχθρούς του Ισλάμ. Το 1996, ο Bin Laden εξέδωσε το αφήγημα-μήνυμα με τίτλο «Declaration of War on the United States» και χρησιμοποίησε τον μηχανισμό επικοινωνίας της al-Qaeda για να διαδώσει το κάλεσμα για Jihad. (Seib, 2008, pp. 74-80)

Πριν από την αεροπορική επιδρομή των Η.Π.Α. τον Ιούνιο του 2006, κατά την οποία σκοτώθηκε ο Abu Musab al-Zarqawi, ο αυτοαποκαλούμενος επικεφαλής της al-Qaeda στο Ιράκ, είχε

προλάβει να προάγει την επικοινωνιακή τακτική και προπαγάνδα της οργάνωσης σε ανώτερο επίπεδο. Χρησιμοποιώντας τα μέσα ενημέρωσης, προέβαλλε και διέδωσε ταχύτατα τόσο τα νέα της απαγωγής του αμερικανού επιχειρηματία Nicholas Berg από μέλη της οργάνωσης, όσο και τον μακάβριο αποκεφαλισμό του στο Ιράκ το 2004, με τον ίδιο τον al-Zarqawi να είναι ο εκτελεστής. Οι τρομοκράτες βιντεοσκοπήσαν τον αποκεφαλισμό και τον παρουσίασαν στο διαδίκτυο. Είναι αξιοσημείωτο ότι αντιγράφηκε και αναπαράχθηκε σε άλλους διαδικτυακούς τόπους τουλάχιστον 500.000 φορές σε μία ημέρα. (Seib, 2008, pp. 74-80)

Αμέσως μετά τις επιθέσεις της 9/11 καταγράφηκε ραγδαία αύξηση στην παρουσία κλειστών τζιχαντιστικών forum, με σχετική έρευνα το 2005 να διαπιστώνει την ύπαρξη πάνω από 4.300 παρόμοιων ενεργών forum (Weimann G. , 2007, pp. 391-393). Ο ISIS, στην πορεία της δράσης του, αξιοποιώντας τη διαδικτυακή κληρονομιά της al-Qaeda και ήδη με τον όρο «CyberJihad» να έχει εδραιωθεί πολύ πριν την Αραβική Άνοιξη, εξέλιξε την ποιότητα των διαδικτυακών επικοινωνιακών του παραγωγών με οπτικό υλικό εφάμιλλο χολιγουντιανών παραγωγών που στόχευαν στη διάδοση του προπαγανδιστικού υλικού σε κάθε γωνία του κόσμου (Hoffman & Schweitzer, 2015, pp. 72-81) & (Brean, 2015).

Τόσο η al-Qaeda όσο και ο ISIS χρησιμοποίησαν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αφενός για να διαδώσουν τις ριζοσπαστικές τους πεποιθήσεις και αφετέρου, για να στρατολογήσουν μαχητές, αλλά ο ISIS εμφανίστηκε πολύ πιο καλός και αποτελεσματικός σε αυτό. Ο ISIS χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες του Twitter, ανέπτυξε ένα μεγάλο δίκτυο από συμπαθούντες (disseminators), οι οποίοι διέσπειραν τα προπαγανδιστικά του μηνύματα σε ευρεία κλίμακα (Hoffman & Schweitzer, 2015, pp. 71-81) και όπως διαπιστώθηκε από έρευνες Υπηρεσιών Ασφαλείας, ήταν σε θέση να αντικαθιστά αυτόματα κάθε λογαριασμό ο οποίος παύονταν από το Twitter μέσα σε ελάχιστα λεπτά (START Report, 2014, pp. 33-55). Στο σημείο αυτό έχει βαρύνουσα σημασία να μνημονευθεί ο εξαιρετικά μεγάλος αριθμός από μετριοπαθείς υποστηρικτές του ISIS, οι οποίοι παρότι ενδεχομένως ποτέ να μην απέκτησαν ενεργή εμπλοκή σε πράξεις εξτρεμιστικής και τρομοκρατικής βίας, λειτούργησαν ως κόμβοι διαμετακόμισης και διάδοσης των επικοινωνιακών μηνυμάτων ριζοσπαστικοποίησης και προπαγάνδας του, γεγονός το οποίο ο ISIS είχε θέσει ψηλά στην ατζέντα της διαδικτυακής παγκοσμιοποιημένης στρατηγικής του (Weimann G. , 2015) & (Winter, 2015, pp. 35-37).

1.3. Θρησκευτικός φονταμενταλισμός και πολιτικοποίηση της θρησκείας. Οι απαρχές του ριζοσπαστικού Ισλάμ

Ως θρησκευτικός φονταμενταλισμός από τον αγγλικό όρο (Fundamentalism) που επινοήθηκε το 1920, ορίζεται η αντίδραση σε πάσης φύσεως φιλελεύθερες ερμηνείες που προκαλεί η νεωτερικότητα και είναι γεγονός ότι εμφανίζεται στο εσωτερικό πολλών θρησκειών. Κατ' επέκταση, εμφανίζεται και

στο εσωτερικό του Ισλάμ. Αναφέρεται δε σε τάσεις επιστροφής και προσκόλλησης σε ακραίες συντηρητικές θρησκευτικές τακτικές και εμμονές που έχουν σχέση με το παρελθόν και οι οποίες διαδραματίζουν κατά κάποιο τρόπο το ρόλο της αντίστασης σε οποιαδήποτε θρησκευτική μεταρρύθμιση που εκπορεύεται από στοιχεία προοδευτικά (Mahmood, 2005).

Κατά την εξέλιξή του ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός διήλθε από διάφορα στάδια και μετουσιώθηκε τελικά σε πολιτική σύγκρουση. Εδραιώθηκε λοιπόν, στο πλαίσιο πολιτικών σχέσεων μεταξύ των κρατών και των πολιτών τους και το αποτέλεσμα ήταν η εμφάνιση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού με ισχυρά στοιχεία πολιτικοποίησης. Στην περίπτωση του Ισλάμ, ακόμα και σχετικά μετριοπαθείς εκφάνσεις του ριζοσπαστικοποιήθηκαν όταν στην πορεία αλληλεπίδρασαν με απολυταρχικά καθεστώτα, όπως στην περίπτωση της Αιγύπτου με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους. (Munson, 2002). Η δε ριζοσπαστικοποίηση του Ισλάμ έχει τις ρίζες της στο ισλαμικό κίνημα των δεκαετιών του 1970 και 1980 και στόχο είχε την αναδόμηση ως αντίδραση στην αποτυχία εθνικών, κοινωνικών και σοσιαλιστικών προσπαθειών. Ο Νασερισμός στην Αίγυπτο, το κίνημα Baath στη Συρία και στο Ιράκ, ο ισλαμικός σοσιαλισμός στη Λιβύη και στην Αλγερία και ο μαρξιστικός σοσιαλισμός στη Νότια Υεμένη απέτυχαν παταγωδώς ως εγχειρήματα. Σε πολιτικό επίπεδο, τα κοσμικά σύγχρονα κινήματα απέτυχαν στον ισλαμικό κόσμο. Ούτε οι φιλελεύθεροι, ούτε οι εθνικιστές, ούτε οι κομμουνιστές ήταν σε θέση να τηρήσουν τις υποσχέσεις ή τις δεσμεύσεις τους προς τους ισλαμικούς λαούς. Οι δε κυβερνήσεις των ισλαμικών κρατών δεν ενδιαφέρονταν να δημιουργήσουν νόμιμες πολιτικές θέσεις γι' αυτές. Αντιθέτως, στο σύνολο τους επρόκειτο για απολυταρχικές κυβερνήσεις με επικεφαλής δικτάτορες και στρατιωτικούς ηγέτες. Μέσα από αυτές τις πολιτικές συγκρούσεις και διεργασίες η ριζοσπαστικοποίηση του πολιτικού Ισλάμ έλαβε σάρκα και οστά (Mustafa & Ayman, 2013, pp. 67-81).

Όπως σημειώνει ο καθηγητής Καιρίδης, αναπόδραστα προκύπτει το συμπέρασμα ότι είναι δόκιμο να αναφερόμαστε στην **πολιτικοποίηση της ισλαμικής θρησκείας** παρά στο θρησκευτικό φονταμενταλισμό του Ισλάμ, δηλαδή στο πολιτικό Ισλάμ και στη χρησιμοποίηση του όρου ισλαμιστικός για τον προσδιορισμό δράσεων με στοιχεία τρομοκρατίας και εξτρεμιστικής βίας, παρά στο φονταμενταλισμό της ισλαμικής θρησκείας ή κατά ελάχιστο στον πολιτικοποιημένο θρησκευτικό φονταμενταλισμό με ιδιαίτερη μνεία στο πολιτικό στοιχείο και όχι στην καθ' εαυτή ισλαμική θρησκεία (Καιρίδης, 2008). Η δε πολιτικοποίηση της ισλαμικής θρησκείας μετεξελίχτηκε στην πορεία των χρόνων και δέχθηκε όπως αναφέρθηκε παραπάνω ισχυρές επιρροές από συνθήκες της πολιτικής και συγκυρίες ιστορικών γεγονότων, με αποτέλεσμα η βάση του πολιτικού Ισλάμ να εμφανίζει στην ανάλυσή της διάφορες εκφάνσεις, ορισμένες από τις οποίες είναι εγγενώς ριζοσπαστικές και ενστερνίζονται ή /και αποδέχονται τη χρησιμοποίηση ακραίας εξτρεμιστικής βίας για την εκπλήρωση επιδιωκόμενων στόχων (Neumann, 2016).

Εν όψει των όσων εκτέθηκαν, το επίθετο ριζοσπαστικός χρησιμοποιείται για το Ισλάμ ως πολιτικοποιημένη θρησκεία ή θρησκευτικός φονταμενταλισμός, ένα ριζοσπαστικό πολιτικό κίνημα, το οποίο υιοθετεί μία εγγενώς εξτρεμιστική προπαγάνδα και ιδεολογία και ορίζεται εξίσου ως το κύμα τρομοκρατίας από την al-Qaeda εποχή μέχρι τις μέρες μας, σύμφωνα με την ερμηνευτική πρόταση του David C. Rapoport που υιοθετείται από τον Peter Neumann στους Νέους Τζιχαντιστές. (Neumann, 2016) & (Haroro, 2016, pp. 458-477)

Συμπερασματικά, υφίστανται σαφείς κόκκινες γραμμές για την οριοθέτηση και αποσαφήνιση του πολύπλευρου φαινομένου του θρησκευτικού φονταμενταλισμού. Δεν είναι δόκιμο να ταυτίζονται θρησκευτικός φονταμενταλισμός με το πολιτικό Ισλάμ και το πολιτικό Ισλάμ να εξισώνεται στο σύνολό του με την ισλαμιστική τρομοκρατία που εκπορεύεται από συγκεκριμένα ριζοσπαστικά πολιτικοποιημένα ρεύματα του εξτρεμιστικού πολιτικού Ισλάμ (Lewis, 1990, pp. 47-60).

1.4. Η ανάδυση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας μέσω της πολιτικοποίησης του Ισλάμ. Ο δρόμος προς την εξτρεμιστική βία και ο παράγοντας της «θρησκευιολατρίας»

Η ανάδυση του θρησκευτικού φονταμενταλισμού ως ιδεολογίας στη σύγχρονη εποχή χρονολογείται στον 19^ο αιώνα, όπου και εντοπίζεται μετατόπιση από τη θρησκευτικότητα της κοινωνίας στη «θρησκευιολατρεία», έννοιας που χρησιμοποιεί ο Geertz από το 1963 για να περιγράψει τη δογματική πίστη που βρίσκεται σε δυναμική σχέση με την καθημερινή στοχαστική πίστη (Geertz, 2005, pp. 1-15). Ο Geertz στη μελέτη της θρησκείας του Ισλάμ στο Μαρόκο και στην Ινδονησία κατά τη δεκαετία 1960 διαπίστωσε ότι, η «θρησκευιολατρεία» αποκτούσε όλο και περισσότερο έδαφος εξαιτίας του γεγονότος ότι όλο και μεγαλύτερος αριθμός ατόμων τοποθετούνταν εκτός του πλαισίου των πολιτισμικών του συστημάτων μέσω της διασποράς, τα οποία πολιτισμικά συστήματα είχαν εξαιρετικό νόημα για τη ζωή τους (Geertz, 2005, pp. 1-15). Ευρήματα της μελέτης του Geertz κατέδειξαν ότι οι μουσουλμάνοι της διασποράς, έξω από τον αποκαλούμενο χώρο του Dar Al Islam, όπως περιπτώσεις Μαροκινών και Ινδονησίων, ήταν πολύ πιο εύκολο να ριζοσπαστικοποιηθούν και να υιοθετήσουν «φανατική» πίστη που συνοδεύονταν από σκέψεις και πράξεις οργής και μίσους απέναντι στις αλλόθρησκες κοινωνίες (Geertz, 2005, pp. 1-15). Παρόμοια μελέτη εξάλλου υποστηρίζει ότι το αίσθημα αποξένωσης και έλλειψης ευκαιριών μεταξύ μουσουλμάνων ανδρών σε συνδυασμό με τις κοινωνίες που δεν στηρίζουν την πίστη στο Ισλάμ, αποτελεί παράγοντα που συμβάλλει στην απόφασή τους να στραφούν στη τρομοκρατική βία (Sageman, 2004). Ωστόσο, οι ανωτέρω εξηγήσεις δεν καλύπτουν ασφαλώς όλες τις περιπτώσεις δεδομένου ότι πολλά μέλη ομάδων τρομοκρατικής δράσης διέθεταν προσωπικό πλούτο, πρόσβαση σε ευκαιρίες και δεν αποτελούσαν μουσουλμάνους της διασποράς. Σε διάφορες μαχητικές ισλαμικές ομάδες τρομοκρατικής δράσης ακόμα και στην al-Qaeda,

οι περισσότεροι από τους αρχηγούς και τα ανώτερα όργανα ήταν απόφοιτοι σχολών σε όλο τον κόσμο και δεν ήταν ούτε φτωχοί, ούτε καταπιεσμένοι Μουσουλμάνοι της διασποράς (Sageman, 2004).

Ο ισλαμισμός κατά τη διαμόρφωσή του τον 20^ο αιώνα, επηρεασμένος από την αποικιοκρατία, στόχευε στην επιβολή της σαρία και στην αντικατάσταση του κοσμικού δικαϊκού συστήματος σε όλες τις κοινωνίες που ασπάζονταν το Ισλάμ. Μέσα από ποικίλες πολιτικές διεργασίες και συγκρούσεις δημιουργήθηκε το ισλαμιστικό ρεύμα του 1970. Η ισλαμική αφύπνιση εκδηλώθηκε με πολλούς τρόπους στις μουσουλμανικές κοινωνίες, περισσότεροι άνδρες πήγαιναν στα τζαμιά και περισσότερες γυναίκες φορούσαν hijab, αποτελούσε όμως μια νέα μορφή μαχητικής πολιτικής δράσης, η οποία είχε δραματικότερες συνέπειες. (Bayat, 2013)

Αξίζουν ιδιαίτερη μνεία για την αποκωδικοποίηση της πορείας της πολιτικοποίησης και ριζοσπαστικοποίησης του Ισλάμ, οι έντονες επιρροές που ασκήθηκαν από τους «Αδελφούς Μουσουλμάνους» της Αιγύπτου, από τη θεωρία του σαλαφισμού – ουαχαμισμού, το βιβλίο του Sayyid Qutb (1964) «Milestones», την ισλαμική έννοια της Jahiliyyah που αναφέρεται στην περίοδο του χρόνου και την κατάσταση της Αραβίας πριν την έλευση του Ισλάμ (εποχή άγνοιας) και σχετίζεται με τις ρίζες του ισλαμισμού, καθώς και η επιρροή οργανώσεων όπως η Jamaat-e-Islam του Πακιστάν που ιδρύθηκε από τον Sayyid Abul Ala Maududi και στόχευε με κάθε μέσο να κατακτήσει την πολιτική εξουσία και να εδραιώσουν ένα κατ' εξοχήν ισλαμικό κράτος με το νόμο της sharia να διέπει όλες τις πτυχές της καθημερινότητας, αλλά και τον μεγάλο αγιατολάχ Ruhollah Khomeini στο Ιράν (Kerel, 1992). Οι φανατικοί αγωνιστές αυτών των ριζοσπαστικών ρευμάτων υποστήριζαν την επιστροφή στα βασικά κείμενα του Ισλάμ και την επαναφορά του εξισλαμισμού της μουσουλμανικής κοινωνίας μέσω του ισλαμικού και μόνο δικαίου της sharia (Kerel, 1992). Στη δε Αίγυπτο, το κοσμικό καθεστώς του Gamal Abdel Nasser αντιμετώπισε ένα στοιχείο της Μουσουλμανικής Αδελφότητας (*Ikhwan al-Musmimin*) του Qutb, ο οποίος εκτελέστηκε από το καθεστώς το 1966 και υποστήριζε ότι η ξένη κουλτούρα είχε διαφθείρει τις μουσουλμανικές κοινωνίες σε βάθος που έφτασαν σε κατάσταση Jahiliyyah. Το όραμά του αφορούσε στη δημιουργία εμπροσθοφυλακής που θα εξαπέλυε Jihad για να απαλλάξει τις κοινωνίες από τη διαφθορά και να επαναφέρει την ισλαμική τάξη (salafi) (Kerel, 1992).

Οι σίιτες μουσουλμάνοι από την άλλη μεριά κινήθηκαν ξεχωριστά αλλά παράλληλα με τους μαχητικούς σουνίτες μέχρι τη δεκαετία του 1970 με την καθοδήγηση του αγιατολάχ Ruhollah Khomeini, ο οποίος είχε προτείνει ένα κράτος που θα κυριαρχούνταν από τους μελετητές της θρησκείας στο οποίο η υπέρτατη πολιτική και θρησκευτική εξουσία θα περιέρχονταν σε ένα ανώτατο θρησκευτικό πρόσωπο ή σύμβολο. Το σύστημα αυτό ονομάστηκε velayet-e faqih, η προστασία του νομομαθή. Ο Khomeini αμφισβήτησε όχι μόνο την αμερικανική ισχύ, αλλά και τις κρατούσες αντιλήψεις για τη διεθνή κοινωνία και πίστευε ότι τα προβλήματα της Μέσης Ανατολής και άλλων μουσουλμανικών χωρών είχαν δημιουργηθεί από την περιφρόνηση των ισλαμικών θρησκευτικών αρχών και προέτρεπε

σε ανατροπή των «παράνομων» δυνάμεων που κυβερνούσαν ολόκληρο τον ισλαμικό κόσμο και αντικατάστασή τους από ισλαμικές κυβερνήσεις. Σε αντίθεση με το βεσφαιλικό σύστημα διαίρεσης του κόσμου από κυρίαρχα κράτη, ο Khomeini πρόσταζε ότι η μόνη κοινωνική ταυτότητα με αξία για τους μουσουλμάνους ήταν η κοινότητα των πιστών του Ισλάμ, η Ummah. Η Ιρανική Επανάσταση 1978-9 είχε στόχο την εδραίωση αυτού του συστήματος και διήρκεσε αρκετά χρόνια δίνοντας σημαντική ώθηση στην ισλαμική αφύπνιση. Αν και το Ιράν υποστηρίζει τη μειοψηφούσα υποδιαίρεση του Ισλάμ, τους Σίιτες, η Ιρανική Επανάσταση ίδια δε οι αντιαμερικανικές και ακραίες ισλαμιστικές απόψεις, απέκτησαν πολλούς υπέρμαχους στο μουσουλμανικό κόσμο και μπορεί να θεωρείται κομβικό γεγονός στην άνοδο ριζοσπαστικών ισλαμιστικών κινημάτων σε όλο τον κόσμο (Khelghat-Doost, Prakash, & Jegatesen, pp. 4-10) & (Armstrong, 1993, pp. 84-91, 188-197).

Όλες αυτές οι διεργασίες οδήγησαν αναπόδραστα στον Αφγανό-Σοβιετικό πόλεμο του 1979-1989 και στην εξέγερση των Mujahideen με τη στήριξη των Η.Π.Α., Σαουδικής Αραβίας, του Πακιστάν και άλλων μουσουλμανικών εθνών. Η δε εξέγερση των Mujahideen παρείχε το υποστηρικτικό πλαίσιο και συνέβαλε ουσιαστικά στην ανέλιξη των ρευμάτων που χαρακτήριζαν την ιδεολογία που υιοθετήθηκε από τον Osama Bin Laden και τον Ayman al-Zawahiri, αρχηγό και υπαρχηγό της al-Qaeda αντίστοιχα (Kepel, 2001).

1.5. Η Al Qaeda και οι γενιές ισλαμιστών εξτρεμιστών τρομοκρατών

Ο πόλεμος στο Αφγανιστάν συνέβαλλε ουσιαστικά στη μετεξέλιξη του Τζιχαντισμού σε ένα παγκόσμιο κίνημα και σε αυτό είχε καθοριστική συμβολή ο παλαιστίνιος θεολόγος ριζοσπάστης ισλαμιστής Abdullah Yusuf Azzam, ιδρυτής και ανάδοχος της παγκόσμιας Jihad, ο οποίος παρότρυνε νεαρούς μουσουλμάνους να πολεμήσουν στη διάρκεια του Αφγανό-Σοβιετικού πολέμου. Ο Azzam, έθεσε τα θεμέλια για τη παγκοσμιοποίηση του ισλαμιστικού φονταμενταλισμού και την καλλιέργεια της ρητορείας του μίσους, λειτούργησε ως δάσκαλος του Bin Laden και ήταν ένα από τα ιδρυτικά στελέχη της al Qaeda. Παράλληλα, θεωρείτο ότι έθεσε και τα ιδεολογικά θεμέλια για τη συγκρότηση της Palestinian Hamas και διέδωσε το μήνυμα ότι οι μουσουλμάνοι παγκοσμίως είχαν ιερό καθήκον να πολεμήσουν. (Kepel, 2001)

Έχει βαρύνουσα σημασία το γεγονός της μεταβολής στο περιεχόμενο της έννοιας του εχθρού. Σύμφωνα με τον Azzam, ο εχθρός νοείται ως εξωτερικός και ο αγώνας ως αντίσταση στην κατοχή ισλαμικού εδάφους, ενώ για τον Ayman al-Zawahiri, η ισλαμική επανάσταση νοείται ως εξέγερση εναντίον των κοσμικών ηγετών αλλά και των απλών πολιτών (Neumann, 2016). Η δε al Qaeda, αύξησε σταδιακά την επιρροή της χάρη στα συναισθήματα οργής και δυσαρέσκειας που καλλιεργήθηκαν στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς. Η πορεία που ακολούθησε μεταγενέστερα η al-Qaeda και τα δίκτυα συγγενών φονταμενταλιστικών οργανώσεων θα μπορούσε να παρομοιαστεί με ένα τρομοκρατικό

νεφέλωμα, δεδομένου ότι την απόσυρση των σοβιετικών στρατευμάτων μετά το 1989 ακολούθησε ο διασκορπισμός Mujahideen του Αφγανιστάν για τη συνέχιση του ιερού πολέμου και η εγκατάσταση τους σε Ιράκ, Αίγυπτο, Ιορδανία, Λιβύη, Αλγερία, Τατζικιστάν, Βοσνία και Τσετσενία (Rabasa, et al., 2006, pp. 23-34). Η στρατιωτική αμερικανική παρουσία στα εδάφη της Μέσης Ανατολής και ο πόλεμος του Κόλπου 1990-1, τροφοδότησαν τα οργισμένα συναισθήματα με την ακατάσχετη επιθυμία να μετουσιωθούν σε έμπρακτη αντίσταση. Η al-Qaeda ετέθη έτσι επικεφαλής ενός διεθνούς δικτύου κηρύσσοντας πόλεμο στις Η.Π.Α (Neumann, 2016). Αμέσως μετά την 9/11 και μέσα σε λίγα χρόνια οργανώθηκαν επιθέσεις σε πάρα πολλές χώρες μεταξύ των οποίων σε Κένυα, Τανζανία, Υεμένη, Σαουδική Αραβία, Η.Π.Α., Τυνησία, Ινδονησία, Τουρκία, Ισπανία, Βέλγιο Βρετανία (Kiras, 2013, pp. 504-525).

Η **al-Qaeda** αποτελούσε κάτι πολύ περισσότερο από μια ad hoc συμμαχία φονταμενταλιστικών ισλαμιστικών ομάδων. Στην πραγματικότητα από τις απαρχές της συνιστούσε ένα δυναμικό, αυτοδιαϊωνιζόμενο και ταχέως προσαρμοζόμενο στις παγκόσμιες εξελίξεις τρομοκρατικό δίκτυο. Με τις περίτεχνες τακτικές προπαγάνδας και πόλωσης, αφενός αξιοποιούσε ιδεολογικά στο έπακρο τη σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ του δυτικού και του ισλαμικού κόσμου και αφετέρου, προκαλούσε και ανέδιδε αισθήματα επιθετικότητας προς τη Δύση ακόμα και από μετριοπαθείς μουσουλμάνους. Αντλούσε δύναμη και υλικότεχνική και οικονομική υποστήριξη από μεγάλο μέρος του μουσουλμανικού κόσμου. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η al-Qaeda δεν ήταν όπως μερικοί πίστευαν μια μορφή τρομοκρατίας που εκπορεύονταν από μειονοτικά ριζοσπαστικά κανάλια. Όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, θα μπορούσε να παρομοιαστεί με ένα **τρομοκρατικό νεφέλωμα** πάνω από τον παγκόσμιο χάρτη, ανεπτυγμένο γύρω από έναν κεντρικό πυρήνα, μία παγκόσμια συμμαχία μαχητών αφοσιωμένων στη μάχη εναντίον τόσο των άπιστων όσο και των αποστατών. Αυτός ο κεντρικός πυρήνας της al-Qaeda δόμησε το δίκτυο του με αποτελεσματική αρχιτεκτονική, η οποία προσέφερε τη δυνατότητα διενέργειας τρομοκρατικών δράσεων παγκοσμίως. Σε στρατηγικό επίπεδο, η αφοσίωση των επιμέρους εξτρεμιστικών ομάδων του δικτύου ενορχηστρώνονταν κάτω από ακραία ριζοσπαστική ιδεολογία, κατευθυνόμενη από ισλαμιστικές πεποιθήσεις που αντιμάχονταν τα ήθη όχι μόνο σύγχρονων δυτικών φιλελεύθερων κοινωνιών αλλά και μουσουλμανικών. Ο Osama Bin Laden μετουσιώθηκε στον πιο επικίνδυνο ηγέτη οργάνωσης της σύγχρονης διεθνικής τρομοκρατίας. (Huntington, 2004, pp. 229-255) & (Rabasa, et al., 2006, pp. 23-34).

Την περίοδο των γεγονότων της 9/11, ριζοσπαστικές ιδεολογίες τρομοκρατίας εμπνεόμενες από την από-αποαποικιοποίηση άρχιζαν να κατακτούν έδαφος μεταξύ μουσουλμανικών ομάδων στη Γαλλία με κινητήριες δυνάμεις ριζοσπαστικές ισλαμιστικές ομάδες από το Μαγκρέμπ. Δίκτυα Τζιχαντιστικών οργανώσεων στη Μεγάλη Βρετανία και σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης γνώριζαν άνθιση την ίδια περίοδο (Torres Soriano M. R., 2010, pp. 72-88).

Η al-Qaeda για να αυξήσει την επιρροή της άρχισε το 2008 να απευθύνεται μέσω διαδικτύου στους απανταχού υποστηρικτές της σε όλες τις Δυτικές χώρες, στους αποκαλούμενους lone wolves «μοναχικούς λύκους» και τους παρότρυνε να διεξαγάγουν τρομοκρατικές επιθέσεις (the Change Intsitude, 2008). Αξίζει να σημειωθεί ότι κορυφαίος στη στρατολόγηση «μοναχικών λύκων», στη ριζοσπαστική ισλαμιστική προπαγάνδα και πιθανότατα και στο σχεδιασμό τρομοκρατικών επιθέσεων, ήταν ο Αμερικανό-Υεμενιος Anwar Nasser al-Awlaki, ο οποίος από τα τέλη του 2000 προπαγάνδιζε υπέρ εξτρεμιστικών αιματηρών επιθέσεων σε χώρες της Δύσης μέσω των διαλέξεών του, οι οποίες ήταν προσβάσιμες ακόμα και στον διαδικτυακό τόπο YouTube. Ο al-Awlaki διέθετε διαδικτυακά κανάλια σε πολλούς ιστότοπους, διέθετε συνάμα και δικό του personal blog και αναρτούσε ριζοσπαστικά άρθρα με εξτρεμιστικό περιεχόμενο στο περιοδικό της al-Qaeda «Inspire». (International Institute for Counter-Terrorism. Claire Wiskind, (Research Assistant, ICT), 2016).

Μετά την al-Qaeda και τη σταδιακή της αποδυνάμωση το κίνημα του Τζιχαντισμού αναγεννήθηκε μέσω της Αραβικής Άνοιξης. Η γέννηση του ISIL ή ISIS ή γνωστό με το αραβικό ακρωνύμιο Daesh και οι νέοι φονταμενταλιστές όπως αποκαλούνται από τον Oliver Roy, είχαν στόχο πλέον να ενδυναμώσουν τον εαυτό τους και να μεταλαμπαδεύσουν την αίσθηση του ιερού καθήκοντος μέσω επιθετικών πράξεων σε άλλους. (Neumann, 2016) & (Roy, 2017).

1.5.1. Πρώτη γενιά ισλαμιστών τρομοκρατών. Η γενιά μετά τον Αφγανό-Σοβιετικό πόλεμο

Οι ανησυχίες της πλειοψηφίας των πρώτων ισλαμιστών μαχητών ήταν στην πραγματικότητα πολύ τοπικιστικές. Η al-Qaeda απέκτησε σπουδαιότητα στο Αφγανό-πακιστανικό περιβάλλον εξαιτίας της ικανότητάς της να βρίσκεται στο σημείο τομής μεταξύ αυτών που μπορούν να θεωρηθούν κατά τη βιβλιογραφία οι τρεις ομάδες ενδιαφέροντος στο σύγχρονο ισλαμικό κίνημα: τους πολιτικούς ισλαμιστές (Μουσουλμανική Αδελφότητα – επαναστάτες της εμπροσθοφυλακής που έγιναν Ισλαμιστές παγκοσμιοποιητές από τους ηγέτες της al-Qaeda), τους γεωπολιτικούς (εκείνους που χαλιναγωγούν το Ισλάμ σε τοπικές γεωπολιτικές συγκρούσεις) και τους υπέρμαχους του συντηρητισμού. Εκεί όπου μη μουσουλμανικές ξένες δυνάμεις ήρθαν αντιμέτωπες με μουσουλμάνους στην πατρίδα τους, η al-Qaeda κατάφερε να δημιουργήσει ένα ισχυρό δίκτυο με όλων των ειδών τους ισλαμικούς ακτιβιστές. (Rabasa, et al., 2006, pp. 23-34) & (Cooley, 2002, pp. 2-10, 65-70, 200).

Η πρώτη γενιά ισλαμιστών μαχητών τρομοκρατών, η οποία συνδέθηκε στενά με την al-Qaeda παρουσίαζε πολλά κοινά χαρακτηριστικά μαζί της. Μετά την ενορχήστρωση της πρόσληψης και της κατάρτισης των εθελοντών Mujahideen του Αφγανιστάν κατά τη διάρκεια του Αφγανό-σοβιετικού πολέμου, ο Bin Laden προσαρμοσε τις υποδομές στις επιχειρησιακές ανάγκες της οργάνωσης. Καθώς οι εξόριστοι μαχητές Mujahideen ανακατανεμήθηκαν προς νέες χώρες, ο τότε πρωθυπουργός του

Πακιστάν Benazir Bhutto προειδοποίησε το 1989, ότι βρίσκονταν ήδη διασκορπισμένοι «σε όλο τον κόσμο». Η απαίτηση για υποστήριξη και αύξηση, οδήγησε τη διασκορπισμένη δύναμη να συγκεντρωθεί γύρω από τα ισλαμικά θρησκευτικά ιδρύματα, που καθιερώθηκαν και τροφοδοτήθηκαν από κρατικές και ιδιωτικές δωρεές κατά τη διάρκεια του πολέμου. Η al-Qaeda κατόρθωσε να διατηρήσει και να ενισχύσει αυτό το δίκτυο, ικανό να συγκεντρώνει κεφάλαια, να διαδίδει πληροφορίες και να εντοπίζει κατάλληλους υποψηφίους. Το δίκτυο εκτεινόταν σε Μέση Ανατολή, Βόρεια Αφρική και Ευρώπη, μεταξύ άλλων συμπεριλαμβανομένης μίας αφγανικής εγκατάστασης προσφύγων στη Νέα Υόρκη γνωστή ως «Al Jihad Center», καθώς και μίας αφγανικής επιτροπής συμβουλών στο Λονδίνο (Cooley, 2002, pp. 2-10, 65-70, 200) & (Huntington, 2004, pp. 234-240).

Ο Bin Laden με τη μόνιμη εγκατάστασή του στο Αφγανιστάν το 1998, δημιούργησε πολλά στρατόπεδα εκπαίδευσης, ερευνητικές εγκαταστάσεις και γραφειοκρατία με Υπηρεσίες υποστήριξης και συλλογής πληροφοριών. Το 1994, πηγές πληροφοριών του NATO ανέφεραν ότι είχε επισκεφθεί τα Τίρανα, τουλάχιστον μία φορά, υπό την κάλυψη σαουδαβικής αντιπροσωπείας, επιδιώκοντας να στρατολογήσει μαχητές για πόλεμο στα Βαλκάνια (Bartholet, 2001, pp. 62-67). Η CIA εκτιμά ότι, το πρώτο κύμα ισλαμιστών τρομοκρατών, μεταξύ των ετών 1995 και μέχρι το χτύπημα της 9/11, τροφοδοτήθηκε με περίπου 20.000 εθελοντές ριζοσπαστικοποιημένους μαχητές, οι οποίοι πέρασαν εκπαίδευση σε στρατόπεδα στο Αφγανιστάν και Πακιστάν. (Bartholet, 2001, pp. 62-67) & (Gunaratna, 2002, pp. 70-85). Αξιοσημείωτο είναι ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιελάμβανε εξειδικευμένα μαθήματα, συμπεριλαμβανομένων τακτικών ανταρτοπόλεμου και χτυπημάτων αυτοκτονίας (Cooley, 2002). Παρά τη μεγάλη εισροή εθελοντών μαχητών, μόνο μια ελίτ λίγων χιλιάδων εντάχθηκαν πλήρως στο τρομοκρατικό δίκτυο. Αυτοί επιλέχθηκαν για περαιτέρω μαθήματα σε γλωσσικές και τεχνικές δεξιότητες, ακόμα και στην πλοήγηση αεροσκαφών (Gunaratna, 2002, pp. 70-85). Ένας από τους ισλαμιστές εθελοντές μαχητές που μετανάστευσαν στο Αφγανιστάν εκείνη την περίοδο ήταν ο Mustafa Setmariam Nasar.

1.5.2. Δεύτερη γενιά ισλαμιστών τρομοκρατών. Mustafa Setmariam Nasar

Ο Nasar ή γνωστός με το όνομα «Abu Musab al-Suri» δηλαδή «ο Σύριος» είχε την εμπειρία του αγώνα κατά των Σοβιετικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν. Αρκετά πριν τα γεγονότα της 9/11, ο Nasar διεύθυνε στρατόπεδα εκπαίδευσης στο Αφγανιστάν υπό την καθοδήγηση του Bin Laden. Έγινε ειδικός στην εκρηκτική μηχανική και στον πόλεμο των πόλεων. Ο Nasar επιφύλασσε ιδιαίτερο μίσος για τις Η.Π.Α. και αναφέρεται ότι επιθυμούσε να έχουν φορτωθεί (ΟΜΚ) στα αεροπλάνα του χτυπήματος της 9/11. Ήταν μορφωμένος και αυτό ήταν φανερό στα κείμενά του που αποτέλεσαν υλικό ριζοσπαστικοποίησης για πολλούς άλλους ισλαμιστές μαχητές. Τα έργα του Nasar μεταξύ των οποίων μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις και διαλέξεις, πολιτικά φυλλάδια, θρησκευτικές ερμηνείες ιερών

κειμένων καθώς και η προκήρυξη 1.604 σελίδων μαζί με το λεπτομερές εγχειρίδιο εκπαίδευσης με τίτλο «Εκκλήση για Παγκόσμια Ισλαμική Αντίσταση ή GIR», ενέπνευσαν και ριζοσπαστικοποίησαν πολλούς ισλαμιστές μαχητές. Η GIR, θεωρείται το πιο ισχυρό ισλαμιστικό δόγμα που σκιαγραφεί τη βάση για τις σημερινές ισλαμιστικές τρομοκρατικές δραστηριότητες παγκοσμίως. Το έργο περιλαμβάνει την υποστήριξη του Nasar για αυτό που ονομάζουμε «Lone Wolf» τρομοκρατία ή «ηγέτης χωρίς τζιχάντ». (Cruickshank & Hage Ali, 2007) & (Masoud Zackie, 2013, pp. 1-18).

Αυτό που απομάκρυνε τον Nasar από άλλους ισλαμιστές μαχητές της πρώτης γενιάς ήταν η κριτική του διάθεση να επανεξετάσει τις επιτυχίες και αποτυχίες της al-Qaeda. Συγκεκριμένα, προέβλεψε την αποτελεσματικότητα των προσπαθειών των Αμερικανών και των δυτικών τους εταίρων κατά της παραδοσιακής ιεραρχικής οργάνωσης της al-Qaeda. Ταυτόχρονα, προέτρεπε να υιοθετηθεί ένα σύστημα Τζιχάντ που θα αποτελούσε μία μέθοδο αντάρτικου πολέμου που θα εξαπολύονταν στη Δύση από πολυάριθμες ασύνδετες ομάδες, όλες λειτουργώντας στο όνομα της al-Qaeda, παρά μία οργάνωση των μαχητών της πρώτης γενιάς μετά τον Αφγανό-σοβιετικό πόλεμο. Ο Nasar διέθεσε τις βιντεοσκοπήσεις του και το εγχειρίδιό του στο διαδίκτυο και μεταλαμπάδευσε τις απόψεις του στην επόμενη γενιά μαχητών παρά τη σύλληψή του στο Πακιστάν το Νοέμβριο του 2005. (Masoud Zackie, 2013, pp. 1-18) & (Lia, 2008).

1.5.3. Τρίτη γενιά ισλαμιστών τρομοκρατών. Younis Tsouli

Μετά την 9/11, οι τρομοκρατικές ομάδες του δικτύου της al-Qaeda χρησιμοποίησαν όλο και περισσότερο το διαδίκτυο για να προωθήσουν τους στόχους και τις δραστηριότητές τους. Το μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητας στο διαδίκτυο περιστράφηκε γύρω από την προπαγάνδα, τη στρατολόγηση και την κατάρτιση, καθώς τρομοκρατικές ομάδες ισλαμιστών επωφελήθηκαν από την αυξανόμενη εμβέλεια του διαδικτύου. Πράγματι, ο αριθμός των δικτυακών τόπων που συνδέονταν με την al-Qaeda αυξήθηκε από 12 το 1998 σε περίπου 2.600 μέχρι το 2006, σύμφωνα με μελέτη του O.H.E. σε συνεργασία με Υπηρεσίες Ασφαλείας. Πολλές διαφορετικές ισλαμιστικές τρομοκρατικές ομάδες είχαν ιστοσελίδες, συμπεριλαμβανομένης της al-Qaeda, al-Qaeda in Iraq (AQI), του Laskhar e-Taiba, Chechen Mujahedeen, καθώς και παλαιστινιακές ισλαμιστικές ομάδες. Στράφηκαν δε στο διαδίκτυο για να διαδώσουν τα μηνύματά τους και να προσελκύσουν μαχητές καθώς και για να συγκεντρώσουν κεφάλαια που απαιτούνταν (Jacobson, 2010, pp. 353-363) & (Office of the Director of National Intelligence,, 2006).

Ο Younis Tsouli αντιπροσωπεύει την τρίτη γενιά της ισλαμιστικής τρομοκρατίας που εκπορεύτηκε και καθοδηγήθηκε από την al-Qaeda και η ταυτότητά του ήταν άγνωστη μέχρι μόλις τη σύλληψή του το 2005. Ωστόσο, γνωστή και διαδεδομένη στις τάξεις των ισλαμιστών μαχητών αλλά και των Υπηρεσιών Ασφαλείας ήταν η διαδικτυακή και εικονική παρουσία του Tsouli, ο οποίος

χρησιμοποιούσε το ψευδώνυμο «Irhabi 007» ή «Τρομοκράτης 007». Ο Irhabi 007, κατόρθωσε σε μικρό χρονικό διάστημα να γίνει διαβόητος σε φόρουμ συζητήσεων των μαχητών της Τζιχάντ για τις τεχνικές του ικανότητες και γνώσεις να εισχωρεί λαθραία σε ιστοσελίδες, να παρακάμπτει τεχνικές επιτήρησης των Υπηρεσιών Ασφαλείας και να διακινεί ταχύτατα στο διαδίκτυο εκπαιδευτικό ριζοσπαστικό και προπαγανδιστικό υλικό (Jacobson, 2010, pp. 353-363).

Όπως παρατήρησε ο Evan Kohlman, ειδικός σε θέματα τρομοκρατίας, μόλις δύο χρόνια χρειάστηκαν ώστε να μετατραπεί ο Tsouli στον κυρίαρχο της τρομοκρατίας στο διαδίκτυο. Ο Tsouli άρχισε την τρομοκρατική του πορεία με ανάρτηση βίντεο που απεικονίζουν τρομοκρατική δραστηριότητα σε διάφορες ιστοσελίδες. Πολύ γρήγορα τράβηξε την προσοχή της AQI, οι ηγέτες της οποίας εντυπωσιάστηκαν από τις ικανότητές του σχετικά με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και τη φιλοδοξία του και γρήγορα ανέπτυξαν στενούς δεσμούς. Η AQI διαμοίραζε ηλεκτρονικό τρομοκρατικό και προπαγανδιστικό υλικό στον Tsouli, ώστε αυτός να αναλαμβάνει τον περαιτέρω διαμοιρασμό σε κάθε ενδιαφερόμενο ισλαμιστή μαχητή. Ο Tsouli συνελήφθη σε ένα διαμέρισμα στο δυτικό Λονδίνο το 2005. (Cogera, 2008) & (Rassler, 2009, pp. 2-24).

1.6. Από την al-Qaeda στο Ισλαμικό Κράτος. Τρομοκρατικά και εξτρεμιστικά δίκτυα των Τζιχαντιστών μετά την 9/11

Η αποτυχία της al-Qaeda δεν σήμαινε απαραίτητα και αποτυχία του τζιχαντιστικού κινήματος στο σύνολό του που επαναπροσδιορίστηκε με την Αραβική Άνοιξη. Είχαν ήδη τεθεί οι ιδεολογικές και ριζοσπαστικές βάσεις για την ανάδυση ενός νέου κύματος ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης το οποίο εκμεταλλεύτηκαν οι «νεοφονταμενταλιστές» όπως τους αποκαλεί ο Oliver Roy, οι οποίοι από το 2011 περίπου και έπειτα επιδίωκαν πιο δραστικά να εγκαθιδρύσουν κράτος και συνάμα μεταλαμπαδεύσουν την αίσθηση της αποστολής σε άλλους (Neumann, 2016) & (Roy, 2017).

Το κύμα τρομοκρατίας το οποίο φτάνει έως τις μέρες μας στρέφεται εναντίον της ανθρώπινης ζωής ως αξίας, διαφέρει αρκετά σε στοχοθεσία από την al-Qaeda και απειλεί τις μειονότητες, την ειρήνη και τη δημοκρατία ως οργανωτική αρχή στο σύνολό της τόσο στις δυτικές κοινωνίες όσο και στις μουσουλμανικές. Οι αποκαλούμενοι Τζιχαντιστές εδραίωσαν ένα ολοκληρωτικό κίνημα και κατόρθωσαν να πείσουν χιλιάδες νεαρούς μουσουλμάνους να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και να αγωνιστούν για την εγκαθίδρυση ενός Ισλαμικού Κράτους, χρησιμοποιώντας στην προσπάθειά τους βίαιες τρομοκρατικές και εξτρεμιστικές ενέργειες με σκοπό να σπείρουν τον όλεθρο και το φόβο. Χαρακτηρίζονται δε από βιαιοποίηση και απανθρωποποίηση, τόσο των συναισθημάτων τους όσο και των συμπεριφορών τους. Είναι έκδηλος ο δια-εθνικός πλέον χαρακτήρας του τζιχαντιστικού κινήματος που υπερβαίνει τα όρια κρατών και απασχολεί όχι μόνο τις δυτικές κοινωνίες αλλά και τις

μουσουλμανικές, δεδομένου ότι οι νέοι Τζιχαντιστές δεν κάνουν διακρίσεις ανάμεσα σε μουσουλμάνους και μη. (Neumann, 2016)

Στις 13-10-2006, δημιουργήθηκε στο Ιράκ το Ισλαμικό Κράτος (ISIS ή DAESH) ως ακρωνύμιο του «Islamic State of Iraq and Levant or Iraq and Syria», αφού είχε προηγηθεί η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ και η κατάρρευση του κράτους που είχε δημιουργηθεί από τους Βρετανούς το 1920. Το Ιράκ τριχοτομήθηκε ανάμεσα στο αυτόνομο Κουρδιστάν, στην Κυβέρνηση της Βαγδάτης (σίιτες) και στο Ισλαμικό Κράτος, το οποίο στην ουσία εκπροσωπούσε τους σουνίτες Μουσουλμάνους. Ο σύγχρονος δε Τζιχαντισμός είναι μια μορφή του σαλαφισμού που προωθούσε η Σαουδική Αραβία και συνδυάζει τη βίαιη επαναστατική θεωρία του φονταμενταλιστή θεωρητικού Sayyid Qutb και το ουαχαμιστικό θρησκευτικό δόγμα. Ο ουαχαμισμός αποτελεί την επίσημη εκδοχή του Ισλάμ στη Σαουδική Αραβία, το πρώτο φονταμενταλιστικό ισλαμικό κράτος. Οι ουαχαμιστές (ή σαλαφιστές) επιδιώκουν την παλινόρθωση του Ισλάμ ξεκαθαρίζοντάς το από τις σύγχρονες εκδοχές του. Απαγορεύουν τις εικόνες, τις φωτογραφίες, τα μουσικά όργανα, το τραγούδι, την τηλεόραση και τον εορτασμό των γενεθλίων του Μωάμεθ. (Neumann, 2016) & (Reinbold, 2010, pp. 449-476).

Η στρατηγική του ISIS στις δυτικές χώρες διαφέρει από τις τρομοκρατικές επιθέσεις των ετών 1980-1990. Μία γρήγορη ματιά στην ιστορία είναι αναγκαία προκειμένου να ερμηνευθεί η ταχεία επιτυχία του Ισλαμικού Κράτους και ειδικότερα ο σύντομος χρόνος της ιστορίας από την αμερικανική κατάληψη του Ιράκ, την Αραβική Άνοιξη και τη Συριακή Κρίση (Μπόση, 2014). Η θεαματική επέκταση του Ισλαμικού Κράτους από τον Ιούνιο του 2014 με την κατάκτηση σχεδόν χωρίς μάχες πλέον των μισών και παραπάνω ζωνών των αράβων σουνιτών του Ιράκ και την κατάληψη της Μοσούλης, πράξη με τεράστιο πολιτικό και συμβολικό βάρος, καθώς και η ανακήρυξη του Abu Bakr al-Baghdadi ως χαλίφη έθεσαν τα θεμέλια για μία ταραχώδη περίοδο τόσο στη Μέση Ανατολή όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο. (Haroro, 2016, pp. 458-477) & (Neumann, 2016).

Το ISIS, οφείλει κατά ορισμένες ερμηνείες των αναλυτών τη δυναμική του στην τοπική διείσδυση στις κοινωνίες της Μέσης Ανατολής και στο κάλεσμα για αγώνα των απανταχού υποστηρικτών του. Φέρει δε μία διάσταση οικουμενικότητας που υπερβαίνει τη μεσανατολική σουνιτική του βάση. Συστατικό στοιχείο της επιτυχημένης στρατηγικής του ISIS για την παγκόσμια επέκταση του Ισλάμ είναι η διάσπαση συνοχής των ευρωπαϊκών κοινοτήτων και η διεθνοποίηση του ιερού πολέμου, ταυτόχρονα με τη δημιουργία στρατιωτών του Ισλαμικού Κράτους στην Ευρώπη ώστε να είναι σε θέση να σπείρουν τον τρόμο στο όνομά του. (Duderija, 2007, pp. 341-363)

1.6.1. Βασικά επιχειρησιακά χαρακτηριστικά της επικοινωνίας, προπαγάνδας και στρατολόγησης που χαρακτηρίζουν το ISIS και η συμβολή στη διασφάλισή τους της χρήσης του Διαδικτύου

Η τεχνολογική πρόοδος που συνδυάζεται με την παγκοσμιοποίηση έχει αναμφισβήτητα βελτιώσει τις δυνατότητες των ομάδων τρομοκρατικής δράσης ώστε αφενός, να προσηλυτίζουν και να στρατολογούν μέλη και αφετέρου, να σχεδιάζουν και να διεξάγουν επιχειρήσεις με πολύ καλύτερο συντονισμό. Η χρήση του διαδικτύου για σκοπούς βίαιου εξτρεμισμού αφορά στη διακίνηση τρομοκρατικού περιεχομένου, τη χρηματοδότηση οργανώσεων τρομοκρατικής δράσης, τη μαζική χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης για σκοπούς ενημέρωσης συμπαθούντων αλλά και για επιχειρησιακούς σκοπούς στα πεδία των μαχών (Marks, 2014). Ειδικότερα:

(I) Επικοινωνία

«Χωρίς την επικοινωνία τρομοκρατία δεν υπάρχει» (Torres Soriano M. , 2008). Ήδη μετά την 9/11 παρουσιάστηκε ραγδαία αύξηση των κλειστών τζιχαντιστικών «forum» με έρευνα το 2005 να διαπιστώνει περισσότερα από 4.300 ενεργά (Weimann G. , 2007, pp. 391-393).

Το ISIS εξέλιξε τις επικοινωνιακές διαδικτυακές τακτικές. Ο τομέας επικοινωνίας του ISIS στο διαδίκτυο, «AL-FURQAN Islamic Heritage Foundation» μεταδίδει βίντεο εκτελέσεων και αποκεφαλισμών εχθρών και αποστατών, ομοφυλοφίλων και χριστιανών, καταστροφές αρχαιολογικών χώρων και βεβήλωση σιιτικών ιερών. Η επιμελημένη στρατηγική επικοινωνίας και προπαγάνδας μεταδίδει αποτρόπαιες σκηνές και θέτει τους απανταχού χρήστες του διαδικτύου ενώπιον των ίδιων μηνυμάτων και παγερών εμπειριών. Το νέο Τζιχάντ όπως διατυπώθηκε από τον Nasar (Abu Musab al-Suri) και άλλους, στηρίζεται και αυτό στους μικρούς αυτόνομους πυρήνες, άνευ δεσμών και άμεσης επικοινωνίας με την κεντρική οργάνωση, ώστε η επικοινωνία τους να μην καθίσταται δυνατό να εντοπιστεί από τις υπηρεσίες πληροφοριών. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσφέρουν αυτές τις δυνατότητες επικοινωνίας. Ο ISIS βασίζεται ιδιαίτερα στη χρήση του Twitter και κατάφερε να αναπτύξει μεγάλο δίκτυο από συμπαθούντες, οι οποίοι επικοινωνούν και διασπείρουν τα αφηγήματά του παγκοσμίως (START Report, 2014, pp. 33-55).

(II) Προπαγάνδα

Οι βίαιοι εξτρεμιστές προσκείμενοι στο ISIS χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και το διαδίκτυο με ποικίλους τρόπους. Σύμφωνα με επιστημονικές έρευνες το διαδίκτυο παρέχει στους ριζοσπάστες ισλαμιστές του ISIS το μέσο για τη διάδοση στους συμπαθούντες και υποστηρικτές τους ενός συστήματος εννοιών που διαμορφώνουν την κοινή αντίληψη για τον κόσμο (Fisher, 2015, pp. 3-20) & (Weimann G. , 2015). Μέσω αυτής της διαδικτυακής αλληλεπίδρασης και των μηνυμάτων τους,

ενισχύουν την αμοιβαία κατανόηση και συναισθηματική υποστήριξη, οδηγώντας τους ομοϊδεάτες αναπόδραστα σε φυσική βίαιη δράση στον offline κόσμο. Παρέχουν συνάμα όλες τις επιχειρησιακές λεπτομέρειες και την ψευδαίσθηση αφενός του κοινού αγώνα και αφετέρου, της νομιμοποίησης χρήσης εξτρεμιστικής και τρομοκρατικής βίας (Ingram, 2016, pp. 1-46). Η θεματολογία του ISIS που προωθείται στο διαδίκτυο αφορά μεταξύ άλλων τη βιαιοπραγία, τη θυματοποίηση, το έλεος, τον ιερό πόλεμο και την ουτοπία (Winter, NATO stratcom. Centre of Excellence., 2015). Έχει βαρύνουσα σημασία ότι τα προπαγανδιστικά αφηγήματα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης πέντε ομάδων τρομοκρατικής δράσης με διαφορετικά κίνητρα συμπεριλαμβανομένων ριζοσπαστικοποιημένων ισλαμιστών εξτρεμιστών, αφορούσαν στρατηγικές αποδόμησης και καταστροφής και στρατηγικές αιτιολόγησης και σχετικοποίησης, ήτοι η νοοτροπία που διαχωρίζει «εμάς από τους άλλους». Τα αφηγήματα αυτά επί το πλείστον αφορούσαν τη στέρηση της ανθρώπινης ιδιότητας από τους εχθρούς, την ηθική αιτιολόγηση των βίαιων εξτρεμιστικών δράσεων, τη μετατόπιση των ευθυνών καθώς και την υποβάθμιση των σοβαρών επιπτώσεων από τις βίαιες πράξεις (Rothenberger, Muller, & Elmezeny, 2016).

Ο Winter παρομοιάζει τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιεί ο ISIS με τα παλαιότερα ριζοσπαστικά τζαμιά της al-Qaeda (radical mosques), στα οποία οι έχοντες συμπάθεια μπορούσαν να έρθουν σε επαφή με εξτρεμιστές ριζοσπαστικοποιημένους μουσουλμάνους (Winter, 2015, pp. 35-37). Είναι δόκιμο να μνημονευθεί στο σημείο αυτό η ύπαρξη πάρα πολύ μεγάλου αριθμού μετριοπαθών υποστηρικτών (soft Sympathizers) της νέας Τζιχάντ και του ISIS, οι οποίοι παρότι μπορεί να μην φθάσουν ποτέ οι ίδιοι να έχουν ενεργή εμπλοκή σε οποιαδήποτε εξτρεμιστική και τρομοκρατική ενέργεια, λειτουργούν ως κόμβοι διασποράς και πολλαπλασιασμού των μηνυμάτων του ISIS, ζήτημα στο οποίο το ISIS δίνει ιδιαίτερη προσοχή στο πλαίσιο της online στρατηγικής του. (Veilleux-Lepage, 2016, pp. 53-69)

Ωστόσο, από τις ανωτέρω έρευνες δεν διαπιστώθηκε κατά πόσο τα ριζοσπαστικά αφηγήματα πέτυχαν το στόχο τους, πόσα άτομα ριζοσπαστικοποίησαν χωρίς τη συνδρομή άλλων προϋποθέσεων και τελικά ποια η συσχέτιση μεταξύ της δυναμικής της διαδικτυακής ισλαμιστικής προπαγάνδας και της διαδικασίας της ριζοσπαστικοποίησης από τη γέννησή της μέχρι τη φάση της κλιμάκωσης. Μολονότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και το διαδίκτυο αποτελούν έναν προνομιακό χώρο ριζοσπαστικοποίησης, οι πλατφόρμες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης δεν είναι ο λόγος της ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης, όπως τα ριζοσπαστικά τζαμιά δεν ήταν ποτέ ο μόνος βασικός λόγος. (Winter, 2015, pp. 35-37)

(III) Στρατολόγηση και το φαινόμενο Lone Wolf Terrorism που “αγκάλιασε” ο ISIS

Τα αποτελέσματα των πιο πρόσφατων επιστημονικών ερευνών καταδεικνύουν ότι ο ISIS χρησιμοποίησε τέσσερις τρόπους στρατολόγησης για νέα μέλη. Ειδικότερα: **α)** απομόνωση από τον κοινωνικό περίγυρο και κατήχηση υπό το πρίσμα αμφισβήτησης των πάντων, **β)** αυτοπροσδιορισμό των μελών ως εκλεκτών και ενίσχυση της αίσθησης της ομάδας, **γ)** πλήρης αποκοπή από εξωτερικές επιδράσεις και **δ)** στέρξη της ανθρώπινης ιδιότητας (Bouzar, 2016). Τόσο η al-Qaeda όσο και ο ISIS χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για στρατολόγηση ξένων μαχητών και εκμεταλλεύονται στο έπακρο τη δυναμική των χρηστών τους. Ο ρόλος του διαδικτύου στη στρατολόγηση διακρίνεται ιδιαίτερα στις περιπτώσεις των μεμονωμένων δραστών “Lone Wolves”, οι οποίοι σε μεγάλο ποσοστό εμπνεύστηκαν από το προπαγανδιστικό υλικό του διαδικτύου (Marlatt, 2013-2019), (Pantucci, 2011).

Οι τρομοκράτες που χαρακτηρίζονται ως Μοναχικοί Λύκοι χαρακτηρίζονται από αυτενέργεια και λειτουργούν μεμονωμένα ή σε μικρές ομάδες, χωρίς να ανήκουν σε οργανωμένο τρομοκρατικό δίκτυο. Οι επιθέσεις τους σχεδιάζονται και κατευθύνονται από το άτομο χωρίς καμία άμεση διοίκηση ή ιεραρχία. Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα αυτής της μορφής ισλαμιστικής τρομοκρατίας είναι ότι οι δράστες μπορούν να διαταράσσουν σοβαρά τις λειτουργίες ενός κράτους, χωρίς να απαιτείται να καταφύγουν στην κλίμακα επιθέσεων 9/11· οι μικρότερες δε επιθέσεις, έχουν αποδειχθεί καταστροφικές για τη ψυχολογία του πληθυσμού. Οι δράστες ασφαλώς και ταυτίζονται με την ιδεολογία συγκεκριμένης τρομοκρατικής οργάνωσης, ωστόσο δεν συνεργάζονται για τη διεξαγωγή των επιθέσεων τους με κάποια βάση. Για παράδειγμα, υπάρχουν ενδείξεις ότι ο Nidal Hassan, δράστης της επίθεσης πυροβολισμών εναντίων απλών πολιτών στο Fort Hood το 2009, επικοινωνούσε μέσω e-mail με τον Anwar al Awlaki της al-Qaeda. Ωστόσο, δεν διαφάνηκε από έρευνα των αρχών κανένα συνδετικό στοιχείο τρομοκρατικής πρόθεσης στην επικοινωνία τους. (International Institute for Counter-Terrorism. Claire Wiskind, (Research Assistant, ICT), 2016)

Είναι μέρος της εξαιρετικά επιτυχημένης στρατηγικής του ISIS να «αγκαλιάζει» κάθε τρομοκρατική και κάθε εξτρεμιστική ενέργεια, η οποία είτε γίνεται στο όνομά του, είτε πραγματοποιείται από μοναχικούς Τζιχαντιστές, οι οποίοι έχουν ή έστω ενστερνίζονται βασικά χαρακτηριστικά του Τζιχαντισμού. (International Institute for Counter-Terrorism. Claire Wiskind, (Research Assistant, ICT), 2016)

1.7. Υφίσταται τελικά η «νέα» τρομοκρατία της βιβλιογραφίας; Κριτική ανάλυση

Είναι αναμφισβήτητο ότι η τρομοκρατία έχει τη δυνατότητα να παρουσιάζεται με διάφορες εκφάνσεις (Ignatieff, 2005). Ωστόσο, η έννοια της «νέας» τρομοκρατίας, η οποία μαρτυρά ότι έχει συντελεστεί επαναστατική αλλαγή στη φύση της τρομοκρατίας, προηγείται των επιθέσεων της 9/11 (Ignatieff, 2005).

Ανεξάρτητα από το εάν η 9/11 αποκρυσταλλώνει μια αλλαγή στη φύση της τρομοκρατικής δράσης, είναι ευρέως αποδεκτό στην επιστημονική βιβλιογραφία ότι επέφερε κεφαλαιώδη αλλαγή στη σημασία της. Η «νέα» τρομοκρατία, χρησιμοποιείται από ορισμένους δυτικούς συγγραφείς για να εξηγήσει τη βαθύτερη λογική της παγκόσμιας Τζιχάντ και λογίζεται ως αντίδραση στους καταπιεσμένους μουσουλμάνους (McDonald, 2018). Παρουσιάζει δε ορισμένα χαρακτηριστικά, το πιο αξιοσημείωτο και καθοριστικό από τα οποία αφορά στα κίνητρά της, τα οποία δεν είναι πλέον κατεξοχήν κοσμικά και πολιτικά αλλά θρησκευτικά, ενώ συνάμα ο κοσμικός χαρακτήρας της «παραδοσιακής» τρομοκρατίας πηγάζει από την ταύτισή της με εθνικιστικά απελευθερωτικά και αποσχιστικά κινήματα κατά τη μεταπολεμική κυρίως περίοδο (Field, 2009, pp. 195-207). Τα κίνητρά αυτά προέρχονται από ακραία θρησκευτικά δόγματα και συνδέονται με το ακραίο μαχητικό ισλαμιστικό στοιχείο (Crenshaw, 2008, pp. 117-136). Υπό αυτό το πρίσμα η φύση ορισμένων οργανώσεων που επιλέγουν την τρομοκρατική δράση και εξτρεμιστική βία ως στρατηγική, έχουν διαφοροποιηθεί σημαντικά δεδομένου ότι, έχουν καταστεί επιταγές του θρησκευτικού φονταμενταλισμού, παρά πραγματιστικά επιλεγμένη πολιτική στρατηγική (Crenshaw, 2008, pp. 117-136). Οι δε φονταμενταλιστικές θρησκευτικές πεποιθήσεις της «νέας τρομοκρατίας» έχουν διαφοροποιήσει το ηθικό πλαίσιο προσφυγής στη βία και αντιμετωπίζουν ακόμα και ηγέτες ισλαμικών χωρών ως αποστάτες που απεμπόλησαν τις αξίες επιδιώκοντας κοσμική εξουσία (Cronin, 2002/2003, pp. 30-58).

Ωστόσο, στη βιβλιογραφία συναντάται και η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή η διάκριση ανάμεσα στη «νέα» και στην παραδοσιακή τρομοκρατία είναι τεχνητή ή τουλάχιστον ιδιαίτερα υπερεκτιμημένη και ότι η εμπνεόμενη από τη θρησκεία τρομοκρατία και εξτρεμιστική βία δεν αποτελούν νέα φαινόμενα (Copeland, 2001, pp. 7-27). Κατά τον Hoffman, ήδη από το 1995 σχεδόν οι μισές από τις 56 οργανώσεις τρομοκρατικής δράσης δραστηριοποιούνταν είτε διέθεταν θρησκευτικό χαρακτήρα, είτε εμπνέονταν από θρησκευτικά κίνητρα, η δε al-Qaeda, εμπνεόμενη από μία εκτεταμένη και ριζοσπαστική πολιτικοθρησκευτική ισλαμιστική και φονταμενταλιστική ιδεολογία, αποτελεί αναμφισβήτητα, το κατεξοχήν ενδεικτικό αλλά όχι και μοναδικό παράδειγμα (Hoffman B. , 2006).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ & ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

2.1. Εισαγωγή

Για πολλούς, οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 9/11 αποτέλεσαν καθοριστική στιγμή στην παγκόσμια ιστορία, το σημείο στο οποίο η πραγματική φύση της μεταψυχροπολεμικής εποχής αποκαλύφθηκε και σημάδεψε την αρχή μιας εποχής άνευ προηγούμενου παγκόσμιας διαμάχης και αστάθειας. Το πραγματικά νέο που αναδύθηκε από τα γεγονότα της 9/11 ήταν η κατάσταση του διεθνούς συστήματος, εντός του οποίου δεν διαδραματίζαν ρόλο πλέον μόνο τα κυρίαρχα κράτη, αλλά και οι υποεθνικοί μη κρατικοί δρώντες όπως τα τρομοκρατικά δίκτυα, χωρίς ωστόσο αυτό να επηρέαζε τη φύση των σταθερών κυρίαρχων κρατών από κύριους διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής. (Hoffman S. , 2011)

Η κήρυξη «του πολέμου κατά του τρόμου», το Δόγμα Bush και όσα ακολούθησαν ως απάντηση στην 9/11, υπογράμμισε τα όρια της αμερικανικής ισχύος και ήταν κατά μια έννοια αντιπαραγωγική, δεδομένου ότι συγκρούστηκαν με το Διεθνές Δίκαιο. Αν και οι στρατιωτικές εισβολές στο Αφγανιστάν 2001 και στο Ιράκ 2003 πέτυχαν το στόχο τους για απομάκρυνση ανεπιθύμητων πολιτικών ομάδων από την εξουσία των δύο χωρών, μετατράπηκαν σε πολυδάπανους και περίπλοκους πολέμους, τους πιο περίπλοκους των Η.Π.Α. και στοίχισαν τη ζωή σε χιλιάδες αμάχους. Επιπλέον, η ευρύτερη τάση μονομέρειας της Κυβέρνησης Bush, ειδικότερα στον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας», επέφερε πλήγμα στην «ήπια» ισχύ των Η.Π.Α. και δεν κατόρθωσε τελικά να καταπολεμήσει άμεσα και αποτελεσματικά την ισλαμιστική τρομοκρατία (Heywood, 2011). Για ορισμένους μελετητές όπως ο Robert Kagan, οι Η.Π.Α. δεν άλλαξαν στις 9/11, απλώς «βρήκαν την ευκαιρία να γίνουν ο εαυτός τους». (Kagan, 2004). Μία κριτική ανάλυση των όσων ακολούθησαν τα γεγονότα της 9/11 θα συνδράμει στη διακρίβωση του γιατί μία τέτοια άποψη όπως του Kegan βρήκε πρόσφορο έδαφος.

2.2. Η 9/11 2001. Ανασκόπηση των βασικών γεγονότων και των άμεσων συνεπειών της

Το πρωινό της 9/11 2001, η πτήση 11 των American Airlines μετέφερε 92 επιβάτες και το πλήρωμα. Πέντε τρομοκράτες, ριζοσπαστικοποιημένοι ισλαμιστές αυτοκτονίας μεταξύ των επιβατών οδήγησαν το αεροπλάνο πάνω στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου της Νέας Υόρκης, σύμβολο της αμερικανικής φιλελεύθερης επιχειρηματικότητας και οικονομίας. Επίσης, ένα άλλο τζετ της πτήσης 175

των United Airlines, το οποίο μετέφερε 65 επιβάτες και το πλήρωμα, οδηγήθηκε και αυτό εναντίον του δεύτερου Δίδυμου Πύργου. Η πτήση 77 των American Airlines με 64 επιβάτες συνετρίβη επάνω στο Αμερικανικό Πεντάγωνο. Ένα τέταρτο επιβατικό αεροσκάφος, της πτήσης 93 των United Airlines, κατευθύνονταν την ίδια χρονική στιγμή προς την Ουάσινγκτον και πιθανολογείται ότι είχε στόχο το Λευκό Οίκο. Δόθηκε εντολή κατάρριψης από τον τότε Αντιπρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών. Το αεροπλάνο συνετρίβη με 44 επιβάτες και πλήρωμα σε ακατοίκητη έκταση 80 χλμ. περίπου από το Πίτσμπουργκ στην Πενσιλβάνια. Οι Δίδυμοι Πύργοι κατέρρευσαν. Συνολικά περίπου 2.800 άτομα σκοτώθηκαν στα επιβατικά αεροσκάφη, στους Πύργους και στο Πεντάγωνο, πολλοί με φρικτό τρόπο δεδομένου ότι αναγκάστηκαν να πηδήξουν από εκατοντάδες μέτρα ύψος για να σώσουν τις ζωές τους από τους φλεγόμενους ορόφους. Μεταξύ των θυμάτων και εκατοντάδες πυροσβέστες και αστυνομικοί της Νέας Υόρκης που έχασαν τη ζωή τους. (Honderich, 2006, pp. 206-240) & (National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 2004).

Αμέσως μετά τα γεγονότα της 9/11, ο στρατός των Η.Π.Α τέθηκε σε υψηλή επιφυλακή και η έρευνα για τους υπαίτιους της τραγωδίας ξεκίνησε σχεδόν αμέσως έπειτα από τις δηλώσεις του George Bush και λοιπών Αξιωματούχων. Δύο ημέρες μετά τις επιθέσεις ο Υπουργός Εξωτερικών, Colin Powell, αναγνώρισε τον Osama Bin Laden ως τον κύριο ύποπτο για το τρομοκρατικό χτύπημα. Από τις πρώτες δηλώσεις άρχισε να διαφαίνεται η επιθυμία του Bush για ανάληψη δράσης με στρατιωτικά μέσα: δράσης η οποία όπως θα αναλυθεί παρακάτω είχε χαρακτήρα αντιποίνων. Αξίζει να σημειωθεί ότι, λίγες μέρες αργότερα και ειδικότερα στις 14 Σεπτεμβρίου, το Υπουργείο Δικαιοσύνης των Η.Π.Α. έδωσε στη δημοσιότητα ονόματα 19 αεροπειρατών που κατέστησε υπαίτιους για το τρομοκρατικό χτύπημα. Το καθεστώς των Taliban στο Αφγανιστάν, προειδοποίησε δημοσίως για εκδίκηση στην περίπτωση που οι Η.Π.Α. επρόκειτο να του επιτεθούν για τη στήριξη και κάλυψη που παρείχε στον Bin Laden. Ο Bin Laden με επιστολή του στο Al Jazeera ανέφερε ότι, τα *«αεροπλάνα που επιτέθηκαν στις Η.Π.Α. ήταν ευλογημένα από τον Αλλάχ»* και κάλεσε σε ιερό πόλεμο. Στον απόηχο των εξελίξεων, το Πεντάγωνο προετοιμάστηκε για στρατιωτική επέμβαση. (Honderich, 2006, pp. 206-276) & (news.com/PresidentBush., 2009) & (september11news.com/DailyTimeline, 2009)

Οι ομιλίες του Bush χαρακτηρίστηκαν ως προάγγελος των όσων επρόκειτο να ακολουθήσουν. Ο Bush στην ομιλία του το βράδυ της 9/11 συνόψισε τι είχε συμβεί: *«...οι εικόνες των αεροπλάνων που πετούν σε κτίρια, πυρκαγιές που καίγονται, τεράστιες δομές που καταρρέουν μας έχουν γεμίσει με δυσπιστία, τρομερή θλίψη και μια ήσυχη, άκαμπτη οργή»* (news.com/PresidentBush., 2009). Δήλωσε ότι οι Η.Π.Α. δεν θα παραιτηθούν και αναφέρθηκε ευθέως στην αντιμετώπιση με στρατιωτικά μέσα: *«...δεν μπορεί κανείς να αγγίξει τα θεμέλια της Αμερικής, δεν μπορεί κανείς να βαθουλώσει το χάλυβα της αμερικανικής αποφασιστικότητας...οι τρομοκράτες θα οδηγηθούν στη δικαιοσύνη... ο στρατός μας είναι παντοδύναμος και έτοιμος...δεν θα κάνουμε καμία διάκριση μεταξύ αυτών που*

πραγματοποίησαν τις επιθέσεις και μεταξύ αυτών που τους κρύβουν...» (news.com/PresidentBush., 2009) & (www.nbcnews.com, 2001). Ο Bush ολοκλήρωσε την πρώτη ομιλία του με απόσπασμα του “Ψαλμού 23”, «..ακόμα κι αν περπατώ μέσα από την κοιλάδα της σκιάς του θανάτου, δεν φοβάμαι κανένα κακό και για εσάς που είστε μαζί μου». (www.nbcnews.com, 2001)

2.3. Η ένοπλη εισβολή των Η.Π.Α. και του Ηνωμένου Βασιλείου στο Αφγανιστάν, 2001-2002. Κριτική προσέγγιση των ενεργειών του ΣΑ του Ο.Η.Ε.

Η ανατροπή του καθεστώτος των Taliban το 2001 στο Αφγανιστάν παρουσιάστηκε στο ΣΑ των Ηνωμένων Εθνών και αναγνωρίστηκε από αυτό σαν περίπτωση νόμιμης άμυνας που ασκήθηκε από τις Η.Π.Α. εναντίον του καθεστώτος που είχε υποστηρίξει τρομοκράτες τους οποίους διεύθυνε και καθοδηγούσε ο Osama Bin Laden.

Στις 12-09-2001, το ΣΑ υιοθέτησε ομόφωνα το ψήφισμα **1368/2001**, το οποίο στο προοίμιό του αναγνώριζε το δικαίωμα ατομικής και συλλογικής νόμιμης άμυνας στις Η.Π.Α. και σε κράτη που συνέδραμαν τις Η.Π.Α. αντίστοιχα (United Nations - Security Council, 2001). Ωστόσο, το ψήφισμα στην παράγραφο 1 χαρακτήρισε τις τρομοκρατικές πράξεις της 9/11 «*απειλή για την ειρήνη*» και κατά συνέπεια όχι «*ένοπλη επίθεση*» που σύμφωνα με το **Άρθρο 51** θα δημιουργούσε δικαίωμα σε νόμιμη άμυνα, υπαγόμενο στις εξαιρέσεις χρήσης βίας. Το ίδιο πρόβλημα συνέβη και με το ψήφισμα **1373/2001** στις 28^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 (United Nations - Security Council, 2001). Το ΣΑ βέβαια δήλωσε έτοιμο να εξουσιοδοτήσει ενέργειες στρατιωτικής ή άλλης φύσης και κάθε αναγκαίο μέτρο ενάντια στις τρομοκρατικές επιθέσεις. Η επιθυμία των Η.Π.Α. ήταν ξεκάθαρα να ελέγξουν αποκλειστικά την κατάσταση. Στα κείμενα των ανωτέρω ψηφισμάτων διαφαίνεται ταυτόχρονα επιθυμία του ΣΑ να ελέγξει την κατάσταση και συνάμα υπαναχώρηση στην επιθυμία για μονομερείς ενέργειες των Η.Π.Α. Το δε ΝΑΤΟ, την 12-09-2001, υιοθέτησε ομόφωνη δήλωση με επίκληση του **Άρθρου 5** του Καταστατικού του ΝΑΤΟ, στο δικαίωμα συλλογικής νόμιμης άμυνας στην περίπτωση προσβολής σε ένα από τα 19 μέλη. (Cassese, 2012, pp. 557-559)

Στις 07-10-2001, οι Η.Π.Α., συνεπικουρούμενες στην αρχή από το Ηνωμένο Βασίλειο, επιτέθηκαν στρατιωτικά εναντίον του Αφγανιστάν. Η στρατιωτική επιχείρηση έφερε την κωδική ονομασία «Επιχείρηση Διαρκής Ελευθερία». Σκοπός της στρατιωτικής επίθεσης ήταν η καταστροφή στρατοπέδων εκπαίδευσης και εγκαταστάσεων της τρομοκρατικής οργάνωσης al-Qaeda και η εξόντωση των Taliban και κάθε πρόσθετου πυρήνα που τους παρείχε υποστήριξη. Η διενεργούμενη επίθεση πραγματοποιήθηκε στη βάση του δικαιώματος ατομικής νόμιμης άμυνας των Η.Π.Α. Το Ηνωμένο Βασίλειο στηρίχτηκε στο δικαίωμα της συλλογικής άμυνας που προσφέρουν οι διατάξεις του Άρθρου 51 του Χάρτη. Με εξαίρεση το Ιράκ του Saddam και το Ιράν, κανένα κράτος της Διεθνούς Κοινότητας δεν

αντέδρασε επισήμως σε ενδεχόμενο μη τήρησης νομιμότητας για την προσφυγή στη βία και στη στρατιωτική εισβολή στο Αφγανιστάν. (Cassese, 2012, pp. 557-559)

Έχει βαρύνουσα σημασία για την επιχειρούμενη κριτική αξιολόγηση των αποφάσεων του ΣΑ σχετικά με την επέμβαση στο Αφγανιστάν να αναφερθεί ότι εντοπίζεται στα ανωτέρω δύο αναφερόμενα ψηφίσματα του ΣΑ μία **δημιουργική διεύρυνση της νόμιμης άμυνας του Άρθρου 51** και παρέκκλιση από την αυστηρή τήρηση κατά γράμμα των διατάξεων. Ειδικότερα:

- i. Το ΣΑ είναι αποκλειστικά υπεύθυνο για την ολοκληρωτική λειτουργία της ασφάλειας των κρατών και πρέπει να επισημανθεί ότι επιτρέπει σε κράτη, είτε βέβαια ατομικά, είτε συλλογικά να προβαίνουν σε επανορθωτική δράση με απώτερο σκοπό να τερματιστούν επιθετικές ενέργειες είτε στο εσωτερικό, είτε σε εξωτερικό έδαφος. Τα δε μέτρα που λαμβάνει το ΣΑ στοχεύουν να τερματίσουν τις βιαιότητες και να προωθήσουν καθολική αποκατάσταση, είτε μέσω της πρότασης στα εμπλεκόμενα κράτη εξομάλυνσης, με τη συμπαράσταση φυσικά των υπόλοιπων κρατών, είτε με παρέμβαση, απαιτώντας από τα υπόλοιπα κράτη να ακολουθήσουν καθορισμένη συμπεριφορά κατά του παραβάτη (Λιάκουρας, 2008, pp. 248-293). Είναι αξιοσημείωτο ότι το ΣΑ χαρακτήρισε στο πρώτο του ψήφισμα τις τρομοκρατικές πράξεις **«απειλή για την ειρήνη»**, συνεπακόλουθα θα έπρεπε να λάβει την απόφαση εμπλοκής κατά **Άρθρο 25** του Χάρτη, καθιστώντας την απόφαση του δεσμευτική και εκτελεστή από όλα τα κράτη. Εν συνεχεία θα έπρεπε να κρίνει κατά **Άρθρο 39**, εάν τα επεισόδια είναι σοβαρά και κατά πόσο ενδέχεται να πυροδοτήσουν **προβλήματα γενικότερης φύσεως ή αλυσιδωτές αντιδράσεις** ή ακόμα και να θέσουν σε **άμεσο κίνδυνο την ειρήνη και την ασφάλεια**. Η κρίση και αξιολόγηση του ΣΑ αποτελεί βασική **προϋπόθεση** λήψης μέτρων. Μέτρα μπορούν ληφθούν, αρχής γενομένης από **ήπια** αφορούντα σε **κυρώσεις** κατά **Άρθρο 41**, τα οποία σημειωτέον **δεν** κάνουν χρήση **στρατιωτικών μέτρων** (*short of war*). Το ΣΑ έχει τη δυνατότητα να ενεργήσει σύμφωνα με τις διατάξεις του **Άρθρου 42** και να διατάξει στρατιωτικό, ναυτικό ή/και αεροπορικό αποκλεισμό του κράτους παραβάτη. Ωστόσο, το μέτρο αυτό, υπό το πρίσμα έλλειψης διεθνούς στρατού, εμπλέκει άμεσα ή έμμεσα ένοπλες δυνάμεις των κρατών μελών. Τέλος, ως **έσχατο μέτρο** η **ένοπλη επέμβαση** προβλέπεται στο **Άρθρο 43**. (Λιάκουρας, 2008, pp. 248-293)

Έχει βαρύνουσα σημασία να αναφερθεί ότι το ΣΑ στο Αφγανιστάν δεν είχε τον απόλυτο έλεγχο μίας συλλογικής στρατιωτικής επιχείρησης με χρήση βίας, στο πλαίσιο συλλογικής ασφάλειας και **σε καμία περίπτωση δεν ακολουθήθηκαν τα ανωτέρω στάδια** δεδομένου ότι, τα ίδια τα **ψηφίσματα συγγέουν** νόμιμη άμυνα σε ένοπλη επίθεση του Άρθρου 51 με απειλή για την ειρήνη.

- ii. Έχει βαρύνουσα σημασία στο σημείο αυτό να αναφερθεί ότι, η διάταξη του **Άρθρου 51** δέχεται την άμυνα ως **σύμφυτο δικαίωμα** (*inherent right*) και την **περιορίζει μόνο** ως απόκριση σε **ένοπλες επιθέσεις**. Η άμυνα εκ των πραγμάτων διακρίνεται από την επίθεση. Μάλιστα δε, κατά

τη διάταξη του **Άρθρου 51**, **προϋποθέτει ή εξαρτάται** από την εκδήλωση της επίθεσης και μάλιστα την περιορίζει σε **ένοπλη επίθεση**. (Λιάκουρας, 2008, pp. 248-293) Το κράτος που αμύνεται, στην περίπτωση μας οι Η.Π.Α., δεν θα έπρεπε να μπορεί να επιλέγει το στόχο του. Ωστόσο, θεωρήθηκε παραδεκτό οι Η.Π.Α. να προσδιορίσουν **κατά την κρίση τους ποιο κράτος είχε προσφέρει καταφύγιο στους τρομοκράτες, υποστήριξη και συνδρομή**. (Cassese, 2012, pp. 557-559)

- iii. Γίνεται αντιληπτό ότι, κατά μία δημιουργική ερμηνεία, οι ενέργειες των Taliban και δη των τρομοκρατών που οργάνωσαν και εκτέλεσαν την 9/11 συνιστούσαν **«απειλή κατά της ειρήνης»**. Ωστόσο, μόνο η ένοπλη επίθεση από κράτος δικαιολογεί κατά το **Άρθρο 51** την αυτοάμυνα και τη συλλογική άμυνα από τρίτα κράτη.
- iv. Η παραδοσιακή έννοια της νόμιμης άμυνας ως εξαίρεση χρήσης βίας περιλαμβάνει την **άμεση αντίδραση** ενός κράτους απέναντι στο επιτιθέμενο κράτος. Στην περίπτωση των Η.Π.Α. θεωρήθηκε αποδεκτό να αντιδράσουν μετά από χρονικό διάστημα που παρήλθε και στο οποίο δεν εκδηλώθηκε οποιαδήποτε άλλη ενέργεια, δηλαδή όχι άμεσα. (Cassese, 2012, pp. 557-559)

2.4. Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» και το «Δόγμα Bush».

Η περίπτωση της 9/11 σε μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας «νομιμοποίησε» κατά μια έννοια τις στρατιωτικές επεμβάσεις σε έδαφος ξένων κρατών. Σε κράτη μάλιστα τα οποία θεωρείτο ότι υπέθαλπαν τρομοκρατικούς πυρήνες, χρησιμοποιήθηκε ως πρόφαση και προκάλυμμα η ανθρωπιστική επέμβαση για την αντιμετώπιση της βίαιης ισλαμιστικής αναδυόμενης Τζιχάντ.

Ο Λευκός Οίκος, περιέγραψε το 2002 στην εθνική στρατηγική ασφάλειας την ανησυχία του για την απειλή που θέτουν οι «τρομοκράτες», *«..ο σοβαρότερος κίνδυνος για το Έθνος μας βρίσκεται στο σταυροδρόμι του ριζοσπαστισμού και της τεχνολογίας. Οι εχθροί μας έχουν δηλώσει ανοιχτά ότι αναζητούν (ΟΜΚ) και δείχνει ότι το κάνουν με αποφασιστικότητα..»*, έγραψε ο Bush σε επιστολή του. Η στρατηγική έδωσε έμφαση στη δημιουργική ερμηνεία της πρόληψης, *«..πρέπει να είμαστε είναι διατεθειμένοι να σταματήσουν τα αδίστακτα κράτη και τους τρομοκρατικούς πελάτες τους πριν χρησιμοποιήσουν (ΟΜΚ) κατά των Ηνωμένων Πολιτειών και των συμμάχων και φίλων μας... Δεν μπορούμε να αφήσουμε τους εχθρούς μας να χτυπήσουν πρώτοι..»*. Το Δόγμα Bush, στο οποίο συγκεντρώνονται όλες οι εξαγγελίες του προέδρου και οι στρατηγικές εθνικής ασφάλειας του 2002 και 2006 κυρίως εναντίον της απειλής της al-Qaeda και των κρατών υποστηρικτών της, δε διστάζει να υιοθετήσει τη λογική σύμφωνα με την οποία *«η καλύτερη άμυνα είναι η επίθεση»* και να αναγάγει σε επίσημη πολιτική τα λεγόμενα *«προληπτικά χτυπήματα»* δηλώνοντας ότι η Αμερική θα αναλάβει δράση εναντίον των αναδυόμενων απειλών προτού ακόμη αυτές αποκρυσταλλωθούν πλήρως. Η στρατηγική εθνικής ασφάλειας του 2002 ήταν αμφιλεγόμενη από την έναρξή της και οι επικριτές την αντιμετώπισαν ασφαλώς ως προβληματική γραμμή μεταξύ άμυνας

κατά το Διεθνές Δίκαιο και επιθετικότητας. Πολλοί δε αναλυτές επεσήμαναν ότι η αιτιολόγηση των Η.Π.Α. για τις πρώτες επιθετικές ενέργειες εναντίον του Ιράκ θα μπορούσε να δημιουργήσει επικίνδυνο προηγούμενο. (Rubin, 2007)

Το Δόγμα Bush αποτελεί μια ιδεαλιστική προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις που οραματίζεται έναν κόσμο που μεταμορφώνεται από την υπόσχεση για παγκόσμια δημοκρατία και που συνάμα αντιλαμβάνεται τη στρατιωτική δύναμη και την στρατιωτική επέμβαση σε ξένα εδάφη ως το καταλληλότερο και προσφορότερο μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Έχει περιγραφεί με διάφορους τρόπους στη βιβλιογραφία και θεωρείται σταθμός στην αντίληψη σχετικά με τις στρατιωτικές επεμβάσεις σε ξένα κράτη προκειμένου να διασφαλιστεί η δημοκρατία και η ελευθερία των λαών που διαβιούν εκεί. (Fiala, 2007, pp. 28-47) Το Δόγμα Bush έχει χαρακτηριστεί επίσης ως «δημοκρατικός ρεαλισμός», «εθνικιστικός φιλελευθερισμός», «δημοκρατική παγκοσμιοποίηση» και «μεσσιανικός οικουμενισμός» (Monten, 2005). Ένας άλλος διαδεδομένος ισχυρισμός στη βιβλιογραφία είναι ότι το Δόγμα Bush είναι «νεοσυντηρητικό», χαρακτηρισμός ο οποίος είναι ευρέως αποδεκτός στη βιβλιογραφία. (Kristol, 2003) & (Fiala, 2007, pp. 28-47).

Το Δόγμα Bush έχει εκφραστεί σε πολλές ομιλίες του Bush και των μελών του πολιτικού και στρατιωτικού επιτελείου του. Αναφέρεται στην πολιτική της Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας των Ηνωμένων Πολιτειών και χρησιμοποιήθηκε στην εισβολή στο Ιράκ το 2003. Η ελπιδοφόρα φιλοδοξία του Δόγματος είναι ότι ο εκδημοκρατισμός θα οδηγήσει σε παγκόσμια ειρήνη. Ωστόσο, η κριτική που έχει δεχτεί το Δόγμα, ακόμα και από επιθετικούς ρεαλιστές, όπως ο Mearsheimer ο οποίος ήταν αντίθετος με την εισβολή στο Ιράκ και επέκρινε την αμερικανική εξωτερική πολιτική του Λευκού Οίκου το 2003, έγκειται στον ισχυρισμό ότι η ιδέα ότι ο πόλεμος επιβάλλεται να χρησιμοποιηθεί ως μέσο εκδημοκρατισμού είναι τόσο εσφαλμένη όσο και επικίνδυνη ταυτόχρονα. (Jervis, Understanding the Bush Doctrine, 2003, pp. 365-388) & (Jervis, 2005, pp. 351-377)

Ωστόσο, οι προτάσεις για επιθετικές παρεμβάσεις, πρέπει να αντιμετωπίζουν ένα πολύ αυστηρό βάρος απόδειξης. Στον απόηχό του, το Δόγμα, στοχεύει στην εξάλειψη της τυραννίας και στην εγκαθίδρυση ειρήνης, αλλά η δυσκολία στην εφαρμογή αυτής της ιδέας έγκειται στην βαρύτητα που δίνουν οι διατυπώσεις του Δόγματος στη στρατιωτική δύναμη ως μέσο για την επίτευξη των στόχων του. Την επίτευξη δηλαδή κρίσιμων ιδανικών στόχων με χρήση στρατιωτικής βίας (Fiala, 2007, pp. 28-47). Το Δόγμα Bush χρησιμοποιεί τη γλώσσα της πολεμικής παράδοσης και του «δίκαιου πολέμου» για να υπερασπιστεί την εκτεταμένη χρήση πολέμου ως μέσο για την πρόληψη και εξάλειψη αναδυόμενων απειλών ασφάλειας, καθώς και της διάδοσης της ελευθερίας και της δημοκρατίας (Fiala, 2007, pp. 28-47). Επιβάλλεται όμως να ληφθεί υπόψη η απάντηση στο κρίσιμο ρητορικό ερώτημα αν ο πόλεμος στον απόηχό του παράγει θετικά αποτελέσματα, όσον αφορά την εξάπλωση δημοκρατίας, ειρήνης και την αποκαθήλωση δικτατορικών καθεστώτων, καθώς δεν είναι εύκολο να αποδειχθεί εάν το εκ του

αποτελέσματος κόστος ενός πολέμου αξίζει τελικά ή όχι αυτό το αποτέλεσμα (Fiala, 2007, pp. 28-47). Ο «δίκαιος πόλεμος» μας επιβάλλει να εξετάσουμε εάν οι στόχοι αξίζουν τη ζημία και τα δεινά που θα επέλθουν στην ανθρωπότητα από μία πολεμική αναμέτρηση (Jervis, 2005, pp. 351-377).

Ο Jervis απαντάει στο ανωτέρω ερώτημα ως εξής: «*Ακριβώς όπως τα μέσα που χρησιμοποιεί το Δόγμα Bush έρχονται σε αντίθεση με τους σκοπούς που επιδιώκει, το να είναι τόσο φιλόδοξο προσκαλεί την αποτυχία*». Μια φιλόδοξη ιδεαλιστική άποψη που απορρέει από το Δόγμα, απαιτεί κατά τον Jervis ενιαία εγχώρια και διεθνή υποστήριξη που αποτελεί στην πράξη αδύνατο εγχείρημα, δεδομένου ότι αφενός ο πόλεμος εγγενώς συνιστά βάνανσο μέσο για κοινωνικές αλλαγές και αφετέρου, η δημιουργία στέρεης και ανθεκτικής δημοκρατίας είναι μακροπρόθεσμος στόχος, ο οποίος απαιτεί ταυτόχρονα εμπιστοσύνη και καλή θέληση. (Jervis, 2005, pp. 351-377).

Από την άλλη μεριά, όσο φιλόδοξο και αν θεωρηθεί το Δόγμα Bush, ένας πόλεμος αναμφίβολα δημιουργεί εχθρούς, θύματα, πείνα και μίσος ακόμη και μεταξύ εκείνων που υποτίθεται ότι θα επωφεληθούν από αυτόν, καθιστώντας δύσκολο εγχείρημα για μια δύναμη κατοχής να εγκαθιδρύσει κοινά αποδεκτή και ισχυρή κυβέρνηση. (Fiala, 2007, pp. 28-47)

«Η καλύτερη ελπίδα για ειρήνη στον κόσμο μας είναι η επέκταση της ελευθερίας σε ολόκληρο τον κόσμο... συνεπώς είναι πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής να ψάχνουν και να υποστηρίζουν την ανάπτυξη δημοκρατικών κινήσεων και θεσμών σε κάθε έθνος και πολιτισμό, με τον απόλυτο στόχο της εξάλειψης της τυραννίας στον κόσμο μας».¹

2.5. «Δόγμα Bush» & Διεθνές Δίκαιο.

2.5.1. «Δόγμα Bush» και η έννοια της αυτοάμυνας στο Διεθνές Δίκαιο

Το Δόγμα Bush, αποτελεί αναμφισβήτητα μία κοινή περιγραφή της πτυχής του πακέτου του συνόλου της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής μετά την 9/11, η οποία ασχολείται και στοχεύει στη στρατηγική της προληπτικής επίθεσης ενός κράτους ως μέσου αυτοάμυνας όταν δέχεται ένοπλη επίθεση. Κατά πόσο όμως πρόκειται για αποδεδειγμένη περίπτωση αυτοάμυνας σε ένοπλη επίθεση από άλλο κράτος; Συμπλέει με τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου;

Έχει βαρύνουσα σημασία να διατυπωθεί μια συνοπτική ανάγνωση των εφαρμοστέων διεθνών κανονισμών, με τους οποίους συγκρούστηκαν οι βασικές διατυπώσεις του Δόγματος Bush. Πρόσθετα, κρίνεται δόκιμο για την παρούσα ανάλυση να καθοριστούν οι βασικές αρχές του Δόγματος. Αυτό είναι

¹ **The National Security Strategy of The United States of America 2002** (<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>) and **2006** (<https://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>) by **President George Bush, Known as «Bush Doctrine»**. Υφίστανται δύο εκδόσεις της εθνικής στρατηγικής του Bush, μία του 2002 πριν την εισβολή στο Ιράκ και μία το 2006. Οι ομιλίες του Προέδρου Bush και οι αναλύσεις του σχετικά με την Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας των Ηνωμένων Πολιτειών την περίοδο προεδρίας του μπορούν να βρεθούν στον ιστότοπο: www.whitehouse.gov. Όλες οι επόμενες αναφορές της παρούσας διπλωματικής στις Στρατηγικές Ασφαλείας 2002 & 2006, προέρχονται από τους σχετικούς ανωτέρω ιστότοπους, όπου οι Στρατηγικές υφίστανται σε πλήρη ανάλυση.

εφικτό να πραγματοποιηθεί κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά, μέσω μιας ανάγνωσης της Στρατηγικής Εθνικής Ασφάλειας των Η.Π.Α. του 2002. Μόλις καταστεί ευδιάκριτο το πλαίσιο στο οποίο κινείται και από το οποίο εκπορεύεται το Δόγμα, επιδιώκεται να προστεθεί στην παρούσα ανάλυση, μία πρόσθετη πτυχή η οποία προσεγγίζει κριτικά τον τρόπο με τον οποίο το Δόγμα συμπλέει ή αμφισβητεί το υπάρχον πλαίσιο των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου, υπό το πρίσμα στέρεων βιβλιογραφικών αναφορών. Σημειώνεται ωστόσο ότι, δεν είναι δυνατόν να εξεταστούν σε βάθος οι διατάξεις του Χάρτη του Ο.Η.Ε. στην παρούσα διπλωματική, μολαταύτα η εξέταση του **Άρθρου 51** και του **Άρθρου 2** παρ. **4** θα παράσχει επαρκή κατανόηση των κανονισμών του Διεθνούς Διακαίου τους οποίους επηρεάζει το Δόγμα Bush.

Το Άρθρο 2 παράγραφος 4 αναφέρεται στην *«απειλή ή τη χρήση βίας»*, απαγορεύοντάς την γενικά και τονίζοντας πως όλα τα κράτη μέλη στις διεθνείς τους σχέσεις υποχρεούνται να απέχουν από τέτοιου είδους ενέργειες οι οποίες εκδηλώνονται *«εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιοδήποτε άλλου κράτους είτε με άλλες ενέργειες ασυμβίβαστες με τους σκοπούς των Η.Ε.»* (United Nations, 1945). Ωστόσο, μια συγκεκριμένη ανεκτική ανάγνωση του Άρθρου 2 παράγραφος 4 υπονοεί ότι εάν η χρήση βίας δεν έχει ως συνεπακόλουθο αποτέλεσμα την απώλεια ή τη μόνιμη κατοχή περιοχής ή / και δεν θέτει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία των κρατών, δεν είναι παράνομη (Dixon, 2013, pp. 312-314). Αυτή ακριβώς η προσέγγιση θεωρείται κρίσιμη, δεδομένου ότι το ίδιο το Δόγμα Bush φαίνεται αφενός να υιοθετεί και αφετέρου, να την ερμηνεύει δημιουργικά με αυτό τον τρόπο. Ωστόσο, η κύρια σημασία του Άρθρου 2 παράγραφος 4 έγκειται στον τρόπο με τον οποίο συνυπάρχει με τις διατάξεις του Άρθρου 51 του Χάρτη. Σύμφωνα με το Άρθρο 51, *«καμία διάταξη του Χάρτη δεν εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας σε περίπτωση που κράτος του Ο.Η.Ε. δέχεται ένοπλη επίθεση, έως τη στιγμή που το ΣΑ θα λάβει τα αναγκαία μέτρα για να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια»* (United Nations, 1945). Το πνεύμα και ο σκοπός της διάταξης του Άρθρου 51 έγκειται, σε αντίθεση με το πνεύμα των διατάξεων του Άρθρου 2 παρ. 4, στο ότι επιτρέπει περιοριστικά σε περίπτωση **ένοπλης και μόνον επίθεσης**, τη χρήση βίας ενός κράτους εναντίον ενός άλλου κράτους, ως **αυτοάμυνα**, όταν το πρώτο κράτος δέχεται **ένοπλη επίθεση** από το δεύτερο. Η διάταξη του Άρθρου 51 διέπει τη χρήση βίας από ένα κράτος και στοχεύει συγκεκριμένα να **περιορίσει** την εφαρμογή κανόνων **εθιμικού δικαίου** και να παρεμποδίσει οποιαδήποτε αυθαίρετη κρατική πρωτοβουλία μέσω της οποίας θα μεταφράζονταν ως βία ή απειλή βίας οποιαδήποτε ενέργεια άλλου κράτους, η οποία στην πραγματικότητα δεν θα είχε το χαρακτήρα ένοπλης επίθεσης. Ταυτόχρονα δε, η διάταξη του Άρθρου 51, νομιμοποιεί τη χρήση βίας είτε ατομικά είτε συλλογικά, καθιστώντας τη σύμφωνη με το ισχύον νομικό πλαίσιο, στις περιπτώσεις που ένα κράτος βρίσκεται σε αυτοάμυνα όταν δέχεται ένοπλη επίθεση. Το διαζευκτικό (ή) στο **φυσικό δικαίωμα ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας** και η διατύπωση της λέξης *«φυσικό δικαίωμα»*,

υποδηλώνουν τη βαρύτητα του εγγενούς δικαιώματος των κρατών, δηλαδή δικαιώματος που υφίσταται από τη δημιουργία και αποδοχή ενός κράτους από τη διεθνή κοινότητα ως οντότητας, όταν δέχονται ένοπλη επίθεση να αμυνθούν. Ταυτόχρονα κρίνεται δόκιμο να μνημονευθεί ότι, η ένοπλη επίθεση που δέχεται ένα κράτος και η απειλή που αυτή συνεπάγεται, για να δικαιολογεί την ατομική ή συλλογική αυτοάμυνα και προληπτική δράση, επιβάλλεται να είναι άμεση και πραγματική (McGlinchey, 2009).

Έχει βαρύνουσα σημασία για την παρούσα ανάλυση να τονιστεί η χρονική συνάφεια εφαρμογής της αυτοάμυνας, ως φυσικού δικαιώματος μίας κρατικής οντότητας, η οποία επιβάλλεται να χαρακτηρίζεται από αμεσότητα ως προς τον χρόνο αντίδρασης εναντίον μίας ένοπλης επίθεσης και να πραγματοποιείται υπό το πρίσμα της επιβίωσης της κρατικής οντότητας έως ότου αναληφθεί δράση (συλλογική ασφάλεια) από το ΣΑ του Ο.Η.Ε. Το ΣΑ αναλαμβάνει κατά συνέπεια την αποκλειστική ευθύνη για την εφαρμογή και επιβολή παγκόσμιας ειρήνης και της διευθέτησης κρατικών διαφορών στο πλαίσιο των σχέσεων στο διεθνές περιβάλλον. Περιπτώσεις ωστόσο καθυστερημένης δράσης και ανάληψης πρωτοβουλιών περί της συλλογικής ασφάλειας από το ΣΑ, όπως θα μνημονευθούν παρακάτω στην παρούσα διπλωματική, αποτελούν ενδεχομένως την αφορμή την οποία εκμεταλλεύτηκε το Δόγμα Bush και ερμήνευσε ως περίπτωση αυτοάμυνας τα περιστατικά εξτρεμιστικής διακρατικής τρομοκρατίας και την συνεπακόλουθη αδυναμία του ΣΑ να διασφαλίσει την ειρήνη σε παγκόσμιο επίπεδο (McGlinchey, 2009).

2.5.2. Η κυριαρχία, ερμηνείες κυριαρχίας και το «Δόγμα Bush»

Κρίνεται δόκιμο η ανάλυση να έχει ως αφετηρία συνοπτικά την ερμηνεία του όρου «κυριαρχία» προκειμένου να γίνει κατανοητή η επιχειρούμενη προσέγγιση. Ο όρος κυριαρχία συναντάται στη βιβλιογραφία με τέσσερις διαφορετικές προσεγγίσεις, **α)** τη διεθνή νομική κυριαρχία “International legal sovereignty”, **β)** τη Βεστφαλική κυριαρχία “Westphalian sovereignty”, **γ)** την εσωτερική κυριαρχία “domestic sovereignty” και **δ)** την κυριαρχία αλληλεξάρτησης “interdependence sovereignty”. Η πρώτη αναφέρεται στις πρακτικές που συνδέονται με την αμοιβαία αναγνώριση, συνήθως μεταξύ εδαφικών οντοτήτων που έχουν επίσημη νομική ανεξαρτησία. Η δεύτερη και ίσως η πιο αξιοσημείωτη στην προσέγγιση της ενδεχόμενης αμφισβήτησής της από τις επιταγές του Δόγματος Bush, αναφέρεται στην ανεξάρτητη πολιτική οργάνωση μιας κρατικής οντότητας και η βασική έννοια εδράζεται στον αποκλεισμό εξωτερικών κρατικών ή/και μη κρατικών δρώντων από τις δομές των αρχών σε μια κρατική οντότητα σε συγκεκριμένη φυσικά εδαφική επικράτεια. Η εσωτερική κυριαρχία η οποία και αυτή σχετίζεται με ενδεχόμενη αμφισβήτηση από το Δόγμα Bush, αναφέρεται αφενός στην επίσημη οργάνωση της πολιτικής εξουσίας ενός κράτους και αφετέρου, στην ικανότητα των δημοσίων αρχών να ασκούν αποτελεσματικό και συνάμα αποκλειστικό έλεγχο εντός των καθορισμένων συνόρων ενός κράτους. Τέλος δε, η τέταρτη αναφέρεται στην ικανότητα των δημοσίων αρχών να ρυθμίζουν τη

ροή πληροφοριών, ιδεών, αγαθών, ανθρώπων, περιβαλλοντικών ρύπων ή κεφαλαίων πέρα από τα σύνορα του κράτους τους. (Krasner, 1999, pp. 10-25)

Αυτό που είναι δόκιμο να επισημανθεί είναι ότι μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ζητήματα ασφάλειας και κατάρρευσης δομών κυριαρχίας των κρατών αποτελούν το πιο συχνό κίνητρο για κυβερνήτες μεγάλων δυνάμεων να παρεμβαίνουν τόσο σε εσωτερικά ζητήματα κυριαρχίας άλλων κρατών, όσο και να επιχειρούν να τροποποιήσουν δημόσιες και συνταγματικές δομές των κρατών. Τέτοιες παρεμβάσεις εξωτερικών δυνάμεων στις δομές των αρχών μιας κρατικής οντότητας και στη νομική της ανεξαρτησία για χειρισμό των δικών της υποθέσεων, όταν δεν συνοδεύονται από τη συναίνεση συλλογικών δυνάμεων ή όταν ακόμα προηγούνται της συναίνεσης και της αναγνώρισης της επιτακτικής αναγκαιότητας για παρέμβαση από συλλογικά θεσπισμένα όργανα, όπως το ΣΑ, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν επικίνδυνες. (Krasner, 1999, pp. 10-25)

Το ζήτημα της κυριαρχίας αποτελεί αναμφίβολα κομβικό σημείο σχετικά με τον τρόπο που το Δόγμα Bush προσεγγίζει τους κανόνες Διεθνούς Δικαίου. Είναι εξαιρετικά κρίσιμο ότι το Δόγμα επαναπροσδιορίζει την επέμβαση εξωτερικών στρατιωτικών δυνάμεων σε ζητήματα κατάρρευσης Βεσφαλικής και εσωτερικής κυριαρχίας άλλων κρατικών οντοτήτων, τις οποίες οντότητες λογίζει αφενός ως απειλές της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και αφετέρου, δεδομένης της κατάρρευσης των δύο μορφών κυριαρχίας ως καταφύγια τρομοκρατικών και εξτρεμιστικών πυρήνων. Όπως αποτυπώνεται στη Στρατηγική Ασφαλείας των Η.Π.Α. το 2002, το Δόγμα, αντιλαμβάνεται αυτά τα «αποτυχημένα κράτη ή κράτη παρίες» ως υφιστάμενες εθνικές απειλές και κατ' επέκταση απειλές της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά. Ταυτόχρονα, εκχωρεί το δικαίωμα στις Η.Π.Α. να επιχειρήσουν στρατιωτικά, προκειμένου να εξαλείψουν τις τρομοκρατικές απειλές που συνιστούν κίνδυνο για τη δική τους εθνική κυριαρχία: απειλές που τα αποτυχημένα κράτη είναι ανίκανα να αντιμετωπίσουν (McGlinchey, 2009).

Αναμφίβολα το Δόγμα Bush επαναπροσδιορίζει προβληματικά τα όρια της αμερικανικής κρατικής κυριαρχίας δεδομένου ότι, θεωρεί τους τρομοκρατικούς πυρήνες που βρίσκονται σε μια γεωγραφική περιοχή εντός των συνόρων άλλης κρατικής οντότητας ότι επηρεάζουν και συνιστούν απειλή για την κρατική κυριαρχία των Η.Π.Α. Ταυτόχρονα δε, αντιλαμβανόμενο επίσης προβληματικά την έννοια της αυτοάμυνας, διευρύνει τα όριά της πέρα από την παραδοσιακή της θεώρηση κατά το Διεθνές Δίκαιο και επεκτείνει συνάμα δημιουργικά το φυσικό αυτό δικαίωμα ενάντια σε τρομοκρατικές απειλές, τις οποίες εξισώνει με τη διατύπωση του Άρθρου 51 του Χάρτη περί ένοπλων επιθέσεων (McGlinchey, 2009). Όπως εντοπίζει ο Lang, η θεώρηση αυτή, συνιστά ύψιστης σημασίας μετατροπή στη λογική του διεθνούς συστήματος δεδομένου ότι, το Διεθνές Δίκαιο απαγορεύει τη χρήση στρατιωτικής βίας ως απάντηση σε περιστατικά που δεν ανάγονται στη στενή έννοια της αυτοάμυνας.

Εξάλλου, η έννοια επέμβασης με στρατιωτικά μέσα ως αντίποινα, απουσιάζει εξ' ολοκλήρου από το Διεθνές Δίκαιο (Lang, 2005, pp. 50-77).

Επιπρόσθετα, το Δόγμα Bush προσεγγίζει προβληματικά την αυτοάμυνα και υπαγορεύει τη χρήση στρατιωτικού προληπτικού χτυπήματος ως μέσου αυτοάμυνας εναντίον κρατικής οντότητας που θεωρεί ότι υποθάλλει τρομοκράτες· προληπτικό χτύπημα το οποίο ούτε άμεσο σε σχέση με την απειλή μπορεί να θεωρηθεί στο πλαίσιο του φυσικού δικαιώματος για αυτοάμυνα, ούτε συνεπακόλουθο επιθέσεων οι οποίες έχουν εξαγγελθεί από τρομοκράτες προφορικά· λογίζεται μόνο ως αντίποινο. Είναι χαρακτηριστικό εξάλλου ότι αμέσως μετά τα χτυπήματα της 9/11, ο Bush στην πρώτη ομιλία του στο West Point εγκαινίασε την προβληματική έννοια του προληπτικού χτυπήματος: «...αν περιμένουμε οι απειλές να υλοποιηθούν πλήρως, θα περιμένουμε πολύ καιρό» (news.com/PresidentBush., 2009). Σύμφωνα με τη Στρατηγική Ασφαλείας του 2002: «...δεν μπορούμε να επιτρέψουμε στους εχθρούς μας να μας χτυπήσουν πρώτοι, η δύναμή μας θα χρησιμοποιηθεί ακόμα και αν η απειλή παραμείνει αβεβαιότητα...». Η αυτοάμυνα φυσικά στις ανωτέρω εξαγγελίες υπερβαίνει το νομικό της ορισμό, καθώς σχετίζεται με επικείμενες προφορικές απειλές.

Στο Δόγμα Bush, το φάσμα μεταξύ πρόληψης και αποδεδειγμένης αυτοάμυνας, συγχωνεύεται σε ένα πλαίσιο που είναι δύσκολο να διακριβωθούν όρια. (Crawford, 2005, pp. 25-49). Το δε γεγονός ότι η στρατιωτική δύναμη μιας κρατικής οντότητας θα χρησιμοποιηθεί ανεξαιρέτως από το αν μία εξωτερική απειλή αξιολογηθεί πρώτα ως πραγματική και επικίνδυνη, συνιστά υπέρβαση ακόμα και της έννοιας της πρόληψης, κατά το εθιμικό δίκαιο γίνεται αποδεκτή. (McGlinchey, 2009)

2.5.3. Σύνοψη

Είναι αξιοσημείωτος ο αντίκτυπος και η μη σύμπλευση του Δόγματος Bush με τις διατάξεις του Χάρτη του Ο.Η.Ε. **Πρώτον**, έχει υποβαθμίσει και υποκαταστήσει το ΣΑ. **Δεύτερον**, καταδεικνύει ότι, μία μεγάλη παγκόσμια δύναμη δεν πιστεύει στα όργανα του Ο.Η.Ε. στα οποία η ίδια συμμετάσχει για την προστασία της δικής της ασφάλειας και αναπόδραστα λειτουργεί κατά το δοκούν. **Τρίτον**, αποδεικνύει ότι η εφαρμογή του εθιμικού δικαίου από μία μεγάλη δύναμη και η λήψη πρωτοβουλιών για χρήση προληπτικής βίας που ενδεχομένως ξεπερνούν και το εθιμικό δίκαιο, με πρόφαση την απειλή της παγκόσμιας ειρήνης, ξεπερνάει τα όρια της στενής έννοιας της αυτοάμυνας και τα δεινά του πολέμου που προκαλεί σε τελική ανάλυση, δεν έχουν συνέπειες. (McGlinchey, 2009). Είναι άξια αναφοράς η δήλωση του Γενικού Γραμματέα του Ο.Η.Ε. το 2003 ότι, η πίστη στα Όργανα του Ο.Η.Ε. θα σώσει τις μελλοντικές γενιές από τα δεινά του πολέμου (Annan, 2003).

Το Δόγμα Bush βρήκε πρόσφορο έδαφος σε αυτό που συμπέρανε ο Schildkraut. Τα κράτη έχουν συμφωνήσει σιωπηρά να δεσμεύονται από ένα διαφορετικό σύνολο κανόνων, εκτός από του Άρθρου 51 και να ανέχονται ορισμένη προληπτική δράση στο διακρατικό σύστημα. Αυτό σημαίνει ότι προκύπτει

ένας νέος κανόνας εθιμικού δικαίου που αντικαθιστά τις νομικές υποχρεώσεις του Χάρτη (Schildkraut, 2007, pp. 193-232). Το Δόγμα Bush εκμεταλλεύτηκε αυτές ακριβώς τις διαπιστώσεις έλλειψης άμεσης πρωτοβουλίας σε ορισμένες περιπτώσεις και ανοχής σε αυθαίρετα προληπτικά χτυπήματα και κινήθηκε προς μία κατεύθυνση ανάδειξης της ισχύς των Η.Π.Α. χωρίς να πρεσβεύει το δίκαιο. (McGlinchey, 2009)

2.6. Η περίπτωση του Ιράκ

Η περίπτωση της στρατιωτικής επέμβασης των Η.Π.Α. στο Ιράκ το 2003, εκ του αποτελέσματος αποτέλεσε μία συνειδητή επιλογή και όχι πόλεμο αναγκαιότητας. Έχει βαρύνουσα σημασία ότι ο Bush εξέταζε τρόπους ανάσχεσης του καθεστώτος του Saddam Hussein αρκετό καιρό πριν τις επιθέσεις της 9/11, δεδομένου ότι εξετάζονταν από τις Η.Π.Α. πληροφορίες για παραγωγή και κατοχή (ΟΜΚ) (National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 2004).

Από το Νοέμβριο του 2001, ο Bush συνέδεσε τα χτυπήματα της 9/11 με πιθανή εμπλοκή και του Saddam και ξεκίνησε να δέχεται επιχειρησιακά πλάνα από την Κεντρική Στρατιωτική Διοίκηση των Η.Π.Α. για στρατιωτική εισβολή. Η δε Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών των Η.Π.Α. (CIA) και το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας, θεωρούσαν την πιθανότητα ύπαρξης (ΟΜΚ) στο Ιράκ πολύ πιθανή, πλην όμως είχε εκφραστεί η άποψη ότι το ιρακινό καθεστώς ακόμα και αν τα διέθετε δεν ήταν σε θέση να τα χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά. Άξιο μνείας είναι το γεγονός ότι, ούτε η CIA, ούτε το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας εντόπισαν στοιχεία που να συνδέουν τον Saddam Hussein με τις επιθέσεις της 9/11. Στη σκιά όλων όσων συνέβαιναν, ο Ο.Η.Ε. ενέκρινε ψήφισμα για αυστηρές νέες επιθεωρήσεις τυχόν παραγωγής (ΟΜΚ) από τον Saddam. (Honderich, 2006, pp. 206-276)

Ήταν 17^η Μαρτίου του 2003 όταν ο Bush έδωσε προθεσμία 48 ωρών στον Saddam να εγκαταλείψει την εξουσία (theguardian, 2003). Ακριβώς δύο ημέρες μετά, δυνάμεις των Η.Π.Α. και του Ηνωμένου Βασιλείου άρχισαν να βομβαρδίζουν επιλεγμένους στρατιωτικούς και κυβερνητικούς στόχους στο Ιράκ. Παράλληλα δε, πραγματοποιήθηκε και χερσαία εισβολή. 135.000 Αμερικανοί και περίπου 45.000 Βρετανοί στρατιώτες συμμετείχαν συνεπικουρούμενοι συμβολικά κυρίως από 3.000 Ιταλούς, 2.000 Αυστραλούς και 900 Ισπανούς στρατιώτες.

Η κύρια αιτιολογία επέμβασης στο Ιράκ ήταν ο ισχυρισμός για ύπαρξη (ΟΜΚ) του καθεστώτος. Ωστόσο, οι ισχυρισμοί αυτοί δεν επιβεβαιώθηκαν ποτέ και ανθρωπιστικές δικαιολογίες ως λόγοι στρατιωτικής επέμβασης αναδύονταν σταδιακά. Είναι αξιοσημείωτες οι δηλώσεις Bush και Blair ότι «*το Ιράκ είναι καλύτερο χωρίς τον Hussein*» (Wheeler & Morris, 2006, pp. 444-463).

Το Ιράκ αμέσως μετά την ανατροπή του καθεστώτος του Saddam καταλείφθηκε από αστάθεια, χάος και βία. Bush και Blair αποδείχθηκε ότι είχαν πέσει σε αυταπάτη ή συνειδητή αυταπάτη. Δεν υπήρξε η παραμικρή αιτία τελικά για πόλεμο στηριζόμενη στο επιχείρημα ότι ήταν πραγματικός και

άμεσος ο κίνδυνος για επίθεση με (ΟΜΚ). Σε έκθεση ευρημάτων της Guardian από ανεξάρτητες μάλιστα ερευνητικές ομάδες δημοσιεύτηκε ότι μέχρι το 2005 είχαν σκοτωθεί στο Ιράκ 24.865 Ιρακινοί πολίτες. Οι 9.270 από αυτούς τουλάχιστον είχαν σκοτωθεί από τα αμερικανικά και βρετανικά στρατεύματα. Περίπου 8.950 είχαν πέσει θύματα εγκληματικής βίας από βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας, βόμβες αυτοκινήτων, απαγωγές και αποκεφαλισμούς: βία που εκπορεύονταν από συγκρούσεις μεταξύ εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων λόγω της αστάθειας. 1.281 ήταν παιδιά. 50 από αυτά νεογέννητα. Μέχρι το 2006, περίπου 120 πολίτες του Ιράκ σκοτώνονταν ημερησίως από εσωτερικές συγκρούσεις αντιμαχόμενων εθνοτικών ομάδων. Εξτρεμιστές της al-Qaeda εκμεταλλεύτηκαν την αστάθεια και κατέκλυσαν τη χώρα. Δύο σχεδόν δεκαετίες μετά την εισβολή και η χώρα ρημάχτηκε από τον ISIS, ο οποίος εκμεταλλεύτηκε τη χρόνια αστάθεια. (theguardian, 2012) & (the Lancet, 2006)

Άξιο μνείας είναι το γεγονός ότι ο Bush το 2007, υπέγραψε νομοσχέδιο χρηματοδότησης του πολέμου στο Ιράκ, το οποίο δεν προέβλεπε ημερομηνία απόσυρσης των αμερικανικών στρατευμάτων (Hoffman S. , 2011).

Κατά τη διάρκεια της προεδρίας Bush, περισσότεροι από 4.200 αμερικανοί στρατιώτες σκοτώθηκαν. Ταυτόχρονα, οι φωτογραφίες γυμνών αντρών που μαστιγώνονταν στην αμερικανική φυλακή στη Βαγδάτη και βίντεο που διέρρευσαν που αποτυπώνουν άγριους ξυλοδαρμούς νεαρών αιχμαλώτων από Βρετανούς στρατιώτες (<https://www.independent.co.uk>), αποτελούν βαρβαρότητα· βαρβαρότητα, βία και μίσος που πηγάζει έμμεσα από την προπαγάνδα δύο ηγετών και την εικόνα που διαμόρφωσαν στα μυαλά των στρατιωτών τους και της κοινής γνώμης για έναν πόλεμο που είχε προαποφασιστεί χωρίς να υπάρχει τελικά αιτία για αυτοάμυνα κατά το Διεθνές Δίκαιο, ούτε για προληπτική άμυνα κατά το εθνικό δίκαιο.

2.6.1. Ήταν ο πόλεμος στο Ιράκ ένας «δίκαιος» πόλεμος; Κριτική ανάλυση

Η ιδέα περί «δίκαιου πολέμου» (just war) στηρίζεται στο ιδεολογικό πλαίσιο ότι αυτός πρέπει να είναι δικαιολογημένος και η απόφαση για την προσφυγή του πρέπει να λαμβάνεται στη βάση ηθικών κριτηρίων. Η δίκαιη προσφυγή στον πόλεμο “**jus ad bellum**” (ύστατη επιλογή, δίκαιος σκοπός, νομιμοποιημένη εξουσία, σωστές προθέσεις, καλές προοπτικές επιτυχίας και αναλογικότητα) και η δίκαιη διεξαγωγή του πολέμου “**jus in bello**” (διάκριση της βίας, αναλογικότητα και ανθρωπότητα) αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της θεωρίας (Primoratz, 2002, pp. 221-243). Αν και η ανωτέρω θεωρία αποτελεί περισσότερο φιλοσοφικό στοχασμό παρά καθιερωμένο δόγμα, στη περίπτωση της επέμβασης στο Ιράκ ο πόλεμος είναι αδύνατο να χαρακτηριστεί ούτε στο ελάχιστο «δίκαιος».

Η επέμβαση στο Ιράκ για την ανατροπή του καθεστώτος του Saddam παρουσιάζει αρκετές διαφορές σε σχέση με την στρατιωτική εισβολή στο Αφγανιστάν δεκαεπτά μήνες νωρίτερα. Η

επέμβαση στην περίπτωση του Ιράκ, παρουσιάστηκε στη Διεθνή Κοινότητα σαν κυρωτικό πλαίσιο ενεργειών λόγω παραβιάσεων των μέτρων αποπλισμού που είχε δεσμευθεί να τηρήσει ο Saddam μετά τον πόλεμο του Κόλπου και σαν πρόληψη ενάντια σε επικείμενη απειλή. Ύστατη λύση δεν μπορεί να θεωρηθεί. Επίσης, είναι εξαιρετικά αμφίβολο το αν εντοπίζεται ηθική δικαιολόγηση, αφενός διότι (ΟΜΚ) δεν εντοπίστηκαν ποτέ και αφετέρου, η έννοια της πρόληψης με βία μίας ενδεχόμενης απειλής, η οποία μάλιστα στηρίζονταν σε ενδείξεις δεν νομιμοποιείται από το Διεθνές Δίκαιο. Ο ισχυρισμός για καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το καθεστώς του Saddam δεν ήταν η κύρια αιτία του πολέμου. Στρατιωτικές επεμβάσεις που στρέφονται κατά παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γενοκτονιών και καθεστώτων εν γένει που απειλούν την ειρήνη, όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω υπόκεινται σε συγκεκριμένες διαδικασίες κατά τις διατάξεις του Χάρτη του Ο.Η.Ε. και έχουν υποστηριχτεί από τα Ηνωμένα Έθνη μόνο σε περιπτώσεις που τα εγκλήματα ήταν προφανή, βίαια και συνεχιζόμενα όπως στη Βοσνία και στο Τιμόρ. (Hoffman S. , 2011).

Η επέμβαση στο Ιράκ το 2003 ήταν μία ενέργεια ανήθικη και αντίθετη στο Διεθνές Δίκαιο. Οι περισσότεροι Ρεαλιστές υποστήριξαν ότι ο πόλεμος δεν ήταν προς το αμερικανικό συμφέρον, τον καταδίκασαν μάλιστα δημόσια και αναρωτήθηκαν γιατί οι Η.Π.Α. εγκατέλειψαν την πολιτική αποτροπής που ήταν αποτελεσματική κατά τον Ψυχρό Πόλεμο. Οι Mearsheimer και Walt επεσήμαναν ότι ο πόλεμος ήταν περιττός και καταχρηστικός, δεδομένου ότι επέφερε θύματα αμερικανών, αθώων πολιτών και είχε αυξήσει το μίσος για τις Η.Π.Α. (Mearsheimer & Walt, 2009)

2.7. Έχει τελικά αποτέλεσμα η στρατιωτική καταστολή ενάντια στην τρομοκρατία;

Οι αξιοσημείωτες περιπτώσεις των βίαιων στρατιωτικών εισβολών σε Αφγανιστάν και Ιράκ από τις Η.Π.Α. που είχαν στόχο και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και ταυτίστηκαν με τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας», παρουσιάζουν δύο απορρέοντες συμπληρωματικούς **στόχους**. Ο **πρώτος** μπορεί να εντοπιστεί στην επιχειρούμενη προσπάθεια εξόντωσης των καθεστώτων που υπέθαλπαν και συνεπικουρούσαν τις τρομοκρατικές και εξτρεμιστικές ενέργειες. Αυτό επιχειρήθηκε να γίνει εξάλλου και με το καθεστώς των Taliban και με το καθεστώς του Saddam Hussein. Ο **δεύτερος** ευδιάκριτος στόχος είναι η καταστροφή βάσεων και στρατοπέδων εκπαίδευσης εξτρεμιστών και τρομοκρατών, όπως συνέβη με τους βομβαρδισμούς στο Αφγανιστάν από την πρώτη φάση μάλιστα της εισβολής κατά τον καταγιστικό βομβαρδισμό του συμπλέγματος ορεινών σπηλιών στην περιοχή “Tora Bora” του ανατολικού Αφγανιστάν.

Το πέρασμα όμως των χρόνων απέδειξε τελικά ότι πολλοί αμερικανικοί στόχοι ενδεχομένως επετεύχθησαν, πλην όμως η τελική νίκη επί της τρομοκρατίας με στρατιωτικά μέσα μάλλον δύσκολη χαρακτηρίζεται. Η στρατιωτική εισβολή σε χώρες που προσφέρουν καταφύγιο σε τρομοκράτες περισσότερο μπορεί να λογισθεί ως επίθεση καταπολέμησης των συμπτωμάτων και ορισμένων

συνεπακόλουθων προεκτάσεων της τρομοκρατίας, παρά ένα χτύπημα στη ρίζα του προβλήματος. Η στρατιωτική καταστολή για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας κατέληξε να είναι αντιπαραγωγική και προκάλεσε ανθρωπιστική κρίση. Είκοσι σχεδόν χρόνια μετά και το Αφγανιστάν παραμένει μία ρημαγμένη από τον πόλεμο χώρα με χιλιάδες βόμβες ετησίως να σκορπούν το θάνατο αθώων, όπως θα αναλυθεί παρακάτω στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής αιτιολόγησης της αμερικανικής επέμβασης. Παράλληλα, η στρατιωτική καθεαυτή αντιμετώπιση της τρομοκρατίας συνεπικουρούμενη από δόγματα και εξαγγελίες, δίνει έδαφος σε απόψεις όπως του Chomsky, ο οποίος εντοπίζει στον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» υποβόσκοντα κίνητρα για εξάπλωση της αμερικανικής ηγεμονίας και γεωπολιτικό έλεγχο της Μέσης Ανατολής και αποκαλεί τις Η.Π.Α. το μεγαλύτερο κράτος «τρομοκράτη» (Chomsky, 2003). Ωστόσο, στην παρούσα διπλωματική δεν αναλύεται και δεν υιοθετείται τέτοια άποψη.

Επιπρόσθετα, η στρατιωτική καταστολή κατά της τρομοκρατίας επιφέρει εκτεταμένη σύγχυση σχετικά με τη φύση του εχθρού, δεδομένου ότι η τρομοκρατία είναι μία τακτική από μη κρατικούς δρώντες· δεν είναι ούτε κράτος του διεθνούς συστήματος, ούτε οργανισμός. Ταυτόχρονα δε, αποκαλώντας τις τακτικές αντιμετώπισης της διακρατικής τρομοκρατίας ως «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» αυτόματα συμπεραίνεται ότι η στρατιωτική ισχύς είναι μονόδρομος. Η τρομοκρατία αντιθέτως, είναι ένα σύνθετο δυναμικό φαινόμενο με πολλές πτυχές, εξέλιξη λόγω ιστορικών και πολιτικών διεργασιών, διαφορετικά κίνητρα και αλλότριους στόχους και η αντιμετώπισή της είναι πολυσύνθετη.

Προς επίρρωση του σκεπτικού, ο English εντοπίζει ότι ένας από τους πιο αξιοσημείωτους κινδύνους που ελλοχεύουν στον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» είναι ο κίνδυνος να οδηγήσει σε εσφαλμένες αποφάσεις, οι οποίες σε κάποιες περιπτώσεις επηρεασμένες από το συναίσθημα θα μπορούσαν να μετουσιωθούν σε υπερβολικές στρατιωτικές αντιδράσεις που στον απολογισμό τους θα εξυπηρετούν περισσότερο τελικά την ιδεολογία και τα συμφέροντα των ομάδων τρομοκρατικής και εξτρεμιστικής δράσης, παρά το στόχο καταπολέμησης του φαινομένου (Byrd, 2010, pp. 322-324).

Η αποτελεσματικότερη προσέγγιση είναι αυτή της Ε.Ε., η οποία αντιμετωπίζει το φαινόμενο της τρομοκρατίας με «ήπια ισχύ» που αποτελεί μία δύναμη συνεργασίας στηριζόμενη στη δύναμη των δρώντων να διαμορφώνουν τις προτιμήσεις των άλλων μέσω της έλξης και όχι της επιβολής. Ταυτόχρονα, η Ε.Ε. στρέφεται στο οργανωμένο νομοθετικό της σύστημα, στη διπλωματία, στην ιδεολογική προσέγγιση του φαινομένου και στα νομοθετικά και δικονομικά εργαλεία σε συνδυασμό με τη συλλογή κρίσιμων πληροφοριών (intelligence). Η στρατηγική της Ε.Ε., αντιμετωπίζει την τρομοκρατία εντός των κρατικών συνόρων μέσω διεθνών προσπαθειών επιβολής του νόμου και όχι με στρατιωτική ισχύ, αντιλαμβανόμενη στην ουσία ότι η νίκη επί της τρομοκρατίας μέσω στρατιωτικών μέτρων είναι αμφιλεγόμενη λόγω της υποδαύλισης και ριζοσπαστικοποίησης που προκαλεί. Οι

στρατιωτικές επιχειρήσεις εγκλωβίζουν τις κυβερνήσεις σε φαύλο κύκλο (Μπόση, 2004) & (CRS Report for Congress. European Approaches to Homeland Security and Counterterrorism., 2066).

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

3.1. Εισαγωγή

Οι αναδυόμενοι κανόνες της ανθρώπινης προστασίας έχουν αλλάξει την πολιτική της ανθρωπιστικής παρέμβασης, προκαλώντας μια ολοκληρωμένη επανεξέταση του τρόπου με τον οποίο η διεθνής κοινωνία ανταποκρίνεται σε κρίσεις που χαρακτηρίζονται από γενοκτονία και μαζικές θηριωδίες. Συγκεκριμένα, οι αναδυόμενοι κανόνες βοήθησαν στην καθιέρωση κοινών προσδοκιών σχετικά με την ευθύνη της διεθνούς κοινωνίας να κάνει ό,τι μπορεί για να προστατεύσει τους πληθυσμούς. Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται να εξεταστεί κριτικά η πορεία των ανθρωπιστικών επεμβάσεων από τη χρυσή δεκαετία του 1990 στην εποχή μετά την 9/11 υπό το πρίσμα κρίσιμων πολιτικών ορίων από το ΣΑ και το Διεθνές Δίκαιο. Μέσα από τη σταδιακή ανάλυση θα διαφανούν οι αλλαγές στην πολιτική και στην πρακτική της ανθρωπιστικής επέμβασης που καθιστούν πλέον πιο πιθανό ότι η διεθνής κοινωνία θα διαλέξει πολύπλευρες απαντήσεις σε γενοκτονίες και μαζικές θηριωδίες, παρά μία μεμονωμένη απόκριση με χρήση στρατιωτικής βίας. Οι περιπτώσεις του Αφγανιστάν και του Ιράκ μετά την 9/11 που παρουσιάστηκαν ως «ανθρωπιστικές επεμβάσεις» και οι συνέπειες που αυτές προκάλεσαν, θα κριθούν αυστηρά και κριτικά, δεδομένου ότι συνέβαλαν στο γεγονός του επαναπροσδιορισμού των ανθρωπιστικών επεμβάσεων.

Αποτελούσε αξιοσημείωτη πρόκληση για τη νομιμότητα της δημιουργικής ερμηνείας της ανθρωπιστικής επέμβασης η ευρεία χρήση επιχειρημάτων με ανθρωπιστικό χαρακτήρα προκειμένου να δικαιολογηθεί η επέμβαση στο Ιράκ. Σηματοδοτήθηκε η αρχή της μετουσίωσης και καταστροφής του αναδυόμενου από τη χρυσή δεκαετία του '90 προτύπου ανθρωπιστικής επέμβασης. Συνάμα, διαφαίνονταν η δυνατότητα και τάση της υπερβολικής κατάχρησης ανθρωπιστικών αιτιολογήσεων με ανυπολόγιστες συνέπειες για το μέλλον της ανθρωπιστικής επέμβασης. (Wheeler & Bellamy, 2013, pp. 704-724)

3.2. Η ανθρωπιστική επέμβαση και η παγκόσμια πολιτική

Η σύγχρονη Διεθνής Κοινότητα έχει υιοθετήσει την απόρριψη της επέμβασης (intervention) γενικά στο έδαφος ξένων κρατών, γεγονός που αποτυπώνεται και στους κανόνες Διεθνούς Δικαίου. Η κρατική κυριαρχία υπό όλες τις μορφές που αναλύθηκαν ανωτέρω, γίνεται σεβαστή και θεωρείται απαραβίαστη. Ωστόσο, η επέμβαση θεωρείται δικαιολογημένη ορισμένες φορές για ανθρωπιστικούς λόγους και καλείται ανθρωπιστική επέμβαση (humanitarian intervention). Πρέπει όμως να αναφερθεί

ότι το Διεθνές Δίκαιο δεν προβλέπει σε καμία διάταξη ρητά την επέμβαση αυτή για λόγους ανθρωπιστικούς. Η δε επιχειρηματολογία του νόμιμου δικαιώματος ατομικής και συλλογικής ανθρωπιστικής επέμβασης βασίζεται σε δύο βασικούς ισχυρισμούς: αφενός ότι ο Χάρτης των Η.Ε. δεσμεύει τα κράτη να προστατεύσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και αφετέρου, ότι υπάρχει δικαίωμα ανθρωπιστικής επέμβασης στο εθιμικό δίκαιο. Ωστόσο, ο όρος «ανθρωπιστική» είναι αμφιλεγόμενος κυρίως επειδή περιγράφοντας μία ένοπλη επέμβαση ως τέτοια, τη δικαιολογεί και τη νομιμοποιεί. Παρόλα αυτά, κάποιοι αναλυτές ορίζουν τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις στη βάση των προθέσεών τους, ότι δηλαδή μία επέμβαση είναι «ανθρωπιστική» αν καθοδηγείται από την επιθυμία για αποτροπή γενοκτονιών, βιαιοτήτων και εν γένει δεινών λαών, σε περιπτώσεις που τα ίδια τα κράτη δεν έχουν την ικανότητα να εκπληρώσουν αυτό το καθήκον και συνεπώς χάνουν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα, υπό το πρίσμα δηλαδή φιλανθρωπίας που είναι οικουμενική (Teson, 2003, pp. 93-129) & (Ramsey, 2002, pp. 19-25). Σαφώς βέβαια και οι αναλυτές αυτοί αποδέχονται ότι τα κίνητρα μπορεί να είναι πιο περίπλοκα σε κάθε περίπτωση.

Έχει βαρύνουσα σημασία να αναφερθεί όμως ότι η επιχειρηματολογία του ηθικού δικαιώματος προς την ανθρωπότητα που εκχωρεί το δικαίωμα στα κράτη να επεμβαίνουν, ανοίγει το δρόμο για μία ενδεχόμενη κατάχρηση και η χρήση ανθρωπιστικών αιτιολογήσεων, όπως καταδεικνύει η παρούσα διπλωματική για αιτιολόγηση πολέμων, κάθε άλλο παρά ανθρωπιστικά κίνητρα είχαν.

Το ίδιο το προοίμιο του Χάρτη Η.Ε. και τα άρθρα 1 παρ. 3, 55 και 56 (United Nations, 1945), όλα τονίζουν τη σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδία δε το άρθρο 1 παρ. 3 αναγνωρίζει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως έναν από τους βασικούς σκοπούς του συστήματος των Η.Ε. Υπό αυτό το πρίσμα, αρκετοί είναι που θεώρησαν ότι αυτό συνεπάγεται εξαιρέσεις στη χρήση βίας και επέμβασης (Reisman, 1985, pp. 279-285).

Έτσι τη δεκαετία τη δεκαετία του 1990 διενεργήθηκαν πολλές ανθρωπιστικές επεμβάσεις. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου φαίνεται πως έληξε και η εποχή της πολιτικής της ισχύος, που στιγματίστηκε από τον ανταγωνισμό των δύο υπερδυνάμεων. Επικράτησε σταδιακά η βασική πεποίθηση ότι στην εποχή της παγκοσμιοποίησης τα κράτη δεν θα είχαν ηθικές υποχρεώσεις μόνο στους πολίτες τους στο εσωτερικό των συνόρων τους και αυτή η υποχρέωση μεταφέρονταν και σε απομακρυσμένες περιοχές (Wheeler N. , 2000). Ένας από τους κύριους λόγους της εμφάνισης αυτή τη δεκαετία πολλών ανθρωπιστικών επεμβάσεων ήταν η αύξηση των ενδοκρατικών συγκρούσεων και τα διλήμματα ασφαλείας που εμφανίστηκαν μεταξύ εθνοτικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών ομάδων, δεδομένης της αταξίας και του χάους που επικρατούσε στις ζώνες αναταραχών (Singer & Wildavsky, 1993). Υπό αυτό το πρίσμα, οι εσωτερικοί παράγοντες, τα σφάλματα και οι αποτυχίες των κυβερνήσεων για σταθερότητα και έλεγχο των επί μέρους εθνοτικών και φυλετικών ανταγωνιστικών ομάδων, οδήγησαν σε αναδυόμενες βίαιες συγκρούσεις.

Τα κράτη με τη σειρά τους εμφανίστηκαν τη δεκαετία του 1990 πολύ πρόθυμα να επεμβαίνουν σε καταστάσεις ανθρωπιστικών κρίσεων, αφενός εξαιτίας λόγων εθνικών συμφερόντων που σε ορισμένες περιπτώσεις επικαλύπτουν τους ανθρωπιστικούς λόγους, όπως για παράδειγμα λόγοι περιφερειακής σταθερότητας και μη δημιουργίας ροών προσφύγων και αφετέρου, εξαιτίας της αυξανόμενης πίεσης προς τις κυβερνήσεις των τρίτων κρατών από τη κοινή γνώμη και τα μέσα επικοινωνίας να αναλάβει δράση. Τούτο καταδείχθηκε ξεκάθαρα από τις συνέπειες της μη επέμβασης στις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις της γενοκτονίας στη Ρουάντα και της σφαγής στη Σρεμπρένιτσα (Ramsbotham, 1997, pp. 445-468). Επίσης, η δυνατότητα εδραίωσης μίας νέας παγκόσμιας τάξης διαφαίνονταν, δεδομένου ότι οι πολιτικοί ήταν πρόθυμοι να αποδεχτούν το δόγμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την καλλιεργούμενη ηθική συμπεριφορά (Wheeler N. , 2000). Ωστόσο, η 9/11 έθεσε το ζήτημα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων σε τελείως διαφορετική βάση όπως θα αναλυθεί παρακάτω στις περιπτώσεις του Αφγανιστάν και του Ιράκ.

Τα σημαντικότερα παραδείγματα ανθρωπιστικών επεμβάσεων πριν την 9/11 είναι τα ακόλουθα: **(i) 1991** Βόρειο Ιράκ, μετά τον πόλεμο του Κόλπου, οι Η.Π.Α. με την επιχείρηση Προσφοράς Ανακούφισης δημιούργησαν ζώνη απαγορευμένων πτήσεων για αποτροπή βομβαρδισμών και καταφύγια για Κούρδους. **(ii) 1992** Σομαλία, εγκρίθηκε από τον Ο.Η.Ε. επέμβαση «Επιχείρηση Αποκατάστασης της Ελπίδας» με στόχο δημιουργία ενός προστατευμένου περιβάλλοντος για διεξαγωγή ανθρωπιστικών επιχειρήσεων στα νότια. **(iii) 1994** Αϊτή, στον απόηχο πραξικοπήματος και μπροστά στο κύμα προσφύγων οι Η.Π.Α. απέστειλαν στρατιωτική δύναμη με στόχο την εδραίωση της πολιτικής εξουσίας. **(iv) 1994** Ρουάντα, μετά τη γενοκτονία στη Ρουάντα και μόλις οι δυνάμεις των Τούτσι απέκτησαν τον έλεγχο, οι Γάλλοι δημιούργησαν ασφαλή διάδρομο για να αποχωρήσουν οι πρόσφυγες Χούτου (Operation Turquoise). Το ηθικό ερώτημα που τίθεται στην περίπτωση αυτή είναι γιατί η γαλλική επέμβαση καθυστέρησε τόσο πολύ, δεδομένου ότι η γενοκτονία με χιλιάδες θύματα άρχισε τον Απρίλιο του 1994. Η επέμβαση έσωσε σίγουρα ζωές, αλλά ήταν ήδη αργά δεδομένου ότι 800.000 άνθρωποι σκοτώθηκαν σε μόλις 3 μήνες. **(v) 1999** Κόσσοβο, μπροστά στον κίνδυνο εθνοκάθαρσης του αλβανικού πληθυσμού, το ΝΑΤΟ διεξήγαγε βομβαρδισμούς υπό την ηγεσία των Η.Π.Α. και ανάγκασε τους Σέρβους να αποσύρουν τα στρατεύματα. **(vi) 1999** Ανατολικό Τιμόρ, εξουσιοδοτημένη από τον Ο.Η.Ε. ειρηνευτική δύναμη υπό την ηγεσία της Αυστραλίας ανέλαβε τον έλεγχο από την Ινδονησία, η οποία ενέτεινε πολιτική εκφοβισμού και καταπίεσης. **(vii) 2000** Σιέρα Λεόνε, στον απόηχο εμφυλίου πολέμου, η Βρετανία απέστειλε μικρή δύναμη με στόχο την προστασία των Βρετανών πολιτών και συνάμα την υποστήριξη της εκλεγμένης κυβέρνησης. (Jamison, 2011, pp. 365-380)

Πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι το 2000, κάθε εντολή διατήρησης της ειρήνης που εγκρίνονταν από το ΣΑ περιείχε μία οδηγία για τα στρατεύματα και τις χώρες που ηγούνταν να προστατεύουν τους

αμάχους και να χρησιμοποιούν βία αν ήταν απαραίτητο και συνετό. Ωστόσο, αυτό μάλλον εξέλιπε από τις επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ. (Bellamy, 2015, pp. 15-43).

3.2.1. Η δημιουργική ερμηνεία της ανθρωπιστικής επέμβασης κατά το Διεθνές Δίκαιο

Η λειτουργία της χρήσης βίας έχει προσαρμοστεί στις σύγχρονες ανάγκες και συνθήκες από τη Διεθνή Κοινότητα. Ορισμένες από τις απαιτήσεις αυτές έχουν θεσμοθετηθεί και επικυρωθεί **ex post facto**. Ο όρος **δημιουργική ερμηνεία**, έγκειται στη διεύρυνση της έννοιας της απειλής του **Άρθρου 39**, με την οποία έχει εξουσιοδοτηθεί η **ανθρωπιστική επέμβαση**, χωρίς όμως να ορίζεται σαφώς στις διατάξεις του Χάρτη. Κατά την κρίση του ΣΑ, δε λογίζεται ως απειλή για την ειρήνη μονάχα η περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ κρατικών δρώντων. Εξίσου απειλή για την ειρήνη αποτελούν οι κάτωθι περιπτώσεις: **(α)** περίπτωση κατάφωρης και συνεχιζόμενης καταπάτησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, **(β)** συγκρούσεις και εχθροπραξίες στο εσωτερικό κρατών, οι οποίες συνεπάγονται ανθρώπινες απώλειες αμάχων και παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και **(γ)** ασφαλώς κάθε πράξη και κατάσταση την οποία το ΣΑ αναγνωρίζει ως αιτία δεινών για τον ανθρώπινο πληθυσμό και θεωρεί ότι είναι αναγκαία η άμεση και δυναμική αντιμετώπισή της, ώστε να μην εξελιχθεί χωρίς έλεγχο σε ανθρωπιστική κρίση. Τη στιγμή που το ΣΑ αποφασίζει ότι η κατάσταση αποτελεί απειλή για την ειρήνη, εξουσιοδοτεί την αποκατάσταση με μέσα στρατιωτικής φύσεως προκειμένου να δοθεί ένα τέλος στη σύγκρουση. Στο πλαίσιο της συλλογικής ασφάλειας, εξουσιοδοτείται από το ΣΑ η επέμβαση από συμμαχικούς στρατούς. Υπό αυτό το πρίσμα έχουμε μια **δημιουργική ερμηνεία** των διατάξεων του Χάρτη, φυσικά προσαρμοσμένη στις τρέχουσες ανάγκες και αντιλήψεις περί ανθρωπιστικής επέμβασης. (Λιάκουρας, 2008, pp. 248-293), (Ρούκουνας, 2019).

Πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι, η ανθρωπιστική επέμβαση συνιστά δημιουργική ερμηνεία και πρακτική των δράσεων του ΣΑ, ειδικότερα μετά το πέρας της εποχής του διπολισμού. Κατά τον καθηγητή Διεθνούς Δικαίου Λιάκουρα Πέτρο, οι ερμηνείες του ΣΑ, σύμφωνα με τις οποίες υπάρχει διεύρυνση των εννοιών της απειλής και η συνεπακόλουθη δράση και στάση του ΣΑ, γίνονται δεκτές ως δημιουργική ερμηνεία ή αποδοχή (*creative adoption / interpretation*) των διατάξεων του Χάρτη, οι οποίες έχουν απώτερο σκοπό την αποτελεσματικότητα του ΣΑ (Λιάκουρας, 2008, pp. 248-293).

3.2.2. Η συνιστώσα της πιθανής στρατιωτικής επέμβασης για ανθρωπιστικούς λόγους σε σχέση με τη διευκόλυνση είτε της απόσχισης είτε της απαίτησης εδαφικού τμήματος

Έχει βαρύνουσα σημασία να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι, υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες η στρατιωτική επέμβαση είναι σωτήρια και καθοριστική για τη διάσωση αθώων ανθρώπων σε βάρος των οποίων διενεργούνται βιαιότητες και κατάφωρες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι

περιπτώσεις κατά τις οποίες πληθυσμοί και μειονότητες δέχονταν συνεχόμενες βιαιοπραγίες και τυραννία από τις υφιστάμενες εξουσίες των κρατών εντός των οποίων διαβιούσαν και οι απάνθρωπες στερήσεις και καταπατήσεις αναφαίρετων δικαιωμάτων, είτε ασκούσαν στο πλαίσιο ρατσισμού ως μεταχείριση, είτε ασκούσαν στα πλαίσια βίαιης καταστολής όταν εξεγείρονταν ο πληθυσμός ή οι μειονότητες, είναι καταδικαστέες. Οι στρατιωτικές επεμβάσεις λοιπόν, σε σχέση με τη διευκόλυνση είτε της απόσχισης είτε της απαίτησης εδαφικού τμήματος στην φάση της ανεξαρτητοποίησης αποικίας ή και της απόσχισης, ενδεχομένως αποδειχθούν σωτήριες για να τερματίσουν βιαιότητες και σφαγές και να διασφαλίσουν τον ολοκληρωτικό τερματισμό της υφιστάμενης ανθρωποθυσίας. Οι στρατιωτικές επεμβάσεις σε αυτές τις περιπτώσεις αποτελούν έσχατο μέσο για να διακοπεί η μαζική δίωξη με αναρίθμητα ανθρώπινα θύματα και να διαφυλαχθεί στην τελική και το αναφαίρετο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. (Λιάκουρας, 2007, pp. 53-240)

Είναι εξαιρετικά κρίσιμο να επισημανθεί ότι, η στρατιωτική επέμβαση σε σχέση με τη διευκόλυνση είτε της απόσχισης είτε της απαίτησης εδαφικού τμήματος στην φάση της ανεξαρτητοποίησης αποικίας ή και της απόσχισης, χωρίς προηγούμενη εξουσιοδότηση του ΣΑ, κρίνεται αποδεκτή και σωτήρια σε ορισμένες περιπτώσεις όταν η ανθρωπιστική παρέμβαση είναι πράγματι αναγκαία και επιτακτική. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο τερματισμός της υφιστάμενης ανθρωποθυσίας και των βιαιοτήτων πρέπει να είναι άμεσος και οποιαδήποτε κωλυσιεργία μπορεί να προκαλέσει περισσότερα θύματα. (Λιάκουρας, 2007, pp. 53-240)

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι η στρατιωτική επέμβαση της Ινδίας, η οποία ευαισθητοποιήθηκε μπροστά στα βίαια εγκλήματα που δέχονταν οι κάτοικοι του ανατολικού Πακιστάν και επενέβη και διακόπτοντας τη μαζική εξολόθρευση και σφαγή των Bengalis. Η αποχώρηση δε των δυνάμεών της κατά το Συμβούλιο έγινε: «*as soon as is practicable*» και οι Bengalis είχαν κατορθώσει να ασκήσουν αποτελεσματικά το δικαίωμά τους στην αυτοδιάθεση. Η στρατιωτική επέμβαση έσωσε το Bangladesh από την καταπίεση, τη σφαγή, την ανθρωποθυσία και την εξόντωση. Η μαζική, συνεχόμενη και κατάφωρη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων επέτρεψε ή πιο ορθά δεν άφησε περιθώριο καταδίκης (και ορθώς) αφενός, για τη στρατιωτική επέμβαση τρίτης χώρας και μάλιστα χωρίς την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας και αφετέρου, για την απόσχισή ως έσχατο μέσο. (Λιάκουρας, 2007, pp. 53-240)

Επίσης, αξιοσημείωτη προς επίρρωση του ισχυρισμού στο παρόν υποκεφάλαιο είναι η περίπτωση του Κοσσοβού, στην οποία σε απόκριση της αλβανόφωνης πλειοψηφίας του πληθυσμού επενέβη το NATO με στρατιωτική επιχείρηση και βομβαρδισμούς κατά του καθεστώτος του Milosevic προκειμένου να αποκόψει την περιοχή σερβικό έλεγχο. Το NATO αν και δεν είχε προηγούμενη έγκριση του ΣΑ, επενέβη στρατιωτικά στη βάση της ανθρωπιστικής επέμβασης για τον τερματισμό της ανθρωπιστικής κρίσης και τη μετάβαση του Κοσσοβού στην ανεξαρτησία. Ήταν επιτακτική ανάγκη να

τερματιστεί η κατάφωρη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. *«Το δίκαιο δεν μπορεί να συνιστά σύμφωνο αυτοκτονίας»* (Λιάκουρας, 2007, pp. 53-240).

3.3. Η ανθρωπιστική επέμβαση και ο «πόλεμος κατά του τρόμου».

Είναι αξιοσημείωτο να εξεταστεί από κριτικό πρίσμα, αφενός ποια επίδραση είχαν οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 9/11 στην ανθρωπιστική επέμβαση και αφετέρου, εάν ο πόλεμος κατά του τρόμου μείωσε τις πιθανότητες να χρησιμοποιήσουν τα ισχυρά κράτη τις στρατιωτικές τους δυνάμεις για να σώσουν ξένους ανθρώπους ενθαρρύνοντάς τα να δώσουν προτεραιότητα στο στρατιωτικό πλεονέκτημα έναντι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά θα μπορούσε να δομηθεί σε δύο ξεχωριστούς πυλώνες σκέψης και κριτικής ανάλυσης.

Η πρώτη κριτική ανάλυση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως πιο επιφυλακτική. Από την αυγή του «πολέμου κατά του τρόμου», οι Η.Π.Α. είχαν τοποθετήσει τα δικά τους στρατηγικά και οικονομικά συμφέροντα πάνω από το ενδιαφέρον της παγκόσμιας κοινότητας για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της χώρας. Εμφανίστηκαν δε πιο πρόθυμες να ευθυγραμμιστούν με αυταρχικές κυβερνήσεις όπως του Τατζικιστάν και του Σουδάν, χώρες που στηρίζουν την αντιτρομοκρατική αμερικανική στρατηγική (Ignatieff, 2002, pp. 115-124). Επιπρόσθετα, οι δεσμεύσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ έφεραν τις δυτικές στρατιωτικές δυνάμεις στα όριά τους και κατέστησαν συνάμα τις κυβερνήσεις λιγότερο πρόθυμες να επιβαρύνουν τις δυνάμεις τους με νέες αποστολές ακόμα και αποστολές ανθρωπιστικού χαρακτήρα. Έχει βαρύνουσα σημασία ότι σύμφωνα με αυτή την άποψη, η συμβολή όλων των δυτικών μεγάλων δυνάμεων στις επιχειρήσεις ειρήνης έχει παρουσιάσει ιδίως μετά και τον μακροχρόνιο πόλεμο στο Ιράκ σημαντική μείωση (Bellamy & Williams, 2009). Το ίδιο ανησυχητικός για τους σκεπτικιστές διεθνολόγους είναι και ο φόβος ότι οι Η.Π.Α. και οι σύμμαχοί τους, στην πραγματικότητα, υπονομεύουν τη συναίνεση για ανθρωπιστική επέμβαση κάνοντας καταφανή κατάχρηση των ανθρωπιστικών αρχών στη βάση της αιτιολόγησης της χρήσης βίας από μέρους τους. (Gareth, 2004, pp. 59-81)

Ωστόσο, παρουσιάζεται και μία δεύτερη προσέγγιση, η οποία στον απόηχό της εμφανίζεται περισσότερο αισιόδοξη για το μέλλον της ανθρωπιστικής επέμβασης. Προέρχεται από το βασικό συλλογισμό ότι τα δυτικά κράτη επεμβαίνουν στρατιωτικά σε περιπτώσεις έκτακτης ανθρωπιστικής ανάγκης μόνο εφόσον πειστούν ότι διακυβεύονται πράγματι κρίσιμα ζητήματα ασφαλείας. Για τους αισιόδοξους, η περίπτωση του Αφγανιστάν έδειχνε ότι υπάρχει συχνά ένας κρίσιμος δεσμός μεταξύ των αποκαλούμενων αποτυχημένων κρατών και των τρομοκρατικών και εξτρεμιστικών πυρήνων. Για αυτό το λόγο, προέβλεψαν ότι ο πόλεμος κατά του τρόμου θα παρείχε τα απαραίτητα στρατηγικά συμφέροντα για να κινητοποιήσει την επέμβαση που είναι εύλογη με βάση τόσο τα ανθρώπινα δικαιώματα όσο και ταυτόχρονα την εθνική στρατηγική ασφαλείας. (Chesterman, 2004, pp. 51-64). Η

εμπειρία από τον πόλεμο του Αφγανιστάν μπορεί να θεωρηθεί ότι στηρίζει την αισιόδοξη άποψη, παρόλο που εγείρονται σημαντικά ερωτήματα σχετικά με το αν τα στρατιωτικά μέσα έχουν ρυθμιστεί κατάλληλα για ανθρωπιστικούς σκοπούς μετά την επέμβαση του Οκτωβρίου του 2001 στο Αφγανιστάν (Wheeler & Morris, 2006, pp. 444-463). Ωστόσο, στο σημείο αυτό πρέπει να μνημονευθεί ότι, οι πιο πρόσφατες εμπειρίες σε σχέση με το Ιράκ και το Νταρφούρ υποδηλώνουν όχι μόνο ότι ο πόλεμος κατά του τρόμου έχει καταστρέψει την εύθραυστη συναίνεση για την ανθρωπιστική επέμβαση, αλλά επίσης ότι το πρόβλημα της πολιτικής βούλησης συνεχίζει να ταλανίζει την αποτελεσματική ανθρωπιστική επέμβαση, όπως αυτή που έγινε στη Ρουάντα.

3.4. Η περίπτωση του Αφγανιστάν. Σύγκρουση ανθρωπιστικής και στρατιωτικής επέμβασης που εκπορεύονται από την ίδια δύναμη

Η περίπτωση της επέμβασης στο Αφγανιστάν αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 9/11 είναι αξιοσημείωτη δεδομένου ότι, αν και ήταν μια κοινώς αποδεκτή καθαρά στρατιωτική επέμβαση, ο Bush και το επιτελείο του παρουσίασαν ένα πρόσθετο ανθρωπιστικό επιχείρημα προκειμένου να δικαιολογηθεί και να αποκτήσει νομιμοποιητική βάση η εισβολή. Το επιχείρημα αυτό από τη στιγμή που εμφανίστηκε στις ομιλίες των αμερικανών Αξιωματούχων, γιγαντώθηκε (Cohen, 2002, pp. 23-28). Δια στόματος του ίδιου του Bush ανακοινώθηκε: «...ο καταπιεσμένος λαός του Αφγανιστάν θα γνωρίσει τη γενναιοδωρία της Αμερικής και των συμμάχων της. Καθώς θα χτυπάμε στρατιωτικούς στόχους, θα ρίχνουμε επίσης φαγητό, φάρμακα και προμήθειες στους άνδρες, στις γυναίκες και στα παιδιά του Αφγανιστάν που πεινάνε και υποφέρουν». (Bush, 2002)

Είναι ύψιστης σημασίας να υφίσταται ένας ξεκάθαρος διαχωρισμός σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης των ρόλων και των διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα, μεταξύ ανθρωπιστικών δυνάμεων και στρατιωτικών δυνάμεων, ιδία δε όταν οι δυνάμεις είναι εμπόλεμες. Το οξύμωρο στην περίπτωση του Αφγανιστάν έγκειται στο γεγονός ότι, για τις Η.Π.Α. οι στρατιωτικοί και ανθρωπιστικοί στόχοι παρουσίαζαν σύγκλιση. Οι Η.Π.Α. μάλιστα για να παρουσιάσουν τη στρατιωτική εισβολή και τον πόλεμο κατά της al-Qaeda και των υποστηρικτών Taliban, επεδίωξαν να κερδίσουν όπως είχε διατυπώσει ο Bush τις «καρδιές και τα μυαλά» του λαού του Αφγανιστάν και του ισλαμικού κόσμου κατ' επέκταση. Η επιχειρούμενη δε προσέγγιση, πραγματοποιήθηκε με τη μεταφορά πακέτων με τρόφιμα στο Αφγανιστάν για να καταπολεμηθεί το ενδεχόμενο λιμού. Σύμφωνα με διεθνολόγους η κίνηση αυτή των Η.Π.Α. αποτελούσε ένα έξυπνο τέχνασμα εντυπώσεων για τη διεθνή κοινότητα και μία φαινομενική παρά πραγματική ανθρωπιστική επέμβαση που επεδίωκε να βοηθήσει καταπιεσμένους. (Cohen, 2002, pp. 23-28) Σύμφωνα δε με επίσημα τηρούμενα στοιχεία των Η.Π.Α., έπεσαν με αεροπλάνα 2,5 εκατομμύρια έτοιμα γεύματα σε απομακρυσμένες περιοχές του Αφγανιστάν εντός δύο μηνών. (National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 2004)

Κατά πόσο όμως μια ανθρωπιστική επέμβαση με ρίψη τροφής που συνοδεύεται ταυτόχρονα από βόμβες είναι «ανθρωπιστική»; Μέρος της διεθνούς κοινότητας θεώρησε την ανθρωπιστική επέμβαση στο Αφγανιστάν ειρωνεία δεδομένου ότι θα έπρεπε να εκπορευείται από δυνάμεις αποστασιοποιημένες από τον πόλεμο, ουδέτερες και καθοδηγούμενες από ανθρωπιστικά και μόνο κίνητρα. Στην περίπτωση του Αφγανιστάν συνέβη ακριβώς το αντίθετο· και ένα από τα μεγαλύτερα δεινά πέρα από τις βιαιότητες του πολέμου ήταν το γεγονός ότι διακυβεύτηκε η αξιοπιστία της ανθρωπιστικής επέμβασης (Cohen, 2002, pp. 23-28).

Στο σημείο αυτό είναι δόκιμο να μνημονευθεί ότι, δύο τουλάχιστον επιχειρησιακές επιλογές των Η.Π.Α. υπονόμευσαν τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα που επιχείρησαν να προσδώσουν στον πόλεμο, παρά βέβαια τα όσα μέτρα έλαβαν για την ανακούφιση και προστασία των αμάχων Αφγανών. Η πρώτη εντοπίζεται στην απόφαση των Η.Π.Α. να βασιστούν σε μεγάλο βαθμό στις πληροφορίες που δίδονταν από αφγανικούς κύκλους σχετικά με την αναγνώριση στρατιωτικών στόχων των Taliban (Benini & Moulton, 2004). Η συλλογή πληροφοριών από Αφγανούς, είτε λόγω αδυναμίας είτε περισσότερο λόγω μεθοδευμένης παραπλάνησης, εξέθεσε τις στρατιωτικές δυνάμεις των Η.Π.Α., με αποτέλεσμα να λάβουν χώρα στρατιωτικά χτυπήματα που προκάλεσαν απώλειες αμάχων και παιδιών. Η δεύτερη λανθασμένη επιλογή εντοπίζεται στην άρνηση του Λευκού Οίκου για αποστολή χερσαίων στρατιωτικών δυνάμεων στην (ISAF)² που είχε στόχο την επαναδημιουργία του Αφγανιστάν. Η επαναδημιουργία του Αφγανιστάν παρέμεινε περισσότερο ιδανικός στόχος, παρά έλαβε σάρκα και οστά, δεδομένου ότι το σύνολο των επιχειρησιακών δυνάμεων της ISAF ασχολήθηκε σχεδόν ολόκληρο το 2005 αποκλειστικά με την αντιμετώπιση της εξέγερσης των Taliban. (Benini & Moulton, 2004, pp. 403-422) & (Wheeler N. , 2003, pp. 192-216).

Έχει βαρύνουσα σημασία ότι η σχετική παραμέληση της ανοικοδόμησης του Αφγανιστάν μετά τη στρατιωτική εισβολή των Η.Π.Α. μπορεί να συγκριθεί με παρόμοιες ανθρωπιστικές ενέργειες, από την ποσότητα πόρων που διανεμήθηκαν. Οι Η.Π.Α. δέσμευσαν το 2014 18,4 δισεκατομμύρια αμερικανικά δολάρια για ανθρωπιστικές δαπάνες ανοικοδόμησης και ανάπτυξης στο Ιράκ. Ωστόσο, συγκριτικά μόνο 1,77 δισεκατομμύρια αμερικανικά δολάρια διατέθηκαν για το ανθρωπιστικό εγχείρημα της επαναδημιουργίας του Αφγανιστάν. (National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 2004) & (Wheeler & Morris, 2006, pp. 444-463)

Είκοσι σχεδόν χρόνια μετά την αμερικανική εισβολή στο Αφγανιστάν, η ανθρώπινη ασφάλεια και η προστασία των αμάχων παραμένουν το πιο κρίσιμο πρόβλημα που αντιμετωπίζει για χρόνια η χώρα. Καμία ποσότητα τροφίμων και προμηθειών δεν είναι ικανή να εξαλείψει την ανθρωπιστική κρίση, τη ρημαγμένη χώρα και τις εσωτερικές συγκρούσεις που μαίνονται από εστίες των Taliban. Οι

² Το 2003, το NATO ανέλαβε τη διοίκηση της ISAF που αποτέλεσε την πρώτη αποστολή του NATO έξω από την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική.

επεμβάσεις που ξεκινούν στρατιωτικά και λαμβάνουν τον χαρακτήρα και ανθρωπιστικής επέμβασης μπορούν πολύ εύκολα να εκφυλιστούν σε μακροχρόνιες συγκρούσεις και δράσεις που συγκρούονται με τον χαρακτηρισμό «ανθρωπιστικός».

Το ερώτημα παραμένει: άλλαξε κάτι ριζικά στο Αφγανιστάν 20 χρόνια μετά; Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της αμερικανικής Κεντρικής Διοίκησης Αεροπορίας που δόθηκαν στη δημοσιότητα, 7.423 βόμβες ρίφθηκαν στο Αφγανιστάν μόνο το 2019 με 717 παράπλευρες απώλειες αθώων περισσότερες κατά τριάντα τοις εκατό από την προηγούμενη χρονιά. 7.362 αμερικανικές βόμβες είχαν πέσει το 2018. Ταυτόχρονα δε, οι ετήσιες απώλειες αμάχων λόγω ένοπλων συγκρούσεων που δεν εξαλείφτηκαν, κυμαίνονται σε τριψήφια και τετραψήφια νούμερα κάθε χρονιά από το 2001 μέχρι και το 2020. (AL JAZEERA, 2020).

Δεν χωράει αμφιβολία ότι στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής επέμβασης στο Αφγανιστάν, οι διεθνείς οργανισμοί και οι μη κυβερνητικές ομάδες έδρασαν όσο μπορούσαν ανθρωπιστικά. Από την άλλη όμως οι Η.Π.Α., συμμετείχαν στην επιχειρούμενη προσπάθεια, έχοντας σαφές ενδιαφέρον να αποδείξουν ότι η στρατιωτική εισβολή δεν ήταν ενάντια στον αφγανικό λαό. Η μεγάλη καθυστέρηση της δημιουργίας ενός διεθνούς συνασπισμού ασφαλείας και η περιορισμένη εντολή που δόθηκε τελικά στον (ISAF), κατέδειξαν ότι η πλέον αποδεκτή διεθνής ευθύνη για την αποτροπή της πείνας εξακολουθούσε να μην επεκτείνεται στην προστασία της ανθρώπινης ασφάλειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ενός λαού εντός των εθνικών του συνόρων. (Cohen, 2002, pp. 23-28)

Η περίπτωση του Αφγανιστάν καθίσταται σημαντική στην μελέτη των ανθρωπιστικών επεμβάσεων στην παρούσα διπλωματική διότι, αποδεικνύει το γεγονός ότι οι Η.Π.Α. και οι σύμμαχοί τους το θεώρησαν κρίσιμο να χρησιμοποιηθεί ανθρωπιστική γλώσσα και καθεαυτή η επιβαλλόμενη χρησιμοποίησή της, φανερώνει το βαθμό στον οποίο θεωρείται ως απαραίτητη βάση νομιμοποίησης για στρατιωτική επέμβαση στο μεταψυχροπολεμικό σύστημα.

Καταληκτικά, στο Αφγανιστάν η ανθρωπιστική παρόρμηση κρίνεται λιγότερο σημαντική από έτερες στρατηγικές και πολιτικές ανησυχίες δεδομένου ότι, η προστασία των αμερικανικών δυνάμεων ήταν κρισιμότερη από την ασφάλεια των αμάχων Αφγανών και υπήρχε συνάμα ανεπαρκής πρωτοβουλία για ανοικοδόμηση μετά τη σύγκρουση. Αυτά ακριβώς συνοψίζουν οι Wheeler, Belamy και Morris στις αναλύσεις τους και καταλήγουν να δίνουν αξιοπιστία στη μετριοπαθή και επιφυλακτική στάση σχετικά με τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις και τα παρορμητικά τους κίνητρα μετά την 9/11. (Wheeler & Bellamy, 2013, pp. 704-724) & (Wheeler & Morris, 2006, pp. 444-463)

3.4.1. Ανθρωπιστική επέμβαση στο Αφγανιστάν. Μια διαφορετική προσέγγιση

Μια διαφορετική προσέγγιση από την ανωτέρω, αντιλαμβάνεται τον πόλεμο στο Αφγανιστάν ως «δίκαιο». Καταρχάς, λογίζει τον πόλεμο ως αυτοάμυνα που σκοπό είχε να προστατέψει τις Η.Π.Α. και

τη Δύση από το πέπλο της τρομοκρατικής απειλής μετά την 9/11. Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» όπως εκφράστηκε στο Δόγμα Bush, σημαντικό κρίκο του οποίου αποτελούσε ο πόλεμος στο Αφγανιστάν, ήταν δίκαιος δεδομένου ότι διενεργήθηκε ως τείχος ενάντια στην απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας και του πολέμου που είχε κηρύξει η al-Qaeda στις Η.Π.Α. και στη Δύση γενικότερα. Όπως υποστηρίζει η Elshtain, αυτή η αναδυόμενη παγκόσμια ισλαμιστική απειλή δεν έκανε διάκριση ανάμεσα σε άμαχους και εμπόλεμους (Elshtain, 2003).

Η ανάλυση της Elshtain παρουσιάζει ενδιαφέρον δεδομένου ότι, αντιμετωπίζει τη στρατιωτική εισβολή στο Αφγανιστάν ως δίκαια με ξεκάθαρα προσδιορισμένο στόχο την ανατροπή των Taliban. Ταυτόχρονα, χρησιμοποιεί ως επιχείρημα ότι η εισβολή έχαιρε της υποστήριξης του NATO και άλλων μεγάλων δυνάμεων όπως η Ρωσία και η Κίνα.

Μία τέτοια άποψη όμως μπορεί να θεωρηθεί βαθιά στερεοτυπική δεδομένου ότι, αποδέχεται την άποψη ότι η τρομοκρατία δεν είναι εφικτό να αντιμετωπιστεί με άλλους είδους μέσα εκτός από τη χρήση στρατιωτικής βίας.

3.5. Η περίπτωση του Ιράκ το 2003. Ήταν ανθρωπιστική επέμβαση;

Αποτελεί αξιομνημόνευτο γεγονός ότι, ακόμα και διεθνολόγοι που υπερασπίζονται το απεριορίστο δικαίωμα στην ανθρωπιστική επέμβαση, απορρίπτουν την ανθρωπιστική επιχειρηματολογία στην περίπτωση της εισβολής στο Ιράκ με την κωδική ονομασία (Operation Iraqi Freedom). Η ανθρωπιστική επέμβαση κατά τη δημιουργική της έννοια, επιτρέπεται μόνο λόγω της διάπραξης συγκεκριμένων σοβαρών εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, μαζικών δολοφονιών αθώων πολιτών, γενοκτονιών και ιδιαίτερα βίαιων εθνοκαθάρσεων και όχι εξαιτίας ενός καθεστώτος που χαρακτηρίζεται βίαιο και δικτατορικό. Αλλά και σε αυτή την περίπτωση οι απώλειες στο Ιράκ μάλλον αποδεικνύουν ότι η ανθρωπιστική επέμβαση δεν λειτούργησε. Ο στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ κόστισε τη ζωή σε περισσότερους από 100.000 Ιρακινούς, πολλοί από τους οποίους άμαχοι, ενώ ιρακινές πηγές κάνουν λόγο για περίπου 1.300.000 νεκρούς ιρακινούς. (Hoffman S. , 2011)

Η ανθρωπιστική επέμβαση, έχοντας ως βασικό σκοπό να σώσει πιθανά θύματα σφαγής ή κάποιων άλλων εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, προσπαθεί κανονικά να ανακόψει την ασκούμενη βία και η συστηματική βία και καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ο παράγοντας που πρέπει να θεωρείται ως καθοριστικός στην εκτίμηση περί ανθρωπιστικής επέμβασης (Nardin, 2005, pp. 21-26). Η περίπτωση του Ιράκ ωστόσο, καταδεικνύει με τον πλέον εμφαντικό τρόπο ότι δεν προκάλεσε περισσότερο καλό σε σχέση με τα δεινά του δικτατορικού καθεστώτος του Saddam (Nardin, 2005, pp. 21-26). Η ανθρωπιστική επέμβαση θα μπορούσε να δικαιολογηθεί έστω και εκ του τελικού αποτελέσματος αν λύτρωνε ουσιαστικά από τις βιαιότητες και την ανθρωποθυσία τον πληθυσμό, κάτι το οποίο δεν συνέβη στο Ιράκ δεκαεπτά χρόνια μετά.

Η περίπτωση του Ιράκ επέφερε πλήγμα στο πρότυπο ανθρωπιστικής επέμβασης με στρατιωτική δράση και επιπλέον επέφερε ισχυρό πλήγμα στις Η.Π.Α. και στο Ηνωμένο Βασίλειο ως φορείς του προτύπου, αποδυναμώνοντας την έκταση κατά την οποία ήταν ικανές να πείσουν τη Διεθνή Κοινότητα να συμφωνήσει μελλοντικά σε ανάληψη ανθρωπιστικής δράσης (Wheeler & Morris, 2006, pp. 444-463). Αυτό αποδείχθηκε εξάλλου λίγο καιρό μετά στην περίπτωση του Νταρφούρ, στην οποία ήταν εξαιρετικά δύσκολο να ζητηθεί η στρατιωτική δράση λόγω της κατάστασης στο Ιράκ, η οποία δεν κατόρθωσε να εκπληρώσει τις παρατιθέμενες επιδιώξεις για ανθρωπιστική επέμβαση (Roth, 2004).

3.6. Η περίπτωση του Νταρφούρ ως πρώτο παράδειγμα της καταστροφής της ανθρωπιστικής επέμβασης που επέφερε το Ιράκ

Στις περιπτώσεις του Αφγανιστάν και του Ιράκ, πραγματοποιήθηκε κατάχρηση των ανθρωπιστικών ισχυρισμών, με αποτέλεσμα πολλές κυβερνήσεις, ιδιαίτερα των χωρών του Κινήματος των Αδεσμεύτων να αντιδράσουν και να μην συμφωνήσουν να θυσιάσουν πόρους και στρατεύματα για να εμποδίσουν τις βιαιότητες στο Νταρφούρ. Η απροθυμία αυτή πήγαζε από τις κατάφωρες στρατιωτικές καταχρήσεις που παρατηρήθηκαν στον «πόλεμο κατά του τρόμου» όπως περιγράφηκε ανωτέρω.

Την περίοδο 2003-2004, η κυβέρνηση του Σουδάν και οι πολιτοφυλακές της «janjaweed» ξεκίνησαν αυτό που τα Η.Ε. αποκάλεσαν ως «βασίλειο του τρόμου» στο Νταρφούρ. Υπολογίζεται ότι περίπου 250.000 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους σε αυτή την αφρικανική σύγκρουση και περισσότεροι από 2.000.000 αναγκάστηκαν να εκτοπιστούν από την περιοχή που διαβιούσαν. Η αντίδραση της Διεθνούς Κοινότητας τα επόμενα χρόνια περιορίστηκε αποκλειστικά σε μικρή σε χρήματα και σε ανθρώπινο δυναμικό αποστολή στην αφρικανική Ένωση (AU), η οποία δεν ήταν αποτελεσματική φυσικά για να σταματήσει την ανθρωποθυσία. Περί το 2007 έλαβε χώρα εξίσου αναποτελεσματικά επιχείρηση συνεργασίας των ΗΕ με την AU (UNAMID). Είναι άξιο μνείας ότι, η ιδέα της στρατιωτικής επέμβασης στο Νταρφούρ από χώρες της Δύσης συνάντησε την αντίθεση άλλων μεγάλων δυνάμεων όπως της Ρωσίας, Κίνας και των χωρών του Κινήματος των Αδεσμεύτων, διότι πολλά κράτη ήθελαν να επαναβεβαιώσουν μετά την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ την ιδέα της κρατικής κυριαρχίας και ήταν περισσότερο σκεπτικιστικά σε ενέργειες που την παραβίαζαν. (Kurth, 2006, pp. 87-101) & (Bellamy, 2015, pp. 15-43) Η βία και το αιματοκύλισμα συνεχίστηκε για πολλά χρόνια στο Νταρφούρ. Ωστόσο, σε αντίθεση με τις μεγάλες δυνάμεις, τα ΗΕ, τα διεθνή μέσα ενημέρωσης, οι ΜΚΟ και οι περιφερειακοί οργανισμοί προσπάθησαν όλοι να αναδείξουν τα δεινά στο Νταρφούρ. Καθ' όλη τη διάρκεια του 2006 συγκεκριμένα, διεθνείς προσωπικότητες παρακίνησαν πλήθος ανθρώπων να διαδηλώσουν απαιτώντας μεγαλύτερη δράση στο Νταρφούρ. Η ιστορία της σύγκρουσης στο Νταρφούρ από το 2003 οπότε και ξεκίνησε, καταδεικνύει περίτρανα μια εντυπωσιακή αντίθεση μεταξύ της μαζικής διεθνούς

δημοσιότητας κατά μίας διενεργούμενης γενοκτονίας και από την άλλη μεριά της διστακτικής, δειλής και διφορούμενης δράσης εκ μέρους του ΣΑ του ΟΗΕ και των δυτικών κρατών (Hehir, 2008, pp. 65-68).

Η αρχή της ευθύνης προστασίας (R2P) που συντάχθηκε από την (ICISS) το 2001, υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ στη Σύνοδο Κορυφής του 2005 και ενώ οι βιαιότητες στο Νταρφούρ βρίσκονταν σε εξέλιξη. Σύμφωνα με τα βασικά κριτήρια αυτής τα κράτη έχουν την πρωταρχική ευθύνη για την προστασία της ασφάλειας των πολιτών τους και στην περίπτωση που κρίνονται ως ανίκανα ή/και απρόθυμα ή όταν τρομοκρατούν τα ίδια και βιαιοπραγούν σε βάρος μειονοτήτων και εν γένει αθώων, η αρχή της μη επέμβασης του Διεθνούς Δικαίου υπαναχωρεί απέναντι στη διεθνή ευθύνη προστασίας. (ICISS, 2001). Η έκθεση διευρύνει την ευθύνη για αντίδραση σε ανθρωπιστικές κρίσεις, αλλά και την ευθύνη για την πρόληψη τέτοιων κρίσεων και την ευθύνη για ανασυγκρότηση αποτυχημένων ή τυραννικών κρατών. Ωστόσο, η συμφωνία στα κριτήρια δεν εγγυάται τη συμφωνία για δράση σε πραγματικές καταστάσεις όπως κατέδειξε η περίπτωση του Νταρφούρ, δεδομένου ότι οι διπλωμάτες και νομικοί χρησιμοποίησαν τα κριτήρια για να θέσουν πειστικά επιχειρήματα τόσο υπέρ όσο όμως και κατά της επέμβασης (Bellamy, 2005, pp. 31-54) και τα μέλη του ΣΑ διαφώνησαν σχετικά με το αν η Σουδανική κυβέρνηση είχε αποδειχθεί ανίκανη και απρόθυμη να προστατέψει το λαό της.

4. Συμπεράσματα

Εν όψει όλων των ανωτέρω εκτεθέντων, καταδεικνύεται με τον πλέον εμφατικό τρόπο ότι, μεταξύ της ανάδυσης της **ισλαμιστικής τρομοκρατίας**, των **στρατιωτικών επεμβάσεων** μετά την 9/11 ως αιτιολόγηση του «πολέμου κατά του τρόμου» και των **ανθρωπιστικών επεμβάσεων**, προκύπτει **μία συσχέτιση (correlation) παραγόντων και μεταβλητών**. Η **ανάδυση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας** ως **ανεξάρτητης μεταβλητής**, οδήγησε με τον πιο βίαιο τρόπο στο χτύπημα της 9/11 δεδομένου ότι, al-Qaeda που εγγενώς συνιστούσε ένα δυναμικό, αυτοδιαιωριζόμενο και ταχέως προσαρμοζόμενο στις εξελίξεις δίκτυο, κατόρθωσε με περίτεχνη στρατηγική να αγκαλιάσει την τέχνη του πολέμου και να κατακτήσει ευρύτατο φάσμα υποστήριξης. Το **τρομοκρατικό χτύπημα** ταυτόχρονα που εξαπολύθηκε, **πυροδότησε μία σειρά διεθνών εξελίξεων** και **σηματοδότησε** την απαρχή δράσεων που συνοψίζονται και εμπεριέχονται στον **«πόλεμο κατά της τρομοκρατίας»** και στο **Δόγμα Bush** ως **εξαρτημένες μεταβλητές**. Ταυτόχρονα, οι αμερικανικές κυρίως ενέργειες στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ και περισσότερο η αδράνεια που επεδείχθη στην αποκατάσταση και ανοικοδόμηση, επέφερε πλήγμα κυρίως στις Η.Π.Α. και στο Ηνωμένο Βασίλειο ως φορείς του προτύπου ανθρωπιστικής επέμβασης.

Η ανάλυση της **ισλαμιστικής τρομοκρατίας** κατέστησε εμφανές ότι, λόγω της **δυναμικότητας** του φαινομένου **απαιτείται συνεχής έρευνα** σχετικά με το κατά πόσο οι **ριζοσπαστικές πολιτικο-θρησκευτικές πεποιθήσεις** ωθούν τελικά σε **βίαιη εξτρεμιστική δράση** ή/και **χρησιμοποιούνται ως εκλογίκευση και αιτιολόγηση βίαιων τρομοκρατικών πράξεων** και επιθέσεων αυτοκτονίας που λαμβάνουν χώρα μέχρι και σήμερα. **Αυτό που διαφαίνεται για το μέλλον είναι ότι σίγουρα η στρατιωτική αντιμετώπιση της τρομοκρατίας δεν είναι συνετή επιλογή.**

Η **ιδέα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων**, αν και δεν προβλέπεται από το γράμμα του νόμου στο Διεθνές Δίκαιο, παρά μόνο με δημιουργική ερμηνεία, λόγω των ιδανικών που υπηρετούν **δεν** θα έπρεπε σε καμία περίπτωση **να χρησιμοποιηθεί ως δικαιολογία για στρατιωτικές επεμβάσεις** που εξυπηρετούν διαφορετικά συμφέροντα, όποια και αν είναι αυτά. Η κυριαρχία της ανθρωπιστικής επέμβασης ως ζήτημα μετά την 9/11, τόσο μεταξύ των ακαδημαϊκών όσο και στη διεθνή πολιτική, δέχθηκε πλήγμα λόγω της έναρξης του πολέμου κατά της τρομοκρατίας, η οποία επισκίασε σίγουρα όλα τα άλλα διεθνή ζητήματα. Η ρητορική του ανθρωπισμού ήταν εμφανής στις επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, πλην όμως τα αποτελέσματα ήταν μάλλον αντίθετα με τις φαινομενικές επιδιώξεις.

Εν όψει της ανάλυσης σε δύο τελείως διαφορετικές περιπτώσεις, των στρατιωτικών δράσεων «ανακούφισης» του Ιράκ και της υπέρμετρης αδράνειας των βιαιοτήτων στο Νταρφούρ, διακριβώνεται ότι ο ανθρωπιστικός λόγος και ειδικότερα η ευθύνη προστασίας χρησιμοποιήθηκαν αμφοτέρωθεν. **Το**

ζήτημα όμως δεν είναι στην τελική η ρητορική του ανθρωπισμού, αλλά η συμπίεση ρητορικής και πράξεων. Η υιοθέτηση του ανθρωπιστικού λόγου στη Δύση, η οποία ήταν τόσο καλά τεκμηριωμένη και προβεβλημένη, δεν έχει εκδηλωθεί στην ουσία ποτέ ως «ανακούφιση», παρά μόνο ως ρητορική λογική για στρατιωτική επέμβαση στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ και φυσικά αγνόηση του Νταρφούρ. Συμπεραίνεται ότι, τα κράτη μπορεί να κάνουν κατάχρηση της ανθρωπιστικής επιχειρηματολογίας στην αιτιολόγηση της χρήσης βίας, ενώ ανταποκρίνονται μόνο επιλεκτικά σε ανθρωπιστικές κρίσεις σε στρατηγικά σημαντικές περιοχές. Παρόλα αυτά, η ευθύνη προστασίας υπόσχεται να επαναπροσδιορίσει τον τρόπο που αντιμετωπίζονται μαζικές αγριότητες και γενοκτονίες.

Βιβλιογραφία ξενόγλωσση

➤ Βιβλία & Επιστημονικά άρθρα από περιοδικά

Armstrong, D. J. (1993). *Revolution and world order: The revolutionary state in international society*. London: Oxford: Clarendon Press.

Bartholet, J. (2001, October 22). Method to the Madness. *Newsweek* , pp. 62-67.

Bayat, A. (2013). *Post-Islamism. The changing Faces of Political Islam*. Oxford: Oxford University Press.

Bellamy, A. (2005, September). Responsibility to Protect or Trojan Horse? The crisis in Darfur and Humanitarian Intervention After Iraq. *Ethics and International Affairs* , 19 (2), pp. 31-54.

Bellamy, A. (2015, May). The Changing Face of Humanitarian Intervention. *Humanitarian Intervention: Contemporary Normative and Legal Debates* , 15 (1), pp. 15-43.

Bellamy, A., & Williams, P. (2009, January 1). The West and Contemporary Peace Operations. *Journal of Peace Research* , 49 (1), pp. 39-57.

Benini, A., & Moulton, L. (2004, July 1). Civilian Victims in an Asymmetrical Conflict: Operation Enduring Freedom, Afghanistan. *Journal of Peace Research* , 41 (4), pp. 403-422.

Byrd, D. (2010, March 09). A Review of: "Richard English. Terrorism: How to Respond.". *Terrorism and Political Violence* , 22 (10), pp. 322-324.

Cassese, A. (2012). *Διεθνές Δίκαιο*. (Φ. Παπαρτζή, Επιμ., & Γ. Σαριδάκης, Μεταφρ.) Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Chesterman, S. (2004, December). Occupation as Liberation: International Humanitarian Law and Regime Change. *Ethics and International Affairs* , 18 (3), pp. 51-64.

Chomsky, N. (2003). *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*. New York: Henry Holt & Company.

Cohen, R. (2002, June 1). Afghanistan and the challenges of humanitarian action in time of war. *Forced Migration Review. September 11th, has anything changed?* , pp. 23-28.

Cooley, J. K. (2002). *Unholy Wars, Afghanistan, America and International Terrorism* (2nd Edition εκδ.). London: Pluto Press.

Copeland, T. (2001). "Is the New Terrorism Really New? An Analysis of the New Paradigm for Terrorism". *Journal Of Conflict Studies* , 21 (2), pp. 7-27.

Crawford, N. C. (2005). The Justice of Preemption and Preventive War Doctrines. Στο M. Evans, *Just War Theory: A Reappraisal* (pp. 25-49). Edinburgh: Edinburgh University Press.

Crenshaw, M. (2008). The Debate over New vs Old Terrorism. Στο Κ. Ibrahim, W. McCormack, & S. E. Reynolds, *Values and Violence: Intangible Aspects of Terrorism* (Τόμ. 4, pp. 117-136). Dordrecht: Springer Netherlands.

Creswell, J. W., & Creswell, D. (2019). *Σχεδιασμός Έρευνας. Προσεγγίσεις Ποιοτικών, Ποσοτικών και Μεικτών Μεθόδων*. (5η εκδ.). (Η. Σαντουρίδης, Τ. Παγγέ, Επιμ., & Φ. Βενετσάνου, Μεταφρ.) Αθήνα: Εκδόσεις ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ.

Cronin, A. K. (2002/2003). Behind the Curve: Globalization and International Terrorism. *JOURNAL ARTICLE - Quarterly Journal: International Security* , 27 (3), pp. 30-58.

CRS Report for Congress. European Approaches to Homeland Security and Counterterrorism. (2006). *European Approaches to Homeland Security and Counterterrorism*. European Union. Foreign Affairs, Defense, and Trade Division. Congressional Research Service. The Library of Congress.

Department.of.Homeland.Security. (2014). *The Islamic State of Iraq and the Levant: Branding, Leadership Culture and Lethal Attraction*. Report to the Office of University Programs, Science and Technology Directorate, U.S. Maryland U.S.: National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism.

Dixon, M. (2013). *Textbook on International Law* (Seventh Edition εκδ.). Oxford: Oxford University Press.

Duderija, A. (2007, December). Islamic Groups and Their Worldviews: The case of Progressive Muslims and Neo-Traditional Salafis. *Arab Law Quarterly* , 21 (4), pp. 341-363.

Duffield, M. (2001). *Global Governance and the New Wars. The Merging of Development and Security*. London: Zed Press.

Elshtain, J. B. (2003). *Just War Against Terror: The Burden of American Power in a Violent World*. New York: Basic Books.

Fiala, A. (2007, December). The Bush Doctrine, Democratization, and Humanitarian Intervention: A Just War Critique. *Theoria: A Journal of Social and Political Theory* , pp. 28-47.

Field, A. (2009, Μάιος 1). "The New Terrorism" : Revolution or Evolution? *Political Studies Review* , 7 (2), pp. 195-207.

Fisher, A. (2015). How Jihadist Networks Maintain a Persistent Online Presence. *Perspectives on Terrorism* , 9 (3), pp. 3-20.

Gareth, E. (2004, June 27). When Is It Right to Fight. *Survival. Can Iraq be Sfaed?* , 46 (3), pp. 59-81.

Geertz, G. (2005, February 16). Shifting Aims, Moving Targets: On the Anthropology of Religion. *The Journal of the Royal Anthropological Intsitute* , pp. 1-15.

Giplin, R. (2001). *Global Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press.

- Gunaratna, R. (2002). *Inside AL QAEDA. Global Network of Terror*. London: Columbia University Press.
- Haroro, I. J. (2016, June 13). An analysis of Islamic State's Dabiq magazine. *Australian Journal of Political Science* , 51 (3), pp. 458-477.
- Hehir, A. (2008). *Humanitarian Intervention after Kosovo. Iraq, Darfur and the Record of Global Civil Society*. Hampshire: Pelgrave Mcmillan.
- Heywood, A. (2011). *Διεθνείς Σχέσεις & Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*. (Χ. Φραγκονικολόπουλος, Φ. Προέδρου, Επιμ., Χ. Φραγκονικολόπουλος, & Φ. Προέδρου, Μεταφρ.) Αθήνα: Εκδόσεις για την ελληνική ΚΡΙΤΙΚΗ.
- Hirst, P., & Thompson, G. (1999). *Globalization in Question*. Cambridge: Cambridge Polity Press.
- Hoffman, A., & Schweitzer, Y. (2015). Cyber Jihad in the service of the Islamic State. *Strategic Assessment* , 18 (1), pp. 71-81.
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism. Revised and Enlarged Edition*. New York: Columbia University Press.
- Hoffman, S. (2011). *Chaos and Violence. What Globalization, Failed States, and Terrorism Mean for U.S. Foreign Policy*. (Σ. Νταλής, Επιμ., & Ε. Μπαρτζινόπουλος, Μεταφρ.) Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ.
- Honderich, T. (2003). *After the Terror*. Endinburg U.K: Endinburgh University Press.
- Honderich, T. (2006). *Οι Πόλεμοι της Τρομοκρατίας. Οι αμφιλεγόμενες πολιτικές των Δυτικών Δημοκρατιών. Humanity, Terrorism, Terrorist War*. (Κ. Κοκκορόγιαννης, Επιμ., & Μ. Χωρεάνθη, Μεταφρ.) Ηνωμένο Βασίλειο: Εκδόσεις Ιωλκός.
- Huntington, S. (2004, May). Al-Qaeda: a blueprint for international terrorism in the twenty-first century? *Defence Studies* , pp. 229-255.
- ICISS. (2001). *The Responsibility to Protect*. Ottawa, Canada: International Development Research Centre 2001.
- Ignatieff, M. (2002, December 8). Intervention and State Failure. *Dissent* , 1 (49), pp. 115-124.
- Ignatieff, M. (2005). *The Lesser Evil: Political Ethics in an Age of Terror*. United States: Princeton University Press.
- Ingram, H. J. (2016). *Deciphering the siren call of militant Islamist Propaganda*. International Centre for Counter - Terrorism (ICCT0).
- International Institute for Counter-Terrorism. Claire Wiskind, (Research Assistant, ICT). (2016). *LONE WOLF TERRORISM AND OPEN SOURCE JIHAD: An explanation and assesment*. International Institute for Counter-Terrorism.

- Jacobson, M. (2010, March 09). Terrorist Financing and the Internet. *Studies in Conflict & Terrorism* , pp. 353-363.
- Jamison, M. (2011, April). 16 - Humanitarian intervention since 1990 and 'liberal interventionism'. *Publisher: Cambridge University Press* , pp. 365-380.
- Jervis, R. (2003, Fall). Understanding the Bush Doctrine. *Political Science Quarterly* , 118 (3), pp. 365-388.
- Jervis, R. (2005, Fall). Why the Bush Doctrine Cannot be Sustained. *Political Science Quarterly* , 120 (3), pp. 351-377.
- Kepel, G. (1992). *Η επιστροφή του Θεού. Ισλαμικά, χριστιανικά, εβραϊκά κινήματα στην επανάκτηση του κόσμου. LA REVANCHE DE DIEU.* (Ε. Χατζηγευστρατίου, Επιμ., & Γ. Φασουλάκης, Μεταφρ.) Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνης.
- Kepel, G. (2001). *TZIXANT. Ο ιερός πόλεμος. (JIHAD, EXPANSION ET DECLIN DE L' ISLAMISME).* (Ε. ΤΣΕΡΕΖΟΛΕ, Μεταφρ.) Παρίσι: ΕΚΔΟΤΗΣ: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ.
- Khelghat-Doost, H., Prakash, P., & Jegatesen, G. *Islamic Supra-Nationalism vs. Westphalian Sovereignty: The Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran.* Singapore: Department of Political Science, National University of Singapore (NUS).
- Kiras, J. D. (2013). Διεθνή Ζητήματα. Τρομοκρατία και Παγκοσμιοποίηση. Στο J. Baylis, S. Smith, P. Owens, J. Breuilly, I. Clark, M. Cox, και συν., J. Baylis, S. Smith, & P. Owens (Επιμ.), *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής.* (Ε. Ψευτελή, & Ε. Κοτσουφού, Μεταφρ., 5η Έκδοση εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ για την ελληνική.
- Krasner, S. D. (1999). *Sovereignty. Organized Hypocrisy.* New Jersey: Princeton University Press.
- Kurth, J. (2006). Humanitarian Intervention After Iraq: Legal Ideals vs. Military Realities. *Orbis A Journal of World Affairs* , pp. 87-101.
- Lang, A. (2005). Punitive Intervention: Enforcing Justice or Generating Conflict?., Στο M. Evans, *Just War Theory: A Reappraisal* (pp. 50-70). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Lewis, B. (1990, September). Roots of Muslim Rage. *The Atlantic Monthly* , 266 (3), pp. 47-60.
- Lia, B. (2008). *Architect of Global Jihad: The Life of Al-Qaeda Strategist Abu Mus'ab Al-Suri* (1st Edition εκδ.). New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press.
- Mahmood, M. (2005). *Good Muslim, Bad Muslim, America, The Vold War, and the Roots of Terror.* New York: Three Leaves Press.
- Marlatt, G. E. (2013-2019). *Lone Wolf Terrorism. A brief bibliography.* Homeland Security Digital Library.
- Masoud Zackie, M. (2013, Spring). An Analysis of Abu Mus'ab al-Suri's "Call to Global Islamic Resistance. *Journal of Stretegic Security* , 6 (1), pp. 1-18.

- McDonald, K. (2018). *Radicalization* (Έκδοση 1η εκδ.). Polity Press.
- Monten, J. (2005, Spring). The Roots of the Bush Doctrine: Power, Nationalism, and Democracy Promotion in U.s. Strategy. *International Security* , 29 (4), pp. 112-156.
- Munson, Z. (2002). *ISLAMIC MOBILIZATION: Social Movement Theory and the Egyptian Muslim Brotherhood*. Cambridge: Harvard University.
- Mustafa, M., & Ayman, T. Y. (2013, June). The Interaction of Political Islam with Democracy: The Political Platform of the Muslim Brotherhood in Egypt as a Case Study. *International Journal of Humanities and Social Science* , 3 (11), pp. 67-81.
- Nardin, T. (2005, July 13). Humanitarian Imperialism: Response to Ending Tyranny in Iraq. *Ethics and International Affairs* , 19 (2), pp. 21-26.
- National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. (2004). *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*. New York: Norton & Co.
- Neumann, P. R. (2016). *Οι Νέοι Τζιχαντιστές. Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας*. (Κ. Λάμψα, Ο. Παπακώστα, Επιμ., & Π. Δηράνη, Μεταφρ.) Αθήνα: Εκδόσεις Διάμετρος.
- Pantucci, R. (2011). *A Typology of Lone Wolves Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists*. London: The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence.
- Pape, R. (2005). *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*. New York: Random House.
- Primoratz, I. (2002, June 2002). Michael Walzer's Just War Theory: Some Issues of Responsibility. *Ethical Theory and Moral Practice* , 5 (2), pp. 221-243.
- Rabasa, A., Chalk, P., Cragin, K., Daly, S. A., Gregg, H. S., Karasik, T. W., και συν. (2006). *Beyond al-Qaeda Part 1 "The Global Jihadist Movement" Prepared for the United States Air Force*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Ramsbotham, O. (1997). Humanitarian intervention 1990–5: a need to reconceptualize? *Review of International Studies* (23), pp. 445-468.
- Ramsey, P. (2002). *The Just War. Force and Political Responsibility*. Maryland: Lanham MD, Rowman & Littlefield.
- Rassler, D. (2009, June). Al-Qa`ida's Pakistan Strategy. *Combating Terrorism Center at West Point. CTC Sentinel* . , 2 (6), pp. 1-24.
- Reinbold, J. (2010, April 28). Radical Islam and Human Rights Values: A Religious - Minded Critique of Secular Liberty Equality and Brotherhood. *Journal of the American Academy of Religion* . , pp. 449-476.
- Reisman, W. (1985). Criteria for the Lawful Use of Force in International Law. *Yale Journal of International Law* , 10 (2), pp. 279-285.

- Roth, K. (2004). *War in Iraq: Not a Humanitarian Intervention*. Human Right Watch.
- Sageman, M. (2004). *Understanding Terror Networks*. Philadelphia: University Of Pennsylvania Press.
- Schildkraut, R. (2007, July 01). Where There Are Good Arms, There Must Be Good Laws: An Empirical Assessment of Customary International Law regarding Preemptive force. *Minnesota Journal of International Law* , 16, pp. 193-232.
- Seib, P. (2008, May). al-Qaeda Media Machine. *Military Review* , 3 (88), pp. 74-80.
- Singer, M., & Wildavsky, A. (1993). *The Real World Order: Zones of Peace I, Zones of Turmoil*. New Jersey: Chatam House Publishers .
- START Report. (2014). *The Islamic State of Iraq and Levant: Branding Leadership Culture and Lethal Attraction*. Baltimore: National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism, A Department of Homeland Security Science and Technology Center of Excellence.
- Teson, F. (2003). The Liberal Case for Humanitarian Intervention. Στο R. Keohane, & J. Holzgrefe, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas* (pp. 93-129). Cambridge: Cambridge University Press.
- the Change Intsitute. (2008). *Studies into violent radicalisation; Lot 2. The beliefs ideologies and narratives*. London: A study carried out by the Change Institute for the European Commission.
- Torres Soriano, M. R. (2010, December 17). The Road to Media Jihad: The Propaganda Actions of Al Qaeda in the Islamic Maghreb. *Terrorism and Political Violence* , 23 (1), pp. 72-88.
- Veilleux-Lepage, Y. (2016). Retweeting the Caliphate: The Role of Soft-Sympathizers in the Islamic State's Social Media Strategy. *Turkish Journal of Security Studies* , 18 (1), pp. 53-69.
- Weimann, G. (2007). Terror on the Internet. The New Arena, the New Challenges. *International Journal of Public Opinion Research* , 19 (3), pp. 391-393.
- Weimann, G. (2015). *Terrorism in Cyberspace: The Next Generation*. Columbia University Press.
- Wheeler, N. (2003). Humanitarian Intervention after 9/11. Στο A. Lang, *Just Intervention* (pp. 192-216). Washington DC: Georgetown University Press.
- Wheeler, N. J., & Bellamy, A. J. (2013). Η ανθρωπιστική Επέμβαση στην Παγκόσμια Πολιτική. Στο J. Baylis, S. Smith, P. Owens, J. Breuilly, I. Clark, M. Cox, και συν., *Η παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής* (pp. 704-724). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ.
- Wheeler, N. (2000). *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Wheeler, N., & Morris, J. (2006). Justifying the Iraq war as a humanitarian intervention: the cure is worse than the disease. Στο R. Thakur, & W. Sidhu, *The Iraq crisis and world order: structural and normative challenges* (pp. 444-463). Tokyo: United Nations University Press.

Winter, C. (2015). *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*. Quilliam Foundation Counter Extremism Think Tank.

Βιβλιογραφία ελληνική

➤ Βιβλία - Συγγράμματα

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). *Πως γίνεται μία επιστημονική εργασία. Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. (2η εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Καιρίδης, Δ. (2008). *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση. Ο Μπους, η Τρομοκρατία, το Ιράκ και το Ισλάμ*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης.

Λιάκουρας, Π. (2008). Η Βία και η Άμυνα στο Διεθνές Δίκαιο. Μια Επανεκτίμηση. Στο Π. Λιάκουρας, Θ. Κουλουμπής, Ι. Ιατρίδης, Ι. Στριμπής, Κ. Μπότσιου, Κ. Υφαντής, και συν., Δ. Τριανταφύλλου, Κ. Υφαντής, & Ε. Χατζηβασιλείου (Επιμ.), *ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ. Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις* (pp. 248-293). Αθήνα: Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ Αθήνα.

Λιάκουρας, Π. (2007). *ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΠΟ ΤΗ ΖΥΡΙΧΗ ΣΤΗ ΛΟΥΚΕΡΝΗ. Σε Αναζήτηση Ομοσπονδιακής Επίλυσης*. (Α. Σαλίμπα, Επιμ.) Αθήνα: Εκδόσεις "Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ".

Μπόση, Μ. (2004). *Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία. Ελλάδα και Διεθνές Περιβάλλον*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας.

Μπόση, Μ. (1996). *Ελλάδα & Τρομοκρατία. Εθνικές και Διεθνείς Διαστάσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Ε.Ε.

Μπόση, Μ. (2014). *Η Διεθνής Ασφάλεια στον Μεταψυχροπολεμικό Κόσμο. Οι Αραβικές Εξεγέρσεις και η περίπτωση της Συρίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Μπόση, Μ. (2000). *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*. Αθήνα: Εκδόσεις ΤΡΑΥΛΟΣ.

Ρούκουνας, Ε. (2019). *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο* (Έκδοση 3η εκδ.). (Χ. Συμεωνίδου, Επιμ.) Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ.

➤ Ιστοσελίδες - Διαδικτυακοί τόποι - Ηλεκτρονικές πηγές

AL JAZEERA. (2020, January 29). *aljazeera.com*. Ανάκτηση November 06, 2020, από record-7423-us-bombs-dropped-in-afghanistan-in-2019-report: <https://www.aljazeera.com/news/2020/1/29/record-7423-us-bombs-dropped-in-afghanistan-in-2019-report>

Annan, K. (2003, September 23). *THE SECRETARY-GENERAL ADDRESS TO THE GENERAL ASSEMBLY New York, 23 September 2003*. Ανάκτηση November 16, 2020, από www.un.org: <https://www.un.org/webcast/ga/58/statements/sg2eng030923.htm>

Bouzar, D. (2016, March 25). *scientificamerican.com*. Ανάκτηση April 15, 2020, από Rescue Mission: Freeing Young Recruits from the Grip of ISIS: <https://www.scientificamerican.com/article/rescue-mission-freeing-young-recruits-from-the-grip-of-isis/>

Brean, J. (2015, September 10). *nationalpost.com*. Ανάκτηση October 22, 2020, από 'ISIL has gone Hollywood': Videos using cinematic effects, becoming more violent in bid to up the ante: <https://nationalpost.com/news/world/isil-has-gone-hollywood-videos-using-cinematic-effects-becoming-more-violent-in-bid-to-constantly-up-the-ante>

Bush, G. (2002, October 11). *c-span.org*. Ανάκτηση November 20, 2020, από humanitarian-aid-afghanistan: <https://www.c-span.org/video/?173177-1/humanitarian-aid-afghanistan>

Corera, G. (2008, January 16). <http://news.bbc.co.uk/>. Ανάκτηση October 12, 2020, από The world's most wanted cyber-jihadist: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7191248.stm>

Cruickshank, P., & Hage Ali, M. (2007). *Abu-Musab-Al-Suri-Architect-of-the-New-Al-Qaeda.pdf*, Studies in Conflict and Terrorism. Routledge Taylor and Francis Group. Ανάκτηση September 29, 2020, από www.lawandsecurity.org: <https://www.lawandsecurity.org/wp-content/uploads/2016/09/Abu-Musab-Al-Suri-Architect-of-the-New-Al-Qaeda.pdf>

Kagan, R. (2004, January 24). *www.nytimes.com*. Ανάκτηση November 04, 2020, από A Tougher War For the U.S. Is One Of Legitimacy: <https://www.nytimes.com/2004/01/24/books/a-tougher-war-for-the-us-is-one-of-legitimacy.html>

Kristol, I. (2003, August 25). *washingtonexaminer.com*. Ανάκτηση October 17, 2020, από The Neoconservative Persuasion: <https://www.washingtonexaminer.com/weekly-standard/the-neoconservative-persuasion>

Marks, P. (2014, June 25). *New Scientist "newscientist.org"*. Ανάκτηση April 01, 2020, από How ISIS is winning the online war for Iraq: <https://www.newscientist.com/article/dn25788-how-isis-is-winning-the-online-war-for-iraq/>

McGlinchey, S. (2009, September 09). *www.e-ir.info*. Ανάκτηση November 16, 2020, από 2009/09/09/international-law-and-the-bush-doctrine: <https://www.e-ir.info/2009/09/09/international-law-and-the-bush-doctrine/>

Mearsheimer, J., & Walt, S. (2009, November 2009). *foreignpolicy.com*. Ανάκτηση November 09, 2020, από an-unnecessary-war-: <https://foreignpolicy.com/2009/11/03/an-unnecessary-war-2/>

www.september11news.com/PresidentBush. (2009, January 15). *september11news.com/PresidentBush*. Ανάκτηση November 11, 2020, από [september11news.com/PresidentBush](http://www.september11news.com/PresidentBush): http://www.september11news.com/PresidentBush.htm?__cf_chl_captcha_tk__=6d412f9719cead2d7836b451aa9034f66aa30e84-1605262114-0-AQL3bs_mYh8dhlJtn_KsjRBD00mX39Js7BH9fseZWO1pBz2YS0njMLTVcDs0KwIwdJszMIPI2pstkGBzodq1uoaCfKyqEpNy4b3HIpSQE8OzyOuD66p6_DXgeJbuiUqzBS

Office of the Director of National Intelligence,. (2006, April). *fas.org*. Ανάκτηση October 03, 2020, από Declassified Key Judgments of the National Intelligence Estimate "Trends in Global Terrorism: Implications for the United States" dated April 2006 : <https://fas.org/irp/dni/trends.pdf>

Rothenberger, L., Muller, K., & Elmezeny, A. (2016, June 21). *Taylor & Francis Online*. Ανάκτηση April 04, 2020, από The Discursive Construction of Terrorist Group Identity. *Terrorism and Political Violence*: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546553.2016.1180288>

Roy, O. (2017, April 13). "Who are the new Jihadists". Ανάκτηση October 09, 2020, από <https://www.theguardian.com/>: <https://www.theguardian.com/news/2017/apr/13/who-are-the-new-jihadis>

Rubin, M. (2007, May 31). *indianstrategicknowledgeonline.com*. Ανάκτηση April 03, 2020, από "Asymmetrical Threat Concept and its Reflections on International Security" Presentation to the Strategic Research and Study Center (SAREM) under the Turkish General Staff Istanbul, May 31, 2007: <http://indianstrategicknowledgeonline.com/web/Asymmetrical%20war%20ThreatConcept.pdf>

september11news.com/DailyTimeline. (2009, January 20). *september11news*. Ανάκτηση November 08, 2020, από [www.september11news.com/DailyTimeline](http://www.september11news.com/DailyTimeline.htm): <http://www.september11news.com/DailyTimeline.htm>

the Lancet. (2006, October 21). *the Lancet*. Ανάκτηση October 30, 2020, από Mortality after the 2003 invasion of Iraq: a cross-sectional cluster sample survey: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(06\)69491-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(06)69491-9/fulltext)

theguardian. (2003, March 18). *theguardian*. Ανάκτηση October 27, 2020, από Bush gives Saddam and his sons 48 hours to leave Iraq: <https://www.theguardian.com/world/2003/mar/18/iraq.usa1>

theguardian. (2012, January 3). *theguardian*. Ανάκτηση October 29, 2020, από Iraq Body Count report: how many died and who was responsible?: <https://www.theguardian.com/news/datablog/2012/jan/03/iraq-body-count-report-data>

Torres Soriano, M. (2008, April 01). *researchgate.net/*. Ανάκτηση April 04, 2020, από Terrorism and the Mass Media after Al Qaeda: A Change of Course? : https://www.researchgate.net/publication/26504275_Terrorism_and_the_Mass_Media_after_Al_Qaeda_A_Change_of_Course

United Nations - Security Council. (2001, September 28). *unodc.org*. Ανάκτηση October 2, 2020, από S/RES/1373 (2001), 28 September 2001: https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf

United Nations. (1945). *www.un.org*. Ανάκτηση November 01, 2020, από charter-united-nations, CHAPTER I: PURPOSES AND PRINCIPLES, CHAPTER VII: ACTION WITH RESPECT TO THREATS TO THE PEACE, BREACHES OF THE PEACE, AND ACTS OF AGGRESSION: <https://www.un.org/en charter-united-nations/>

University.of.Oxford. (2018, March 05). *University of Oxford*. Ανάκτηση April 03, 2020, από Dying for the group: what motivates the ultimate sacrifice?: <http://www.ox.ac.uk/news/2018-03-05-dying-group-what-motivates-ultimate-sacrifice>

Winter, C. (2015, July). *NATO stratcom. Centre of Excellence*. Ανάκτηση April 15, 2020, από The Virtual ‘Caliphate’: Understanding Islamic State’s Propaganda Strategy." Quilliam Foundation: <https://www.stratcomcoe.org/charlie-winter-virtual-caliphate-understanding-islamic-states-propaganda-strategy>

www.nbcnews.com. (2001, September 11). *www.nbcnews.com*. Ανάκτηση November 07, 2020, από the-archives-george-w-bush-s-oval-office-speech-on-9-11 after terros attacks : <https://www.nbcnews.com/now/video/from-the-archives-george-w-bush-s-oval-office-speech-on-9-11-68719685777>